

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study And Support Foundation

สังคาลกสูตร

วินัยของผู้ครองเรือน

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สำหรับความเห็นผิด เป็นเรื่องที่เกิดไม่ยากเลย เพราะเหตุว่า ถ้าปัญญายังไม่เกิดขึ้น รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ความไม่รู้รู้ลักษณะของสภาพธรรมย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดความเห็นผิดได้ ตั้งแต่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล จณกระทั่งถึงการกระทำด้วยกาย ด้วยวาจา ที่แสดงถึงความเห็นผิดซึ่งมีอยู่ในใจด้วย

ข้อความในพระไตรปิฎกทั้งหมดมีประโยชน์ที่จะให้ผู้ฟังได้ทราบถึงสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงของแต่ละท่าน

เพราะฉะนั้น ขอกล่าวถึงชีวิตประจำวัน ซึ่งบางท่านอาจจะคิดว่า ไม่เกี่ยวข้องกับการอบรมเจริญสติปัญญาเลย แต่ว่าชีวิตประจำวัน ทุกขณะนี้เป็นความจริง เป็นสภาพธรรมแท้ ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ใครจะมีกิเลสมาก มีกิเลสน้อย มีกุศลมาก มีกุศลน้อยอย่างไร ก็จะได้รู้ได้จากสภาพธรรมที่เป็นของจริง ที่เกิดขึ้นแต่ละวันในชีวิตประจำวันนั่นเอง

เพราะฉะนั้นธรรมที่ทรงแสดงไว้ เป็นเครื่องเทียบเคียงให้ท่านย้อนกลับมาพิจารณาด้วยสติ ถึงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับท่านตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวันด้วย เพื่อที่จะได้รู้ว่า ชีวิตประจำวันแท้ ๆ เป็นเครื่องวัด เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า ใครมีกิเลสมาก ใครมีกิเลสน้อย ใครมีกุศลมาก ใครมีกุศลน้อย

ข้อความในทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค สิงคาลกสูตร มีข้อความว่า

๘. สิงคาลกสูตร (๑๓)

เรื่องบุตรคฤหบดีชื่อสิงคาลกะ

[๑๗๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ สมัยนั้น สิงคาลกคฤหบดีบุตรลูกขึ้นแต่เช้าออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าชุ่ม มีผมเปียก ประคองอัญชลี นอบน้อมทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน ฯ

เป็นกุศลหรือเปล่า การนอบน้อม การไหว้ ถ้าเป็นการไหว้ในสิ่งที่ถูก เป็นการนอบน้อมเพราะจิตในขณะนั้นเบา ผ่องใส ปราศจากกิเลส เป็นการแสดงความนอบน้อมต่อบุคคลที่ควรนอบน้อม ในขณะนั้นเป็นกุศล แต่การไหว้ของแต่ละคนในชีวิตประจำวัน

พิจารณาได้ว่า ต้องการอะไรหรือเปล่า การมอบน้อมหรือการเคารพกราบไหว้บูชาแต่ละครั้งต้องการอะไรหรือเปล่า หรือว่าไหว้ครั้งหนึ่ง ขอมาก ขอจริง ๆ อธิษฐาน ซึ่งความจริงแล้ว บางท่านอธิษฐานขอให้ไม่มีโรค ถ้าท่านทำกุศล ผลของกุศลจะทำให้ท่านมีโรคได้ไหม ไม่ได้ กุศलय่อมให้ผลเป็นสุข ใครจะไปเปลี่ยนแปลงผลของกุศลให้เป็นการเสื่อมลามก เสื่อมยศ ให้ได้นินทา ให้ได้ทุกข์ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ได้เลย

ผลของกุศलय่อมนำมาซึ่งความสุข ลามก ยศ สรรเสริญด้วย นั่นเป็นผลของกุศล ความปราศจากโรคก็เป็นผลของกุศล เพราะฉะนั้น ต้องขอใหม่ หรือกลัวว่าทำกุศลแล้วจะไม่ได้ผลอย่างนั้น ๆ แต่ถ้าท่านทำกุศลกรรมมา แล้วก็จะไปเปลี่ยนว่า ขออย่าให้เป็นทุกข์เลย ขออย่าให้มีโรคเลย ขออย่าให้เสื่อมลามกเลย ขออย่าให้เสื่อมยศเลย เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไหม ถ้าเป็นผลของอกุศล

เพราะฉะนั้น ไม่ต้องหวังผลซึ่งต้องเกิดจากเหตุ ที่จะปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ พ้นจากการเสื่อมลามก เสื่อมยศ นินทาได้ ก็ต้องกระทำกุศล หรือละคลายอกุศลให้เบาบาง แต่ถ้าท่านทำกุศลแล้ว ต้องได้รับผลของกุศลแน่นอน แต่ส่วนโทษทุกข์ภัยต่าง ๆ ซึ่งท่านได้รับอยู่ แม้แต่ความมีโรค ก็ต้องเป็นผลของอกุศลที่ได้กระทำแล้ว เพราะฉะนั้น ก็อย่ากระทำอีก เมื่อไม่ต้องการผลที่ไม่ดี ก็อย่ากระทำอกุศลกรรม

เมื่อต้องการผลที่ดี ก็จงกระทำกุศลกรรม เพราะเหตุว่า ผลต้องเป็นไปตามเหตุ ไม่ใช่เป็นไปตามคำขอ เพราะฉะนั้น เกือบจะไม่จำเป็นเลยที่จะขอผลทั่ว ๆ ไปของกุศล ซึ่งก็ต้องเป็นผลที่เกิดขึ้นเพราะกุศลอยู่แล้ว

เพราะฉะนั้น เรื่องของการไหว้ การมอบน้อมที่เป็นกุศลก็มี หรือว่าเพราะความปรารถนาก็มี

ข้อความต่อไปมีว่า

[๑๗๓] ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ ได้ทอดพระเนตรเห็นสิงคาลกคฤหบดีบุตร ซึ่งลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าชุ่ม มีผมเปียก ประคองอัญชลีมอบน้อมทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่ แล้วได้ตรัสถามว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร ท่านลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าชุ่ม มีผมเปียก ประคองอัญชลินอบน้อมทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่ เพราะเหตุอะไรหนอ ฯ

สิงคาลกคฤหบดีบุตรทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คุณพ่อของข้าพระพุทธเจ้า เมื่อใกล้จะตายได้สั่งไว้ว่า ดูกรพ่อ เจ้าพึงนอบน้อมทิศทั้งหลาย ข้าพระพุทธเจ้า สักการะ เคารพ นับถือ บูชาคำของบิดา จึงลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าชุ่ม มีผมเปียก ประคองอัญชลิ นอบน้อมทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่ ฯ

ภ. ดูกรคฤหบดีบุตร ในวินัยของพระอริยเจ้า เขาไม่นอบน้อมทิศ ๖ กันอย่างนี้ ฯ

สิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในวินัยของพระอริยเจ้าท่านนอบน้อมทิศ ๖ กันอย่างไร ขอประทานโอกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ตามที่ในวินัยของพระอริยเจ้าท่านนอบน้อมทิศ ๖ กันนั้นเกิด พระเจ้าข้า

การไหว้ของพระอริยสาวกกับการไหว้ของผู้ที่ไม่ใช่พระอริยสาวกก็ต่างกัน

ข้อความในสุมังคลวิลาสินี อรรถกถา สิงคาลกสูตร มีข้อความว่า

บิดาของสิงคาลกมาณพเป็นคฤหบดีมหาศาล มีทรัพย์ที่ฝังไว้ถึง ๔๐ โกฎิ และเป็นอุบาสกโสดาบันแม้ภรรยาของท่านคือมารดาของสิงคาลกมาณพก็เป็นพระโสดาบัน

นี่ชีวิตจริง ใครจะรู้ว่าใครเป็นพระโสดาบันหรือไม่เป็น สิงคาลกมาณพไม่รู้เลยว่า มารดาบิดาของท่านเป็นพระโสดาบัน แล้วชีวิตตามความเป็นจริงก็คือ ความปรารถนาดี ที่มารดาบิดามีต่อบุตร เพราะเหตุว่ามารดาบิดาเป็นพระโสดาบันแล้ว เพราะฉะนั้นก็มีความปรารถนาที่จะให้บุตรได้เข้าถึงพระรัตนตรัย บรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันด้วย แต่ว่าสำหรับบุตร คือ สิงคาลกมาณพนั้นเป็นคนที่ไม่มีความเลื่อมใสไม่มีความศรัทธาในพระรัตนตรัยเลย ถึงแม้ว่ามารดาบิดาของท่านจะได้ออกกล่าวสั่งสอนอยู่เนือง ๆ ว่า

ลูกเอ๋ย ท่านจงไปหาท่านพระธรรมเสนาบดี ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระอสีติมหาสาวกทั้งหลายเถิด

นี่คือความหวังดี เพราะเหตุว่า ใครเลยจะได้มีโอกาสไปหาท่านธรรมเสนาบดี สารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ หรือ พระเถระอื่น ๆ ผู้ทรงคุณ

ในสมัยนี้ไม่มีโอกาสที่จะได้พบท่านอีกแล้ว แต่ผู้ที่สะสมปัจจัยมาที่จะไม่เลื่อมใสศรัทธา แม้ว่ามีโอกาส ก็ไม่เห็นประโยชน์เลย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ได้สะสมความไม่เลื่อมใสในผู้ที่ควรเลื่อมใส มี แม้ในครั้งก่อน หรือในครั้งนี้

เพราะฉะนั้น สิงคาลกมาณพที่ได้เคยสะสมความไม่เลื่อมใสในผู้ที่ควรเลื่อมใส แล้ว ก็คิดว่าไม่ควรจะไปหาบุคคลอย่างเช่นพระธรรมเสนาบดี หรือท่านพระมหาโมคคัลลานะ และความคิดของสิงคาลกมาณพที่จะไม่ไป ก็เพราะเหตุว่า สิงคาลกมาณพคิดว่า ถ้าไปหาพวกสมณะ ก็ต้องไหว้

เพียงเท่านี้ก็ลำบากเสียแล้ว สำหรับผู้ที่ไม่ได้สะสมปัจจัยมา ไม่มีศรัทธาที่จะให้การไหว้ไม่ใช่บังคับ แต่เป็นจิตที่เบาและผ่องใสจากอกุศล เพราะเหตุว่า มีความนอบน้อมในผู้มีคุณ เมื่อกุศลจิตเกิดขึ้นก็เป็นปัจจัยให้มีการไหว้ หรือว่า การแสดงความนอบน้อม แต่ผู้ที่ไม่เห็นว่าทำไมจะต้องนอบน้อมหรือจะต้องไหว้ ก็กลับเห็นเป็นความลำบากในการที่จะต้องไหว้ เพราะฉะนั้น สิงคาลกมาณพ ก็มีความคิดเห็นว่า เมื่อไปหาพวกสมณะก็ต้องไหว้ เมื่อก้มตัวลงไหว้ ก็ปวดหลัง

นี่เป็นเรื่องที่ไม่เห็นคุณค่าเลย ไม่ยอมสละอะไรทั้งนั้น แม้แต่การที่จะไหว้ ก็คิดว่าจะเป็นการเสียประโยชน์หลายประการ คุณเขาลง ก็เจ็บเข่า เจ็บน่องเจ็บแขน และต้องนั่งกับพื้น เมื่อนั่งกับพื้น ผ่าก้นหม่นหมอง เสียตายผ้าจะสกปรกจะเปื้อนเปรอะ เมื่อสนทนากับท่านเกิดความคุ้นเคยกันขึ้นแล้ว ก็ต้องถวายจีวร บิณฑบาต เป็นต้น แก่ท่าน

แทนที่จะคิดว่าเป็นโอกาสดีเหลือเกิน ที่จะถวายสิ่งที่เป็นประโยชน์กับผู้ทรงคุณ เพราะเหตุว่าถ้าเกิดในภพอื่น ชาติอื่น มือที่จะไหว้นี้มีไหม ถ้าไม่ได้เกิดเป็นมนุษย์ เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน มือที่จะไหว้พระอริยเจ้า หรือว่า พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร หรือว่า พระโมคคัลลานะ หรือพระสงฆ์ทั้งหลาย มีไหมที่จะไหว้ ไม่มีแม้แต่มือที่จะไหว้ถ้าได้เกิดในภพอื่นภูมิอื่นซึ่งเป็นอบายภูมิ แต่ว่าเมื่อมีมือแล้ว แทนที่จะใช้มือใช้ร่างกายให้เป็นประโยชน์ในการที่จะเจริญกุศล ก็กลับกลัวว่าถ้าไปสนทนาด้วยเกิดความคุ้นเคย นอกจากจะต้องกราบไหว้แล้ว ก็ยังจะต้องถวายจีวร บิณฑบาต เป็นต้น

เป็นความจริงหรือเปล่า สำหรับสิงคาลกมาณพคนเดียวหรือสำหรับอีกหลายท่านทีเดียว ที่สะสมเหตุปัจจัยมาที่จะคิดอย่างนี้ กุศลควรเจริญ การขัดเกลากิเลสควรจะมีทุกชั้นทุกประการ โดยเฉพาะกับผู้ที่ทรงคุณควรจะคิดว่า เป็นโอกาสพิเศษที่ได้มีโอกาสให้ท่านได้ใช้จีวร บิณฑบาต เพื่อชีวิตที่ประเสริฐของท่าน แต่ก็เกิดการเสียดายขึ้น เพราะเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์

สิงคาลกมาณพไม่รู้แม้แต่ว่า การที่เกิดเป็นบุตรของคฤหบดีมหาศาล เป็นผลของกุศลที่ได้กระทำมาแล้ว ไม่ได้รู้อะไรเลย เพราะฉะนั้น ก็ไม่รู้ว่าการเกิดเป็นบุตรของคฤหบดีมหาศาลนั้นเป็นผลของกุศลก็จริง แต่ว่าถ้ายังมีการติดอย่างมากในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจแล้ว ไม่สามารถสลະแม้แต่จีวร บิณฑบาต เป็นต้น แก่ท่านเหล่านั้น ทั้ง ๆ ที่เป็นบุตรของคฤหบดีมหาศาล ก็ยังเสียดาย และไม่เห็นประโยชน์ เพราะเหตุว่าสะสมการติดไว้มาก ไม่คิดว่าการสลະแต่ละครั้ง ก็จะทำให้ขจัดละคลายกิเลสที่ติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ออกได้บ้าง แม้ว่าไม่เป็นสมุจเฉท แต่ก็ไม่ใช่เป็นการเพิ่มขึ้น เพราะเหตุว่าสามารถที่จะสลະออกได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่เห็นประโยชน์ของการสลະออก แม้ว่าจะมีเงินมากก็ยังคิดว่าเป็นการเสียประโยชน์ แม้ว่าท่านมารดาบิดาของสิงคาลกมาณพจะได้ว่ากล่าวสั่งสอนท่านอยู่จนตลอดชีวิตของท่านทั้งสอง ก็ไม่อาจที่จะให้เขาเข้าใจในพระศาสนาได้

นี่คือชีวิตตามความเป็นจริง พระอริยเจ้าทั้งหลายท่านก็มีชีวิตปะปนไปกับปุถุชนทั้งหลาย โดยฐานะของการเป็นมิตรสหายบ้าง หรือโดยฐานะของมารดาบิดาและบุตรบ้าง แต่ท่านก็มีภาพรณานาดี ที่จะให้บุคคลอื่นรู้แจ้งอริยสัจธรรม หรือเมื่อเป็นบุตรของท่าน ท่านก็ปรารถนาที่จะให้ได้เข้าถึงพระศาสนา แต่การสะสมของแต่ละบุคคลก็ต่างกันไปในสมัยนี้โดยฐานะของมารดาบิดาทั้งหลาย เมื่อท่านได้เข้าถึงพระธรรม ได้รู้คุณของพระธรรมแล้ว ท่านคงปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้บุตรของท่านได้เข้าถึงพระศาสนาด้วย แต่ว่าท่านจะกระทำได้หรือไม่ สำเร็จมากหรือน้อย นั่นก็เป็นเรื่องของ การสะสมมาของบุตรธิดาของท่านแต่ละคนด้วย

แต่ท่านก็จะเห็นได้ถึงความปรารถนา ความหวังดี อย่างสูงที่สุดในชีวิตของท่านก็คือ เมื่อท่านได้เห็นคุณของพระศาสนา ก็ปรารถนาที่จะให้บุตรธิดาได้เข้าถึงพระศาสนาด้วย แต่ทุกคนก็มีการสะสมมาของตนเอง เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่ามารดาบิดาจะเป็นถึงพระอริยเจ้า ก็ยังไม่อาจให้บุตรของท่าน คือ สิงคาลกมาณพได้เข้าในพระศาสนาได้ เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะสิ้นชีวิต มารดาบิดาของสิงคาลกมาณพก็ได้ให้อิโรวาทแก่บุตร โดยให้บุตรไหว้ทิศ แต่เพราะเห็นว่าบุตรไม่สามารถจะเข้าใจความหมายของทิศที่ถูกตั้งได้ เพราะฉะนั้น บุตรก็คงนอบน้อมทิศทั้งหลายจนกว่าพระผู้มีพระภาคหรือพระสาวกจะไปพบเข้า และจะมีการสอบถาม ไต่ถามสนทนาธรรม และในที่สุดก็คงได้แสดงความมุ่งหมายที่มารดาบิดาของท่านได้ให้บุตรไหว้ทิศว่า ที่มารดาบิดาของท่านมุ่งหมายให้บุตรของตนไหว้ทิศนั้นคืออย่างไร และเมื่อบุตรสามารถที่จะเข้าใจความมุ่งหมายของมารดาบิดาที่ให้ไหว้ทิศแล้ว ก็คงรู้จักคุณของพระพุทธศาสนา และได้ทำบุญกุศลต่อไป

ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาจวนสว่างแล้ว ก็ได้ทรงพระดำริว่า วันนี้จักแสดงสิงคาลกสูตรธรรมอันเป็นวินัยของคฤหัสถ์ แก่สิงคาลกมาณพ การแสดงธรรมนี้จะมีผลแก่มหาชนเป็นอันมาก ควรที่พระผู้มีพระภาคจักไปที่นั่น

นี่เป็นข้อความในอรรถกถาที่ว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาจวนสว่าง และทรงพระดำริว่า วันนี้จักแสดงธรรมอันเป็นวินัยของคฤหัสถ์แก่สิงคาลกมาณพ การแสดงธรรมนี้จะมีผลแก่มหาชนเป็นอันมาก

ทุกท่านที่ฟังนี้ส่วนมากเป็นคฤหัสถ์ เพราะฉะนั้น มีวินัยของคฤหัสถ์เป็นเครื่องวัดเครื่องเทียบให้เห็นว่า กิเลสของท่านจะมีมากหรือน้อยประการใด ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า การแสดงธรรมนี้จะมีผลแก่มหาชนเป็นอันมาก พระผู้มีพระภาคทรงเห็นประโยชน์ว่า ธรรมประการใดจะเป็นประโยชน์แก่มหาชนเป็นอันมาก เพราะฉะนั้น พระสูตรนี้ก็ต้องเป็นประโยชน์มากที่สุดทีเดียวแก่ท่านผู้ฟังทั้งหลาย

เพราะเหตุว่าในพระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงวินัยของคฤหัสถ์ ซึ่งวินัยย่อมเป็นเครื่องวัดกิเลสว่า มีมากหรือน้อยเพียงไร และวินัยนั้นก็คือธรรมนั่นเอง วินัยก็เป็นสภาพธรรม และสภาพธรรมก็เป็นวินัย เพราะเหตุว่าเป็นเครื่องแสดงให้รู้ว่า สิ่งใด

ควรและสิ่งใดไม่ควร สำหรับผู้มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะเห็นได้ว่าสติย่อมเกิดขึ้นอุปการะในชีวิตประจำวัน ที่จะให้ตรงตามวินัยของคฤหัสถ์ยิ่งขึ้น เพราะเหตุว่าถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานด้วย ย่อมไม่มีการที่จะระลึกว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร แต่เพราะว่า เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน มีการศึกษา สังเกต สำเนียง ที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏถี่ถ้วนขึ้น ละเอียดยิ่งขึ้น ไวขึ้น เป็นปัจจัยอุปการะแก่สติขั้นอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้น ระลึกรู้การกระทำทางกาย ทางวาจา ว่าเป็นสิ่งที่ควรหรือไม่

ข้อความในสิงคาลกสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร ในวินัยของพระอริยเจ้า เขาไม่นอบน้อมทิศ ๖ กันอย่างนี้ ฯ

คือประคองอัญชลีนอบน้อมทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่

ซึ่งสิงคาลกมาณพก็ได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในวินัยของพระอริยเจ้านั้นนอบน้อมทิศ ๖ กันอย่างไรขอประทานโอกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ตามที่ในวินัยของพระอริยเจ้านั้นนอบน้อมทิศ ๖ กันนั้นเกิด ฯ

ซึ่งในวันนี้ท่านผู้ฟังก็จะได้ทราบถึงวินัยของคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวท่านมาก เพราะว่าท่านผู้ฟังส่วนมากก็เป็นคฤหัสถ์ จะได้ทราบว่าวินัยของคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นชีวิตของท่านนั้นเป็นอย่างไร เพราะเหตุว่าโดยมากท่านมักจะสนใจสิ่งที่อยู่ไกลมาก เช่น มรรค ผล นิพพาน โดยลืมว่าการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้นั้น จะต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงเสียก่อน

เพราะฉะนั้นถ้าญาณ คือ ปัญญา ไม่เกิดขึ้น ไม่รู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน ก็จะไม่ทำให้ท่านสามารถที่จะรู้แจ้งมรรคผลนิพพานได้ และจะไม่สามารถทำให้ทราบด้วยว่า ชีวิตของท่านแต่ละท่านซึ่งต่างกันไปแล้วละบุคคลนั้น ย่อมเป็นเพียงสภาพธรรมแต่ละลักษณะซึ่งเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยที่ได้สะสมมา

ว่าด้วยกรรมกิเลส ๔

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๗๔] ดูกรคฤหบดีบุตร ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงตั้งใจให้ดี เราจักกล่าว ฯ

สิงคาลกคฤหบดีบุตรทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร อริยสาวกจะละกรรมกิเลสทั้ง ๔ ได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดย
ฐานะ ๔ และไม่เสพทางเสื่อมแห่งภคะ ๖ อริยสาวกนั้นเป็นผู้ปราศจากกรรมอันลามก
๑๔ อย่างนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปกปิดทิศ ๖ ย่อมปฏิบัติเพื่อขำขันโลกทั้งสอง และเป็นอัน
อริยสาวกนั้นปรารภแล้วทั้งโลกนี้และโลกหน้า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก อริย
สาวกนั้นย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

กรรมกิเลส ๔ เป็นไฉน ที่อริยสาวกจะได้แล้ว ดูกรคฤหบดีบุตร กรรมกิเลส คือ
ปาณาติบาต ๑ อทินนาทาน ๑ กาเมสุมิจฉาจาร ๑ มุสาวาท ๑ กรรมกิเลส ๔ เหล่านี้
ที่อริยสาวกนั้นจะได้แล้ว ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยการณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๗๕] ปาณาติบาต อทินนาทาน มุสาวาท และการคบหาภรรยาผู้อื่น เรากล่าว
ว่าเป็นกรรมกิเลส บัณฑิตไม่สรรเสริญ ฯ

นี่เป็นเรื่องปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน แต่ว่าเป็นเครื่องวัดสภาพของจิตที่มี
กิเลสว่า มีกิเลสกล้าหรือแรงที่จะกระทำความกรรมด้วยกิเลสนั้น ๆ หรือไม่ เพราะเหตุว่าผู้ที่
เป็นพระอริยเจ้าจะละกรรมกิเลสทั้ง ๔ ได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยฐานะ ๔ และไม่เสพทาง
เสื่อมแห่งภคะ ๖ อริยสาวกนั้นเป็นผู้ปราศจากกรรมอันลามก ๑๔ อย่างนี้แล้ว แต่ผู้ที่
ยังไม่ได้เป็นอริยสาวก ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า ท่านยังกระทำความกรรมที่ไกลต่อการที่จะ
เป็นพระอริยสาวกหรือไม่

สำหรับกรรมกิเลส ๔ ที่พระอริยสาวกจะแล้ว คือ

ปาณาติบาต ๑ การฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต ตรวจสอบพิจารณาได้ว่า การกระทำของท่านในชีวิตประจำวันใกล้หรือไกลกับการที่จะเป็นพระอริยสาวก ถ้ายังมีการฆ่าสัตว์อยู่ ก็ยังไกลมากทีเดียว นี่เป็นการแสดงถึงกิเลสซึ่งมีในชีวิตประจำวัน เป็นวินัยของคฤหัสถ์

เพราะเหตุว่าสำหรับคฤหัสถ์ที่เป็นอริยสาวกนั้น ท่านจะปาณาติบาต ๑ อทินนาทาน ๑ กาเมสุมิฉฉาจาร ๑ มุสาวาท ๑ ชีวิตปกติตามความเป็นจริงที่จะใกล้หรือไกลต่อการเป็นพระอริยเจ้า ถ้ายังมีเจตนาที่จะฆ่า อันนั้นก็ยังไกลมากทีเดียว บางครั้งก็งดเว้นได้ชั่วคราว แต่แล้วก็ถอยกลับไปสู่การฆ่าอีก ไม่แน่นอน ไม่เป็นสมุจเฉท เพราะเหตุว่ายังเป็นผู้ที่ยึดมั่นด้วยกิเลสอยู่

เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าเพียงความตั้งใจหรือเจตนาที่จะละเว้น ก็ยังเป็นการดีกว่าที่จะไม่ตั้งใจเสียเลย เพราะเหตุว่าถ้าตั้งใจแล้ว ก็ยังมีกำลังนิดหน่อย ที่จะพยายามทำตามที่ตั้งใจ ถ้ามีเจตนาที่จะละเว้นการฆ่า ก็อาจจะทำให้ระลึกขึ้นได้ เวลาที่คิดใคร่จะฆ่าแม้สัตว์เล็กสัตว์น้อย แต่ก็มีเจตนา เคยมีเจตนาที่สะสมมาแล้ว ที่จะละเว้น เพราะฉะนั้น ก็อาจจะเป็นปัจจัยทำให้เกิดการระลึกได้ ที่จะเว้นในขณะนั้น

แต่สภาพธรรมเป็นอนัตตา จะเว้นได้มากได้น้อยแล้วแต่เหตุการณ์ เพราะเหตุว่าบางครั้งสัตว์อาจจะตัวเล็กเหลือเกิน แม้ว่าจะไม่มีความเพียรเท่าไร เพียงแต่ปัดนิดเดียว สัตว์นั้นก็ตายเสียแล้ว นี่ก็เป็นเรื่องที่จะแสดงให้เห็นได้ว่า ผู้ที่จะละเว้นการฆ่าจริง ๆ ก็จะต้องมีกุศลจิตเกิด ที่จะระมัดระวังแม้แต่ชีวิตของสัตว์เล็กสัตว์น้อยเพิ่มขึ้นด้วย

สำหรับอทินนาทานก็เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นผู้ที่มุ่งที่จะขัดเกลากิเลสแล้ว ก็ย่อมจะมีความระมัดระวังยิ่งขึ้น แม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งอาจจะเคยขาดความระวัง แต่การที่จะเป็นผู้ที่มุ่งที่จะขัดเกลา ละคลายกิเลสให้เบาบาง ถึงความดับเป็นสมุจเฉท จะเป็นผู้ที่ประมาทไม่ได้เลย เรื่องใหญ่ก็เป็นเรื่องที่น่ากลัวสำหรับอทินนาทาน แต่เรื่องเล็กเรื่องน้อย ก็เป็นโทษเป็นภัยด้วย ที่ควรที่จะเห็นโทษและเพิ่มความระมัดระวังยิ่งขึ้น

สำหรับกาเมสุมิฉฉาจารก็เช่นเดียวกัน และมุสาวาทด้วย แม้ในเรื่องเล็กน้อยก็เป็นผู้ที่มีความมั่นคงขึ้น ที่จะไม่กล่าวคำไม่จริง แม้มาก่อนนี้อาจจะเห็นว่า เป็นความจำเป็นที่จะต้องกล่าว แต่ว่าเมื่อเจตนามี ที่จะงดเว้นมากขึ้น ก็จะมีสติที่เกิดขึ้น รู้ว่าแม้ว่า

เป็นความจำเป็น ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องใช้คำที่ไม่จริง อาจจะมีคำพูดอื่น ซึ่งจะมีประโยชน์มากกว่าการที่จะให้กิเลสมีกำลังแรงถึงกับพูดคำที่ไม่จริง

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า สำหรับผู้ที่เป็นพระอริยเจ้าแล้ว ท่านละกรรมกิเลส ๔ เด็ดขาดเป็นสมุจเฉทไม่เกิดอีกเลย ผู้ที่ยังไม่ใช่พระอริยเจ้าก็ต้องพากเพียรที่จะละคลายให้เบาบาง จนกระทั่งสามารถที่จะดับได้เป็นสมุจเฉท

ข้อความในอรรถกถา อธิบายความหมายของคำว่า “กรรมกิเลส” ว่า ได้แก่ กิเลสอันเป็นตัวกรรม เพราะเหตุว่าผู้ที่มีกิเลสเท่านั้นที่ฆ่า กระทำปาณาติบาต ที่ถือเอาสิ่งของ ที่ผู้อื่นไม่ได้ให้ ที่เป็นอกินนาทาน ที่ประพฤติดิฉินคาม ที่เป็นกาเมสุมิจฉาจาร และที่กล่าวคำไม่จริง คือ มุสาวาท

ถ้าผู้ที่เบาบางจากกิเลสแล้ว ถึงแม้ว่ากิเลสยังมีอยู่ ยังดับไม่หมด เพราะเหตุว่ายังไม่ใช่พระอรหันต์ แต่กิเลสนั้นก็ไม่มีกำลังที่จะให้กระทำความผิดซึ่งเกิดจากกิเลสนั้นได้ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ปาณาติบาต อทินนาทาน มุสาวาท และการคบหาภรรยาผู้อื่น เรากล่าวว่าเป็นกรรมกิเลส บัณฑิตไม่ควรละเลย ฯ

ผู้ฟัง กรรมกิเลส ๔ อย่างที่อาจารย์อธิบายนี้ ผมก็ยังไม่พบที่มา เพราะฉะนั้นอยากจะขอความรู้จากอาจารย์คือว่า ปาณาติบาต ยังสัตว์ให้ตกล่วงไป อทินนาทาน ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ๒ อย่างนี้ใช้ให้คนอื่นทำ ผิด เราฆ่าเอง หรือใช้ให้คนอื่นฆ่า ลักทรัพย์เอง หรือให้คนอื่นลัก ผิด แม้แต่กฎหมายอาญาก็ผิด แต่อีก ๒ ข้อหลัง ถ้าเราใช้ให้ผู้อื่นทำจะผิดไหม ไม่เคยพบ อย่างเราให้เจ้านาย ก. ให้ไปเที่ยวที่โน่นที่นี้ ฉันทเสียเงินให้ ก็ไม่ปรากฏว่ามีความผิด ส่วนมุสาวาทก็เหมือนกัน ไปโกหกคนโน้นคนนี้ จึงผิดกฎหมาย พูดในศาลเพื่อเจ้า หยาบ ๆ คาย ๆ มีคำว่าเบิกความเท็จเท่านั้น จึงผิดกฎหมาย กรรมกิเลส ๔ อย่างเท่าที่ผมพบมาก็มี ๒ ส่วน ที่ใช้ให้ผู้อื่นทำ กาเมสุมิจฉาจารกับมุสาวาทใช้ให้คนอื่นไปทำ จะผิดหรือไม่ ผมก็ยังไม่พบ ในฐานะที่ ท่านอาจารย์เป็นที่เคารพและดูตำรับตำรามาก พบที่ไหนบ้างหรือเปล่า หรือว่ายังไม่เคยพบ อย่างกาเมสุมิจฉาจารใช้ให้ผู้อื่นทำ มุสาวาท ใช้ให้ผู้อื่นโกหก จะผิดมาถึงผู้ใช้หรือไม่

ส. ในขณะที่ใช้ให้ผู้อื่นทำ จิตเป็นอย่างไร เป็นกุศลหรืออกุศล ในขณะที่ใช้ให้ผู้อื่นทำ

ข้อความในทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค อุทุมพริกสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสกับนิโครธ ปริพาชก มีข้อความว่า

ดูกรนิโครธ บุคคลผู้มีตบะในโลกนี้ เป็นผู้สังวรแล้วด้วยสังวร ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน

ดูกรนิโครธ บุคคลผู้มีตบะในโลกนี้

๑. ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ใช้ผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์ เมื่อผู้อื่นฆ่าสัตว์ ไม่เป็นผู้ดีใจ ฯ
๒. ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ไม่ใช้ให้ผู้อื่นถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เมื่อผู้อื่นถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ไม่เป็นผู้ดีใจ ฯ
๓. ไม่พูดเท็จ ไม่ใช้ผู้อื่นให้พูดเท็จ เมื่อผู้อื่นพูดเท็จ ไม่เป็นผู้ดีใจ ฯ
๔. ไม่เสพกามคุณ ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเสพกามคุณ เมื่อผู้อื่นเสพกามคุณ ไม่เป็นผู้ดีใจ ฯ

ผู้ฟัง ขอบใจท่านอาจารย์ ผมเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เหมือนกัน ฟังพระเทศน์อุโบสถ อะไรก็บอกว่า ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ใช้ให้คนอื่นฆ่า ลักทรัพย์ด้วยตนเอง ใช้ให้คนอื่นลัก พอถึงกามะ หรือมุสา ไม่เห็นมีว่า ใช้ให้คนอื่นทำ

ที่อาจารย์ว่าอย่างนี้ ผมเห็นด้วยครับ คือมันก็ต้องผิดเหมือนกัน ใช้ให้คนอื่นพูดเท็จ หรือประพฤติดีกในกามมันก็ต้องผิดแน่ ๆ แต่โทษที่จะต้องได้รับจะมีหรือไม่ อย่างกฎหมายอาญามีผู้ใช้จ้างวาน มีโทษเท่าผู้กระทำความผิด อย่างนี้มันชัด เขาวางไว้เป็นหลักธรรมา ผมเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้ เป็นความจริง อายุก็มากแล้ว มีพระที่ท่านเทศน์กัน มีแต่ฆ่าสัตว์ ใช้ให้คนอื่นฆ่า ลักทรัพย์ ใช้คนอื่นลัก พอถึงกามะ มุสาวาท ไม่ว่าเสียอย่างนั้นแหละ พูดเท็จก็ดี หรือใช้คนอื่นพูดเท็จ หรือประพฤติดีกในกาม ตัวไม่ทำเอง แต่ใช้คนอื่นทำ ไม่มีวัดไหน วัดนั้นไปทุกวัด ไม่มี มีแต่ ๒ อย่างเท่านั้น มาเพิ่งเข้าใจวันนี้ เข้าใจจริงๆ ไม่ใช่จะนั่นนี่ เข้าใจอาจารย์พูด ผมไม่ได้ดูพระไตรปิฎก มีก็จริง แต่ไม่ได้ดู อาจารย์ก็เป็นผู้ที่รอบคอบมาก วันนี้เข้าใจดีครับ

สุ. ข้อสำคัญกลัวโทษอะไร โทษของกิเลสที่หนักกลัว กลัวไหม โดยมากพอพูดถึงโทษ คิดถึงโทษที่เกิดจากการติเตียนของคนอื่น คนอื่นจะว่าไหม ถ้าเขาไม่เห็น ทำเสียหน่อยได้ไหม แต่ถึงเขาจะเห็นหรือไม่เห็นก็ตาม กิเลสเกิดแล้ว ไซ้ไหม น่ากลัวหรือเปล่า เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะดับกิเลส ไม่ได้พิจารณาบุคคลอื่นเป็นสำคัญ แต่จะรู้ลักษณะสภาพของธรรมที่เกิดขึ้น ถ้าสภาพธรรมนั้นเป็นอกุศล เห็นโทษของอกุศลธรรมที่สะสมมายังมีอยู่และก็ยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท นี่เป็นโทษที่หนักกลัวมาก เพราะฉะนั้นธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง แม้ว่าจะไม่ทำเอง การใช้ให้ผู้อื่นทำ เกิดจากจิตที่มีกิเลสหรือไม่ หรือแม้ว่าไม่ได้ใช้ แต่ถ้าใครทำก็ดีใจ จิตในขณะนั้นเป็นกุศลธรรมหรือเป็นอกุศลธรรมอย่างไร

นี่เป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งอกุศลธรรมมีโทษ แม้ว่าจะเป็นอกุศลธรรมเพียงเล็กน้อยก็มีโทษ เพราะเหตุว่าถ้ายังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท ก็สะสมเพิ่มพูนขึ้น จนกระทั่งมีกำลังกล้า สามารถที่จะกระทำอกุศลกรรม และก็จะทำให้เกิดวิบากซึ่งเป็นผลได้

แต่ว่าวิบากซึ่งเป็นผลนั้น ต้องมาจากเหตุ คือ กิเลสของตนเอง ซึ่งมีกำลัง เพราะฉะนั้นโดยมากมักจะกลัวแค่วิบากซึ่งเป็นผล กลัวที่จะไม่ได้รับอารมณ์ซึ่งเป็นอิฏฐารมณ์ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แต่ถ้าเหตุมี คือ กิเลสของตนเองยังมีมาก ก็เป็นเหตุให้กระทำอกุศลกรรมซึ่งเป็นเหตุให้เกิดอกุศลวิบาก

เพราะฉะนั้นควรจะกลัวเพียงอกุศลวิบาก หรือควรจะกลัวกิเลสของตนเองซึ่งมีกำลังซึ่งเป็นเหตุให้กระทำอกุศลกรรมนั้น ๆ เพราะเหตุว่าวิบากนั้นเป็นเพียงผล แม้ว่าคนอื่นจะติเตียน หรือว่าจะได้รับอกุศลวิบากด้วยตนเอง ก็เป็นผลของกิเลสซึ่งยังมีอยู่ ซึ่งยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้นพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง จะแสดงโดยละเอียดที่สุด เพื่อที่จะให้ผู้ฟังได้พิจารณาลักษณะสภาพของกิเลสอย่างละเอียด ซึ่งเป็นโทษ ตราบไถที่ยังมีอยู่ก็จะเป็นเชื้อเป็นปัจจัยให้กระทำอกุศลกรรม และก็จะได้รับโทษภัยนานาประการ

ผู้ถาม ผมมีคำถามอย่างหนึ่งครับ คือเรื่องถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เวลานี้สมมุติว่า พวกที่จัดแจงหรือว่าปล้น ขโมยอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ในเมื่อขโมยแล้ว บางทีถูกจับ เมื่อถูกจับก็เข้าคุกเข้าตะราง แต่คนส่วนมากก็บอกว่า ขโมยนั้นเป็นเหตุ การเข้าคุกเข้าตะรางนั้นเป็นผล ผมอยากถามอาจารย์ว่า คนทั่ว ๆ ไปที่เขากล่าวอย่างนั้น เขากล่าวผิดหรือกล่าวถูกครับ การขโมยนั้นเป็นเหตุ และการติดตะรางนั้นเป็นผล เพราะเหตุที่ได้มาจากการขโมย พวกนั้นจะพูดผิดหรือพูดถูกครับ

สุ. ใครจะทราบ เพราะเหตุว่ากรรม ที่ให้ผลในปัจจุบันชาติก็มี ที่ไม่ได้ให้ผลในปัจจุบันชาติ แต่ให้ผลในชาติต่อไปก็มี ที่ไม่ได้ให้ผลในปัจจุบันชาติและชาติต่อไป แต่ว่าให้ผลในชาติต่อไปจากนั้นไป ก็มี ไม่มีที่สิ้นสุด

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะทราบได้ ก็ต้องเป็นผู้ที่รู้ผลของกรรมว่า กรรมใดให้ผลในชาตินี้ หรือว่าผลที่ได้รับในชาตินี้ เป็นผลของกรรมในชาตินี้ หรือว่าเป็นผลของกรรมในชาติก่อน หรือว่าเป็นผลของกรรมในชาติโน้น ๆ ไม่มีผู้ใดสามารถจะบอกได้เลย นอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผู้ถาม ผลจะต้องมาจากเหตุ เหตุกับผลจะต้องตรงกัน แต่ผู้พูดนี้ เขาพูดด้วยความคิดนึกของเขาเอง ตามปกติแล้ว ขโมยนี้ผลของมันก็ต้องเป็นทรัพย์สินของตน จะต้องวิบัติ ซึ่งเหตุกับผลมันไม่ตรงกัน เพราะฉะนั้น ผมคิดว่า คำพูดที่เขาพูดกันนี้ ไม่ถูกแน่ เพราะเหตุว่าเหตุกับผลไม่ตรงกัน

สุ. ถ้าอยู่ในคุก ทรัพย์สินก็ต้องวิบัติได้ ตนเองก็ไม่สามารถไปควบคุมดูแลได้ ใครเกิดมาจะไม่มีทรัพย์สินมา ก็ต้องมีบ้าง มากน้อยต่างกัน เหตุกับผลตรงกัน

อย่างการเบียดเบียนประทุษร้ายบุคคลอื่น หรือว่าการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การทรมานต่าง ๆ เป็นอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น ผลก็คือว่าได้รับอกุศลวิบาก ที่ทรงแสดงไว้ก็คือ เป็นผู้ที่ไม่ออกจากจะเกิดในอบายภูมิแล้ว เศษของกรรมนั้น ทำให้เป็นมนุษย์ผู้มีอายุสั้น หรือว่าเป็นผู้มีโรคมาก ทรงแสดงไว้อย่างนี้ แต่ใครจะทราบว่า ขณะที่กำลังมีโรคมากเดี๋ยวนี้ เป็นผลของกรรมในชาตินี้ หรือว่าเป็นผลของกรรมในชาติก่อน หรือว่าเป็นผลของกรรมในชาติโน้น ๆ ไม่มีใครสามารถจะบอกได้ ถ้าผู้นั้นไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะเหตุว่ากรรมก็มีมากทั้งในปัจจุบันชาติและในชาติก่อนๆ และ

ผลที่ได้รับในขณะนี้ ใครจะทราบว่าเป็นผลของกรรมไหน แต่ผลของอกุศลกรรมต้องเป็นอกุศลวิบาก ผลของกุศลกรรมก็ต้องเป็นกุศลวิบาก ตรงตามเหตุผล

ผู้ถาม อยากจะเรียนขอพระคุณท่านอาจารย์ ที่กรุณาให้หมั่นเจริญสติพยายามเจริญสติบ่อย ๆ ในระหว่างตรอกบ้านดินชันเขาฆ่ากัน และคนที่ถูกฆ่าเป็นนักเลงเกเรก่อความเดือดร้อนให้ชาวบ้านแถวนั้น ซึ่งความจริงถ้าหากว่า ถ้าใครเขาบอกว่าดีแล้ว ตายเสียได้ก็ดี สาธุ เพราะว่ามันอยู่ที่เดือดร้อนแก่คนนั้นคนนี้เหลือเกิน แต่พอผลที่สุด ผู้ที่เจริญสติแล้วเห็นอกุศลจิตของตนเองหรือไม่ในการตายของเขานั้น ความจริงเราก็ไม่ได้ประโยชน์ เขาก็ไม่เคยทำให้เราเดือดร้อน ผู้ที่กล่าวก็ไม่เคยได้รับความเดือดร้อน แต่มันเดือดร้อนหลาย ๆ คนก็มี แต่ถ้าไม่เจริญสติแล้ว ก็จะไม่เห็นอกุศลจิตของตัวเองขณะที่กล่าวคำนั้นออกมา และคำกล่าวที่คนอื่นเขากล่าวออกมา ถ้าบังเอิญเราไปได้ยินเข้า เราก็รู้สึกว่าเขากล่าวด้วยอกุศลจิต แล้วเราก็ได้ตรวจดูจิตของตัวเองว่า ได้มีความยินดีในการตายของเขาไหม

ส. พระผู้มีพระภาคตรัสกับสิงคาลกคฤหบดีบุตรที่ว่า อริยสาวกละกรรมกิเลสทั้ง ๔ ได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยฐานะ ๔ และไม่เสพทางเสื่อมแห่งภคะ ๖ อริยสาวกนั้นเป็นผู้ปราศจากกรรมอันลามก ๑๔ อย่างนี้

ที่กล่าวถึงแล้ว คือ ๔ อย่างต้น ที่เป็นกรรมกิเลส ๔ คือ ปาณาติบาต ๑ อทินนาทาน ๑ กาเมสุมิฉฉาจาร ๑ มุสาวาท ๑

สำหรับไม่ทำบาปกรรมโดยฐานะ ๔ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๗๖] อริยสาวกไม่กระทำบาปกรรมโดยฐานะ ๔ เป็นไฉน ปุณฺณถึงฉันทาคติ ย่อมทำกรรมอันลามก ถึงโทสาคติ ย่อมทำกรรมอันลามก ถึงโมหาคติ ย่อมทำกรรมอันลามก ถึงภยาคติ ย่อมทำกรรมอันลามก ฯ

ดูกรคฤหบดีบุตร ส่วนอริยสาวกย่อมไม่ถึงฉันทาคติ ย่อมไม่ถึงโทสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ ย่อมไม่ถึงภยาคติ ท่านย่อมไม่ทำกรรมอันลามกโดยฐานะ ๔ เหล่านี้

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยาकरणภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๗๗] ผู้ใดประพฤติดล่่วงธรรม เพราะความรัก ความชัง ความกลัว ความหลง ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อม ดังดวงจันทร์ในข้างแรม ผู้ใดไม่ประพฤติดล่่วงธรรม เพราะความรัก ความชัง ความกลัว ความหลง ยศย่อมเจริญแก่ผู้นั้น ดุจดวงจันทร์ในข้างขึ้น ฯ

นอกจากอกุศลกรรมทั้ง ๔ คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร และมุสาวาทแล้ว ท่านผู้ฟังก็ควรจะได้พิจารณาถึงชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นไปตามกำลังของกิเลสประการอื่นด้วย คือท่านกระทำความผิดถึงฉันทาคติ ลำเอียง ไม่ตรง เพราะความรัก หรือด้วยโทสะคติ เพราะความชัง หรือด้วยโมหาคติ เพราะความหลง หรือด้วยภยากติ เพราะความกลัว บ้างหรือไม่

เพราะเหตุว่าอคติทั้งหมดย่อมเกิดจากโลภะ โทสะ โมหะ และสำหรับปุถุชนนั้น ย่อมเป็นผู้ที่ไม่ประจักษ์ ไม่รู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงว่า อกุศลธรรมเป็น อกุศลธรรม ตรงกันข้ามกับกุศลธรรม กุศลธรรมเป็นผู้ตรง ไม่เอียง ไม่ว่าจะด้วยโลภะ หรือโทสะ หรือโมหะ ด้วยความรัก หรือความชังก็ตามแต่ แต่ว่าขณะใดที่จิตเป็นอกุศล เป็นเพราะไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ผู้นั้นก็ย่อมจะกระทำความผิด เพราะโลภะ บ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง เมื่อเกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ

ในชีวิตประจำวันเป็นไปไม่ได้เลยซึ่งท่านจะไม่เกี่ยวข้องกับใคร เพราะฉะนั้น ควรที่จะพิจารณาด้วยว่า เมื่อเกี่ยวข้องกับบุคคลใดก็ตาม มีการกระทำซึ่งเป็นอคติ คือเป็นกรรมที่ไม่ควรกระทำบ้างหรือไม่ ซึ่งเป็นกรรมที่ไม่เป็นธรรม เป็นไปด้วยความรักบ้าง หรือความชังบ้าง ความหลงบ้าง ความกลัวบ้าง เป็นอย่างนั้นหรือไม่

โลภะเกิดขึ้นขณะใด พิจารณาดูว่าขณะนั้นเป็นกรรมที่ไม่ควรกระทำ เพราะกระทำไปด้วยฉันทาคติหรือไม่ เวลาที่โกรธเกิดขึ้น กระทำกรรมสิ่งใด ก็ให้พิจารณาว่า กรรมนั้นเกินสมควร ไม่สมควร ไม่เป็นธรรม เพราะแรงของโทสะหรือไม่ นี่เป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งพระอริยสาวกทั้งหลายไม่กระทำความบาปกรรมโดยฐานะ ๔ เพราะเหตุว่าท่านเห็นสภาพธรรมตรงตามลักษณะของสภาพธรรมนั้น

สภาพธรรมใดเป็นอกุศลก็เป็นอกุศล ไม่ควรเจริญ สภาพธรรมใดที่เป็นกุศลก็เป็นกุศล ควรเจริญ

สำหรับข้อความที่ว่า

ผู้ใดประพฤติกเล่่งธรรม เพราะความรัก ความช้ง ความกลัว ความหลง ยศของผู้
นั้นย่อมเสื่อม ดังดวงจันทร์ในข้างแรม ผู้ใดไม่ประพฤติกเล่่งธรรม เพราะความรัก ความ
ช้ง ความกลัว ความหลง ยศย่อมเจริญแก่ผู้นั้น ดังดวงจันทร์ในข้างขึ้น ฯ

เป็นความจริงในชีวิตประจำวัน ท่านเห็นใครเป็นผู้ตรง เป็นผู้ยุติธรรมจริง ๆ
สรรเสริญใหม่ในความยุติธรรม ในความเป็นผู้มีธรรมของบุคคลนั้น ไม่ว่าบุคคลที่
เกี่ยวข้องจะเป็นญาติ จะเป็นศัตรู ธรรมย่อมเป็นธรรม ความยุติธรรมก็เป็นความ
ยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการปกครองประเทศ หรือแม้ในครอบครัว ก็ย่อมเป็นที่สรรเสริญ

เพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลใดเป็นผู้ที่ไม่ประพฤติกเล่่งธรรม เพราะความรัก ความช้ง
ความกลัว ความหลง ยศของผู้นั้นย่อมเจริญ ดังดวงจันทร์ในข้างขึ้น แต่ตรงกันข้าม ถ้า
ผู้ใดประพฤติกเล่่งธรรมเพราะความรัก ความช้ง ความกลัว ความหลง ยศของผู้นั้นย่อม
เสื่อม ดังดวงจันทร์ในข้างแรม

ไม่ว่าในเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ ตั้งแต่ในเรื่องของครอบครัว วงศ์ญาติ มิตรสหาย
จนกระทั่งถึงการปกครองประเทศ ท่านผู้ฟังก็จะเห็นได้ว่า ธรรมย่อมเป็นธรรมตามความ
เป็นจริง ผู้ใดจะได้ยศ ได้สรรเสริญ ก็ในธรรมที่เป็นกุศลธรรม แต่ผู้ใดจะเสื่อมจากยศ
หรือสรรเสริญ ก็เพราะอกุศลธรรม ไม่ใช่บุคคลอื่น ข้อสำคัญ ตัวท่านเอง แต่ละครั้งที่จะ
ให้เป็นผู้ตรงต่อธรรม และเจริญกุศลธรรมยิ่งขึ้น ต้องพิจารณาด้วยแม้แต่ว่าขณะนั้นมี
ความลำเอียง เพราะโลภะบ้างไหม มีความลำเอียงเพราะโทสะบ้างไหม หรือเพราะ
โมหะความไม่รู้ เพราะความกลัวบ้างไหม

ผู้ถาม อันนี้ถ้าเป็นเมื่อก่อนที่ยังไม่ได้เจริญสติ เข้าข้างตัวเอง เดียวนี้ขณะที่
เจริญสติแล้ว เห็นสภาพของความโกรธ ความลำเอียง ความอิจฉา ความต้องการ
มีโลภะ โทสะ โมหะ ในตัวเองมากขึ้นคะ อาจารย์คะ บางครั้งก็ตรวจสอบดูว่า เมื่อยัง
ไม่ได้เจริญสตินั้น ไม่รู้ว่าตัวเองมีโลภะมากแค่ไหน คิดว่าตนเองเป็นคนดีมากแล้ว แต่
เมื่อเจริญสติแล้ว จึงจะเห็น แม้สภาพการที่คุ้นรับใช้ หรือว่าเด็กเล็กอะไรอย่างนี้
บางครั้งก็ค่อยยังชั่วขึ้น คือ ดูด้วยความเมตตา ไม่อย่างนั้นมันก็ดูด้วยความเกลียดเอา
ทีเดียว เมื่อดูด้วยความเมตตาที่มีความสงสารเด็ก ดูโดยหน้าที่ โดยความจำเป็น มีคะ ซึ่ง
แต่ก่อนไม่ใช่อย่างนั้นคะ

สุ. นี่เป็นผลของการเป็นผู้อบรมเจริญสติปัฏฐาน ที่ทำให้มีความไวขึ้น และเกื้อกูลต่อการที่จะพิจารณาเหตุการณ์ที่ปรากฏตามความเป็นจริง ในบ้าน ในครอบครัวมีการให้อยู่เป็นประจำ สมมุติว่าท่านมีผู้รับใช้หลายคน ถ้าท่านชอบบุคคลหนึ่งบุคคลใดมากกว่าบุคคลอื่น ลองพิจารณาการให้ว่า เป็นไปด้วยความเป็นธรรมตามเหตุตามผล หรือว่าเป็นไปด้วยความลำเอียง เพราะความรัก หรือว่าด้วยความพอใจ หรือแม้แต่ในระหว่างญาติมิตร บุตรธิดา เพื่อนฝูง บุคคลหนึ่งอาจจะหิวมาก แต่ไม่ค่อยเป็นที่รัก แต่บุคคลหนึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่าง สมบูรณ์ทีเดียว เหลือเฟือ แต่ว่าเป็นที่รัก ถ้าจะมีการให้ ลองพิจารณาดูว่า การให้ของท่านนี้ ให้คนซึ่งถ้าได้รับแล้วจะเป็นประโยชน์แก่เขามากทีเดียว เพราะถ้าเป็นอาหาร บุคคลนั้นก็อาจจะเป็นผู้หิว ผู้กระหาย ไม่ได้อาหารที่เป็นประโยชน์ตามสมควร กับอีกบุคคลหนึ่งซึ่งมีทุกอย่าง เลอเลิศพร้อมพรั่งสมบูรณ์ทุกประการ แต่เพราะความรัก ท่านก็ยังอยากจะให้สิ่งดี ๆ กับผู้ที่ท่านมีฉันทะ มีความพอใจ และยังคงให้สิ่งที่ไม่ประณีต หรือสิ่งที่เลว หรือน้อยมากกับคนซึ่งท่านไม่พอใจ แม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้ที่หิวมาก

นี่ก็เป็นเรื่องของ การให้ ซึ่งถ้าท่านพิจารณาแล้วก็จะรู้ สติเกิดขึ้น ก็จะทราบได้ว่า ขณะใดเป็นไปด้วยโลภะ คือ ฉันทาคติหรือไม่ หรือเป็นไปตามเหตุ ตามผล ตามธรรม ที่ควรจะเป็น หรือว่าการที่จะแสดงความไม่พอใจ ถ้าเป็นคนซึ่งท่านชอบ ท่านรัก แม้จะทำสิ่งเดียวกับคนที่ท่านไม่รักไม่ชอบ แต่การแสดงความไม่พอใจของท่านกับคนที่ท่านไม่รักไม่ชอบ จะแรงกว่าการที่ท่านแสดงความไม่พอใจในการกระทำที่ไม่ถูกของคนที่ท่านพอใจ ท่านรัก ท่านชอบ เป็นอย่างนี้หรือไม่ ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้

ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว สติย่อมเกิดขึ้นระลึกรู้ในขณะนั้นได้ ทันท่วงที ขณะนั้นเป็นสภาพของอกุศลประเภทใด ขึ้นใด หรือว่าขณะต่อไปอาจจะเป็นปัจจัยให้กุศลจิตเกิดขึ้น มีความเมตตาเสมอหน้ากัน โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง นั่นก็จะ เป็นลักษณะของกุศลธรรมโดยแท้จริง เพราะเหตุว่าเมื่อเป็นกุศลธรรม เป็นเมตตาแล้ว ย่อมไม่มีการลำเอียงด้วยความรัก หรือความชังใดๆทั้งสิ้น แต่ถ้ายังเป็นการลำเอียงด้วยความรัก หรือความชัง โดยไม่เป็นธรรม ขณะนั้นจะเป็นกุศลไม่ได้

ผู้ฟัง ขอสนับสนุนอาจารย์ที่ว่าเมื่อกี้ี้ ผมก็บังเอิญไปจำบาลีได้ อคติ ๔ อคตินี้ แปลว่า ทางที่ไม่ควรเดิน “คติ” แปลว่า “ที่ไป” “อ” แปลว่า “ไม่” ทางที่ไม่ควรเดิน บาลีว่ายังจีร์บ ฌนุทา โทสา ภายา โมหา โย ธมฺมํ อติวตฺตติ นิหียติ ตสฺส ยโส กาฬปุกฺเขว ฌนุทิมาติ อิกฺกบทฺตํ ฌนุทา โทสา ภายา โมหา โย ธมฺมํ นาติวตฺตติ อาปุริตฺตํ ตสฺส ยโส สุกฺกปุกฺเขว ฌนุทิมาติ มี ๒ บท คือว่า ฌนุทะ โทสะ ภายาและโมหะ ๔ อย่างนี้ ผู้ใดประพฤติก็เหมือนกับพระจันทร์ข้างแรม ครึ่ง ๆ กลาง ๆ บางทีก็มืดไปเลย ส่วนผู้ที่ประพฤติธรรม ไม่มีฌนุทะ ไม่มีโทสะ ไม่มีภยา ไม่มีโมหะ ประพฤติอยู่ในธรรมดีแล้ว เหมือนพระจันทร์พ้นจากกลีบเมฆ พระจันทร์ข้างสุกปักษ์ ข้างขึ้นสว่างดี อันนี้พวกตุลาการถือเป็นเรื่องจริงจัง ว่าจะปฏิบัติไม่ล่งในอคติทั้ง ๔ นี้ นี่เป็นธรรมของผู้พิพากษาตุลาการควรจะต้องปฏิบัติ

ส. ขอพบพระคุณท่านผู้ฟังคะ ท่านผู้ฟังจะเห็นได้นะคะว่า “อคติ” นี่ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยที่ท่านคิด เพราะเหตุว่า ตราบใดที่ท่านเป็นผู้ไม่ตรง คือ เอียง ๆ อยู่เรื่อย จะตรงได้อย่างไรต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะเหตุว่าแม้กุศลธรรมเกิดขึ้นก็ไม่เห็นก็ไม่รู้ เมื่อไม่รู้ก็ยิ่งกระทำการสะสมอกุศลธรรม คือ ความเอียงนั้นมากขึ้น ถ้ายังเป็นผู้ที่ยังเอียงอยู่ ก็ไม่สามารถที่จะระลึกพิจารณาสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงได้

แต่สติที่เกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ โดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ความโกรธเกิดขึ้น ไม่มีชื่อ ใครเคยชื่ออะไร เวลาที่สติระลึกรู้ลักษณะของความโกรธ ซึ่งเป็นสภาพที่ร้อน ที่เผาไหม้ ที่ไม่แถมขึ้นเลย ในขณะนั้น สาธารณะกับทุกคน เวลาที่สภาพนั้นเกิดขึ้นกับบุคคลใด โดยไม่มีชื่อจำกัดเฉพาะ แต่เป็นลักษณะอาการของสภาพธรรมอย่างนั้น เป็นอย่างนั้น

ถ้าจะบัญญัติคำ ก็ชื่อว่า ความโกรธ แต่ว่าไม่มีชื่อเรียกกันว่า เป็นบุคคลนั้น บุคคลนี้ เพราะฉะนั้นถ้าสติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง ความโกรธเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่ความโกรธของเรา หรือของใคร ถ้าไม่มีปัจจัยที่จะให้ความโกรธเกิดขึ้น ความโกรธจะไม่เกิด แต่เมื่อมีปัจจัยแล้ว โกรธเกิดขึ้น ปรากฏโดยสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าผู้นั้นอบรมเจริญสติปัญญา

ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ตรงลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ ก็จะทำให้ปราศจากอคติ คือการทำให้สิ่งที่ไม่ควรทำ เพราะฉันทะ หรือโทสะ หรือโมหะ หรือความกลัวภัยได้ เพราะเหตุว่า รู้ว่าสภาพธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เมื่อเป็นอกุศล ปัญญาย่อมเห็นชัดในสภาพธรรมที่เป็นอกุศล

เพราะฉะนั้นปัญญาที่เกิดขึ้นย่อมทำกิจละอกุศลทั้งปวง ที่ละเล็กทีละน้อยไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นการอบรมเจริญสติปัญญาจะทำให้ท่านระลึกรู้ สภาพธรรมซึ่งเป็นอกุศล แม้ว่าเป็นบาปกรรมหรืออคติทั้งหลายที่ยังมีเหตุปัจจัยเกิดขึ้น ก็จะทำให้ลดน้อยลง จนกระทั่งสามารถที่จะดับได้เป็นสมุจเฉท เมื่อบรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า

พระผู้มีพระภาคตรัสกับสิงคาลกคฤหบดีบุตรว่า

อริยสาวกละกรรมกิเลสทั้ง ๔ ได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยฐานะ ๔ คือ ไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภัยาคติ และไม่เสพทางเสื่อมแห่งโกคะ ๖

นี่เป็นชีวิตประจำวันของคฤหัสถ์ซึ่งยังไม่ใช้บรรพชิต ยังมีกิเลสอยู่มากทีเดียว ที่จะทำให้ยังคงเป็นเพศคฤหัสถ์อยู่ แต่แม้กระนั้นคฤหัสถ์ซึ่งมุ่งจะขัดเกลากิเลส ให้เบาบางลง ก็จะต้องอบรมปัญญาที่จะรู้ว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร

เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าพระอริยเจ้า ขึ้นพระโสดาบันบุคคล พระสกทาคามีบุคคล ยังเป็นผู้ที่ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ยังไม่สามารถที่จะดับความยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้ ดังเช่นพระอนาคามี และพระอรหันต์ แต่ท่านก็รู้ว่า สิ่งใดควรเจริญ สิ่งใดควรเว้น เพราะฉะนั้น พระอริยเจ้าทั้งหลายไม่เสพทางเสื่อมแห่งโกคะ ๖ ซึ่งเป็นวินัยของคฤหัสถ์

ซึ่งท่านผู้ฟังก็ควรที่จะได้ทราบ เพื่อที่ท่านจะได้ไม่เสพทางเสื่อมแห่งโกคะ ๖ นี้ด้วย

ว่าด้วยอบายมุข ๖

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

[๑๗๘] อริยสาวกย่อมไม่เสพทางเสื่อมแห่งโกคะ ๖ เป็นไฉน

ดูกรคฤหบดีบุตร การประกอบเนือง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะประการ ๑

การประกอบเนือง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในกลางคืน เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะประการ ๑

การเที่ยวคุมหรรสพ เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะประการ ๑

การประกอบเนือง ๆ ซึ่งการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะประการ ๑

การประกอบเนือง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะประการ ๑

การประกอบเนือง ๆ ซึ่งความเกียจคร้าน เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะประการ ๑ ฯ

ท่านผู้ฟัง ผู้อบรมเจริญสติปัฏฐานทุกท่านก็จะพิจารณาได้ว่า เมื่อท่านเริ่มสนใจในการเจริญสติปัฏฐาน อธิษาศัยของท่านก็เริ่มที่จะคล้อยไปตามทางของพระอริยเจ้าทั้งหลายยิ่งขึ้น อย่างบุคคลซึ่งเคยเป็นผู้ที่ดื่มน้ำเมา เวลาที่เห็นโทษและรู้ว่าเป็นสิ่งซึ่งพระอริยเจ้าทั้งหลายท่านงดเว้น แม้ว่าชีวิตของท่านยังจะต้องมีการเกี่ยวข้องกับการดื่มน้ำเมา แต่ท่านก็ยังเห็นว่า ควรงดเว้น ส่วนที่จะเว้นได้เป็นสมุจเฉทเมื่อไรนั้น ก็ต้องแล้วแต่เหตุปัจจัย แต่ต้องเริ่มจากการเห็นโทษเสียก่อน ถ้ายังคงไม่เห็นโทษ คิดว่าไม่เป็นไร ท่านก็ยังคงเสพสุราต่อไป

แต่ถ้าเสพแล้ว รู้ว่าการเสพสุรานั้น ไม่เป็นปัจจัยให้สติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เช่น ขณะที่สมบุรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะและไม่เมา เพราะฉะนั้น ก็จะทำให้ท่านเว้นการดื่มสุราได้ และอาจจะยังคงเกี่ยวข้องกับการดื่มสุราเมื่อจำเป็น ตามควรแก่หน้าที่กิจการงานหรือในวงสังคมของท่าน แต่ว่าอธิษาศัยจริง ๆ ของท่าน ก็เริ่มโน้มไปสู่การที่จะละเว้นการดื่มสุราเมรัยทุกประการ ซึ่งเป็นทางเสื่อม ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่าอธิษาศัยของท่าน เริ่มที่จะคล้อยไปสู่อธิษาศัยของผู้ที่จะบรรลुकุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า

สำหรับการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในกลางคืน ซึ่งเป็นทางเสื่อมแห่งโภคะประการหนึ่ง ท่านที่อบรมเจริญสติปัฏฐานก็เริ่มจะรู้ว่าย่อมละคลายการที่จะเป็นผู้ที่แสวงหาการเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเคยมีอธิษาศัยอย่างนั้น แต่ว่า

เพราะเหตุว่าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็จะทำให้อัธยาศัยของท่านโน้มไปสู่ อัธยาศัยของพระอริยเจ้า ซึ่งจะเว้นการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในกลางคืน อันเป็นทาง เสื่อมแห่งโภคะประการหนึ่ง

แม้แต่การเที่ยวดูมหรสพซึ่งเป็นทางเสื่อมแห่งโภคะประการหนึ่ง ท่านก็จะเห็นได้ว่า แม้ไม่ดับหมดเป็นสมุจเฉท ญาติมิตรสหายผู้ใดจะชักชวนไป ท่านก็ไปตามควรแก่ เหตุการณ์ ตามปัจจัย แต่ว่าการที่จะเป็นผู้ชวนขวายเป็นหรือพากเพียร หรือมุ่งที่จะไปเที่ยว ดูมหรสพซึ่งเป็นทางเสื่อมแห่งโภคะ ก็จะเริ่มละลายเบาบางลง บางท่านอาจจะไม่เว้น การดูหนัง ก็ยังคงดูต่อไป แต่ว่าอย่างอื่นนอกเหนือจากหนัง ซึ่งเป็นมหรสพประการหนึ่ง แต่เป็นโทษมากกว่า เป็นอันตรายมากกว่า ท่านก็จะเห็นได้ว่า ท่านเริ่มละลาย และมี อัธยาศัยที่โน้มไปสู่อัธยาศัยของพระอริยเจ้าเพิ่มขึ้น

เพราะเหตุว่าบางท่านก็ยังสงสัยว่า ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะไปไหนต่อไหน บ้างหรือเปล่า ถ้าจะไปก็มีเหตุปัจจัยที่จะให้ไป บังคับบัญชาไม่ได้ แต่สติสามารถที่จะ เกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ตามขั้นของปัญญา ที่ท่านได้สะสมอบรมแล้ว เพราะเหตุว่าถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ จะไม่หวั่นเกรงต่อสถานที่ หรือบุคคล หรือเหตุการณ์ใด ๆ เลย เพราะเหตุว่า ถ้าเป็นปัญญาที่อบรมแล้ว สติ เกิดขึ้นขณะใด ปัญญานั้นสามารถรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงได้ใน ขณะนั้น ขณะที่นั่งฟังธรรม ถ้าสติเกิดขึ้น แล้วปัญญารู้ชัดในการได้ยินในเสียง ในการ คิดถึงคำ

ซึ่งแต่ก่อนที่สติจะเกิดขึ้น และปัญญาก็ยังไม่คมกล้า ท่านมีความคิดว่า ท่าน กำลังฟังใครกำลังพูด มีสัตว์ มีบุคคลที่กำลังพูด และมีตัวตนที่กำลังฟัง แต่เวลาที่สติ เกิดขึ้น และการสะสมปัญญาเพิ่มขึ้น ระลึกรู้ทันที่ถึงความต่างกันของสภาพรู้เสียง ซึ่ง เป็นแต่เพียงธาตุรู้ชนิดหนึ่ง ขณะนี้เป็นธาตุรู้เสียง เสียงจึงได้ปรากฏ แต่เวลาระลึกรู้ถึง สภาพรู้หรือธาตุรู้ รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงธาตุรู้ที่กำลังรู้เสียง ความเป็นตัวตน ออกไปแล้วจากการได้ยิน เพราะเหตุว่ารู้ว่า เป็นธาตุรู้เสียง ธาตุรู้เสียงไม่สามารถที่จะ เห็น ไม่สามารถที่จะคิดนึก ขณะนี้กำลังรู้เสียง เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ชนิดหนึ่ง และ เสียง เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏ

ถ้าจะเป็นการศึกษาโดยปริยัติ ก็รู้ว่าเป็นสภาพธรรมที่ปรากฏทางหู ลักษณะของเสียงไม่ปรากฏทางตาอย่างสีสัณฐานณะต่าง ๆ ไม่ปรากฏทางจมูกอย่างกลิ่นต่าง ๆ เพราะฉะนั้นเสียงไม่ใช่กลิ่น เสียงเป็นของจริงชนิดหนึ่ง กำลังปรากฏ และก็ไม่ใช่มีแต่เสียงเท่านั้นที่ปรากฏ เพราะเหตุว่ามีการนึกถึง คำ หรือความหมาย ทีละคำ ๆ

ขณะที่กำลังนึกถึงความหมาย ไม่ใช่ได้ยินเสียง ไม่ใช่ธาตุได้ยินเสียง ไม่ใช่สภาพรู้เสียง และก็ไม่ใช่เสียง แต่เป็นสภาพ หรือธาตุรู้ ที่รู้คำ ขณะนี้ ขณะนี้ เป็นธาตุรู้คำ ขณะนี้

เพราะฉะนั้นในขณะนั้น ไม่ว่าท่านจะได้ยินเสียงใคร จะเป็นเสียงเพลงที่ในศัลลภ หรือว่าจะเป็นเสียงคนคุยกัน หรือว่าเป็นเสียงอะไรก็ตามแต่ ถ้าสติเกิด ระลึกรู้ถึงสภาพที่ตรึก คือ นึก คือ คิดถึงคำ ก็จะมีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลเลยในขณะนั้น เป็นแต่เพียงสภาพคิด ธาตุคิด ธาตุรู้คำ ที่เกิดขึ้น คิดทีละคำๆ ถ้าสติรู้ชัดในสภาพคิด เพราะเหตุว่าระลึก เนื่อง ๆ บ่อย ๆ ไม่ได้ยินเสียงเลย ก็ยังคิดได้ คิดทีละคำๆ ก็เป็นลักษณะคิด เพราะฉะนั้น หลังจากที่ได้ยินเสียงแล้ว ก็คือคิดนั่นเอง เหมือนกัน ก็คิดถึงคำ ทีละคำๆ เพราะฉะนั้น แม้แต่ตัวท่านก็ไม่มี แม้แต่คนที่กำลังร้องเพลง หรือว่ากำลังพูดกำลังคุยก็ไม่มี เวลาที่สติเกิดขึ้น ปัญญาคมกล้า มีแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งได้แก่สภาพหรือธาตุที่กำลังรู้คำ ที่กำลังมีคำ ทีละคำ เป็นอารมณ์ในขณะนั้นเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานทราบที่ท่านจะอยู่ที่ไหน สติก็สามารถจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ปัญญาไม่ได้เกรงกลัวต่อสถานที่ หรือว่าเหตุการณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าอบรมเจริญแล้ว ปัญญาย่อมสามารถที่จะเกิดขึ้นรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงได้ เพราะฉะนั้น การที่อัธยาศัยของท่านจะโน้มไปสู่อัธยาศัยของพระอริยเจ้า ไม่ใช่เป็นไปโดยฝืน หรือว่าโดยการบังคับ แต่เป็นเพราะปัญญาเกิดขึ้น และรู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงว่า ไม่ว่าท่านจะอยู่ ณ สถานที่ใด ก็ย่อมเป็นชีวิตจริงของท่านซึ่งเกิดขึ้นเป็นไปตามการสะสม ทีละสมมาทีจะเป็นบุคคลนั้นในสถานที่นั้น และสติก็สามารถที่จะเกิดขึ้น ระลึกถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นได้

สำหรับประการต่อไป คือ การประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการพนัน อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะประการหนึ่ง

นี่ก็โดยนัยเดียวกัน สำหรับผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ แต่ก่อนท่านอาจจะเคยเล่นไพ่ สนุก ไม่มีอะไรทำ บรรดาท่านที่ไม่มีอะไรทำ อยู่ว่าง ๆ ไม่ได้ เพราะเหตุว่าเป็นผู้ที่มึนเมา เพราะฉะนั้น ก็จะต้องแสวงหาสิ่งที่มึนเมาพอใจ บางท่านก็ไปดูหนังตามกิเลสที่พอใจในหนังซึ่งสะสมมา บางท่านไม่ไปดูหนัง แต่ว่าเล่นไพ่ เพราะเหตุว่าสะสมมาในการพอใจ มีกิเลสในการเล่นไพ่ ซึ่งสะสมมาพอใจที่จะเป็นอย่างนั้น

แต่ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะหยุดเล่นไพ่ใหม่ จะหยุดหรือยัง หยุดเด็ดขาดเป็นสมุจเฉท หรือว่าบางครั้งก็เล่น บางครั้งก็ไม่เล่น แล้วแต่อัธยาศัยอีกเหมือนกัน บางครั้งอาจจะหยุดได้เลยทันที แต่บางท่านแล้วแต่ชีวิตของท่านว่า เป็นใคร อยู่ในสถานที่ใด อยู่กับบุคคลใด

ถ้าอยู่กับมิตรสหาย เพื่อนฝูง ซึ่งมีฉันทะมีความพอใจในการที่จะเล่นไพ่ แล้วก็มีการชักชวนเกิดขึ้น ขณะนั้น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานแล้วจะทราบได้ว่า ท่านจะเล่นหรือท่านจะไม่เล่น เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่าไม่มีใครสามารถที่จะรู้สภาพธรรมในอนาคตว่า จะเกิดขึ้นประการใด คิดว่าจะไม่ไปดูหนัง แต่ไปใหม่

พระโสดาบันบุคคลไปหรือเปล่า พระสกทาคามีบุคคลไปหรือเปล่า ดูการมหรสพต่าง ๆ ตามคุณธรรม เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นผู้ที่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ้าท่านเป็นพระอริยเจ้าชั้นพระโสดาบัน ท่านไม่เข้าใจผิดว่า ท่านเป็นพระสกทาคามีบุคคล หรือพระอนาคามีบุคคล หรือพระอรหันต์ ถ้าท่านเป็นพระสกทาคามีบุคคล ท่านก็ไม่เข้าใจผิดว่า ท่านเป็นพระอนาคามี หรือพระอรหันต์ ท่านตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ชีวิตของแต่ละท่านที่สะสมมา โดยที่นอกจากบุคคลอื่นจะไม่ทราบว่า ชีวิตของคนอื่นจะเป็นอย่างไรแล้ว แม้แต่ตัวท่านเอง ในวันหนึ่ง ๆ นี้ ท่านก็ยังไม่ทราบว่า จะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างไร แต่ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจะทราบว่า ไม่ว่าสภาพธรรมใดจะเกิดขึ้นเป็นไป ย่อมเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยที่ได้สะสมมา

และถ้าสติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น ตามความเป็นจริง จะไม่ยึดถือสภาพธรรมในขณะนั้นว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

เมื่อปรากฏว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละลักษณะตามความเป็นจริง จะทำให้ละคลาย การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ซึ่งเป็นขั้นต้นของการที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้ เพราะตราบใดที่ยังมีตัวตนที่แสนดี ก็ยังไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้ เพราะเหตุว่ามีความยึดติดในความดีนั้นว่า เป็นเรา หรือว่าเป็นตัวเรา ไม่รู้ว่าเป็นเพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา

ถ้าปัญญาไม่เกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพของกิเลสที่ละเอียดยิ่งขึ้น ก็ย่อมไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้ และกิเลสทั้งหลายจะปรากฏให้เห็นในชีวิตประจำวันนี้เอง ถ้าผู้ใดยังมีกิเลสมาก แต่ว่ามุ่งเหลือเกินที่จะประพฤติดีประพฤติชอบ โดยไม่อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ก็จะได้เห็นว่า ไม่สามารถที่จะต้านทานแรงของกิเลสได้

แต่เพราะเหตุที่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานนั่นเอง จึงทำให้ปัญญาละเอียดยิ่งขึ้น แล้วก็รู้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวันนั้น เป็นธรรมทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นธรรมไม่ใช่อยู่ที่อื่น

บางท่านเข้าใจว่าชีวิตประจำวัน ไม่ควรจะเป็นสภาพธรรม ท่านจะต้องปลีกเร้นไปแสวงหาสภาพธรรมที่จะรู้แจ้งในสภาพธรรมนั้น นั่นหมายความว่า ท่านไม่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมว่า แท้ที่จริงแล้ว ทุกขณะ ที่กำลังปรากฏ ตามปกติ ตามความเป็นจริง เป็นสภาพธรรม ไม่ต้องไปแสวงหาสภาพธรรมอื่นเลย ขณะนี้ เดียวนี้ สภาพธรรมกำลังปรากฏ และถ้าสติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ จะรู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

แต่สติจะต้องเกิดขึ้น และก็จะระลึกศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรม ที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นกุศลธรรม หรืออกุศลธรรม หรือวิบากก็ตาม ล้วนแต่เป็นสภาพธรรมแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมตามปกติในชีวิตประจำวันนี่เอง ที่สติจะต้องระลึกรู้ ศึกษา จนกว่าจะประจักษ์ชัดว่า สภาพธรรมนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ข้อความในสิงคาลกสูตร พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้เห็นชีวิตประจำวันของผู้ที่ยังมีกิเลสสะสมอยู่ มากน้อยต่างกัน และสำหรับข้อปฏิบัติของผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า หรือผู้ที่ดำเนินหนทางไปสู่ความเป็นพระอริยเจ้า ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อริยสาวกย่อมไม่เสพทางเสื่อมแห่งโกตะ ๖ เป็นไฉน

ชีวิตของคฤหัสถ์ทุกคนจำเป็นเหลือเกินที่จะต้องมีโกตะ หรือโกตสมบัติ โกตทรัพย์ จำเป็นที่จะต้องจับจ่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีวิต แต่ผู้ที่ไม่สามารถจะพิจารณาเห็นว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร ก็ย่อมจะเสพทางเสื่อมแห่งโกตะ แต่พระอริยเจ้าเป็นผู้ที่ศึกษาระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตรง สภาพธรรมใดเป็นอกุศล ลักษณะของอกุศลธรรม ปรากฏในความเป็นอกุศลให้พระอริยเจ้าเว้น ตามควรแก่สติ ตามควรแก่ปัญญา ของพระอริยเจ้าชั้นต่าง ๆ ไม่เข้าใจผิดว่า อกุศลเป็นกุศล

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อริยสาวกย่อมไม่เสพทางเสื่อมแห่งโกตะ ๖ เป็นไฉน

ดูกรคฤหบดีบุตร การประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นทางเสื่อมแห่งโกตะประการ ๑ การประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในกลางคืน เป็นทางเสื่อมแห่งโกตะประการ ๑ การเที่ยวดูมหรสพ เป็นทางเสื่อมแห่งโกตะประการ ๑ การประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นทางเสื่อมแห่งโกตะประการ ๑ การประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นทางเสื่อมแห่งโกตะประการ ๑ การประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งความเกียจคร้าน เป็นทางเสื่อมแห่งโกตะประการ ๑ ฯ

ผู้ที่สนใจในการขัดเกลาจิตใจก็จะทราบได้ว่า เป็นความจริง ที่ท่านเริ่มโน้มไปสู่ข้อปฏิบัติของผู้ที่เป็นพระอริยะ โดยท่านที่เคยดื่มสุราก็คงจะเริ่มงดเว้น ประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน ก็คงจะงดเว้น แล้วก็น้อยลง

สำหรับความหมายของคำว่า “เที่ยว” หมายถึง การไปสู่ที่ใดโดยไม่มีกิจธุระและในเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์

การเที่ยวดูมหรสพ แต่ก่อนท่านอาจจะเป็นผู้ที่ติดมากในการดูมหรสพต่าง ๆ แต่เมื่อเป็นผู้ที่มีการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว แม้ว่าท่านไม่สามารถจะงดเว้นการดูมหรสพได้โดยเด็ดขาด เพราะเหตุว่ายังเป็นวิสัยของคฤหัสถ์ แต่แม้กระนั้นท่านก็ยังจะสังเกตได้ว่า ท่านลดความติดลงไป ดูก็นิด ไม่ดูก็ได้ ไม่ดูนาน ๆ ก็ยังได้ ก็เป็นผู้ที่เริ่มเปลี่ยนอัธยาศัย ซึ่งเคยเป็นผู้ที่ติดในการดูมหรสพ

สำหรับการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็โดยนัยเดียวกัน ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานก็จะสังเกตได้ว่า ตามปกติแต่ก่อนนี้ อาจจะเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยในการพนัน แต่ว่าเมื่อเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว เล่นก็ได้ ไม่เล่นก็ได้ และก็ไม่ได้มีจิตฝักใฝ่ในเรื่องการพนัน แต่อาจจะเป็นเพียงในเรื่องของการเพลิดเพลินตามปกติวิสัยของผู้ที่เป็นคฤหัสถ์

สำหรับเรื่องการประจบประแจง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นความเสื่อมแห่งโภคะ ซึ่งท่านก็จะทราบได้ว่า บุคคลที่ท่านคบหาสมาคมด้วยเป็นบุคคลเช่นไร โดยการเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพราะเหตุว่ากิเลสในตัวท่านมีเท่าไร สติจะสามารถระลึกถึง ตามความเป็นจริงได้รวดเร็วองไวยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่ก่อนอาจจะเป็นผู้ที่มีกายวาจาที่ไม่ดีงาม แต่พอเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน สติมีความชำนาญขึ้น รู้ว่ากายอย่างนั้นไม่สมควร วาจาอย่างนั้นไม่สมควร ทำให้ปัญญาที่รู้อย่างนั้นกระทำกิจ ละเว้นกายวาจาที่ไม่สมควร ตามควรแก่ปัญญาที่ท่านได้อบรม แต่ไม่ใช่ว่าจะหมดทีเดียวไม่เกิดอีกเลย

แต่เมื่อท่านสามารถที่จะรู้สภาพความจริง ของความเป็นปุถุชน ของตัวท่านได้ ละเอียดขึ้น ฉันทใด ก็ทำให้ท่านรู้จักคนอื่น ชัดเจน ประูปรองยิ่งขึ้น ฉันทนั้น จนกระทั่งรู้ว่า บุคคลที่ท่านคบหาสมาคมด้วย แต่ละบุคคลนั้น เป็นบุคคลอย่างไร บุคคลใดควรเว้น และบุคคลใดควรคบ

ปัญญาที่เกิดจากการอบรมเจริญสติปัฏฐานจะทำให้ท่านรู้ว่า การคบกับบุคคลทั้งหลายนั้นเพื่อประโยชน์อะไร เพราะถึงแม้ว่ามีมิตรสหายในอดีตจะเป็นผู้ที่มีความประพฤติไม่เหมาะสม แล้วก็การเจริญสติปัฏฐานซึ่งทำให้ท่านรู้จักตัวท่านละเอียด ก็ทำ

ให้ท่านรู้จักผู้ที่ท่านคบหาสมาคมละเอียดขึ้น แต่แม้กระนั้น ก็อาจจะมีจิตเมตตาที่คิดใคร่จะเกื้อกูล แม้บุคคลซึ่งมีความประพฤติที่ไม่สมควร

เพราะฉะนั้น การคบหาสมาคมกับบุคคลทั้งหลาย ก็จะเป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการคบหาสมาคมกับผู้ที่เป็นมิตรที่ดี หรือผู้มีความประพฤติทางกาย ทางวาจา และจิตใจ ไม่เหมาะสมที่จะคบหาสมาคมด้วย

ผู้ถาม ในสิงคาลกสูตร พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงให้คฤหัสถ์ประพฤติธรรม ๑๔ ประการ รวมกันแล้ว มี กรรมกิเลส ๔ อคติ ๔ ไม่เสพธรรมเป็นทางเสื่อมแห่งโภคะ ๖ รวมกันแล้วก็เป็น ๑๔ ประการ ธรรม ๑๔ ประการนี้ คฤหัสถ์ควรประพฤติ แต่กระผมอยากจะขอเพิ่มอีกสูตรหนึ่ง ที่อาจารย์เคยบรรยายมานานมาแล้ว คือ มหานามสูตร สูตรนี้พระองค์ก็ทรงแสดงกับคฤหัสถ์เหมือนกัน เพราะฉะนั้น อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายก็ควรประพฤติธรรมในที่นี้อีก ๑๑ ประการ ก็คือให้เจริญอินทรีย์ ๕ เมื่อเจริญอินทรีย์ ๕ ไปแล้ว ให้เจริญอนุสติ ๖

เพราะฉะนั้น ธรรม ๑๑ ประการนี้ บวก กับ ๑๔ นี้ ก็เป็น ๒๕ ธรรม ๒๕ ประการนี้ ไม่ว่าจะอุบาสก อุบาสิกาควรจะเจริญทั้งนั้น เพราะว่าเจริญได้ นอกจากนั้นธรรมบางประการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้พระภิกษุ นั่น ที่ว่าให้ไปอยู่โคนไม้ เรือนว่าง ก็ทุกวันนี่ล่ะครับ ผู้ที่ปฏิบัติมักจะต้องไปเข้ากัมมัฏฐาน ใช้คำว่า เข้ากัมมัฏฐาน เพราะฉะนั้น ใช้คำว่า เข้ากัมมัฏฐานนี้ผมเห็นว่าไม่จำเป็น ถ้าผู้ใดมีธรรม ๒๕ ประการแล้ว ก็จะบรรลุเป็นพระอริยเจ้าได้ในวันใดวันหนึ่ง

เพราะฉะนั้น กระผมก็มีความเห็นแค่นี้ล่ะครับว่า อยากจะชักชวนให้อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายในปัจจุบันนี้ ประพฤติธรรมทั้ง ๒๕ ประการ คือ ให้เจริญอินทรีย์ ๕ ให้เจริญอนุสติ ๖ ละกรรมกิเลส ๔ ละอคติ ๔ ละความเสื่อมแห่งโภคะ ๖

ธรรม ๒๕ ประการนี้ ใครปฏิบัติแล้ว กระผมคิดว่าจะต้องบรรลุเป็นพระอริยบุคคลในวันใดวันหนึ่งแน่นอน

ส. แต่เรื่องที่จะบรรลุ ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยคะ แม้ว่าพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงไว้ถึง ๓ ปิฎก คือ ทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก กิเลสก็ไม่หมด ไม่ว่าจะอ่านจบแล้วหรือว่าจบอีก ก็ไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาพระธรรมที่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด เพื่อที่จะได้เข้าใจในจุดประสงค์ที่ทรงแสดง แต่ละสูตร แต่ละตอน

จะเห็นได้ว่าพระผู้มีพระภาคทรงเป็นพระบรมศาสดาจริง ๆ ที่ทรงชี้ธรรม แต่ละข้อ แต่ละตอน ให้ผู้ฟัง ได้เข้าใจ ได้เห็นคุณและโทษ เพื่อที่จะได้ประพฤติปฏิบัติตาม

อย่างข้อความในสังคาลสูตร จะเห็นได้ว่า สังคาลกมาณพเป็นผู้ที่มีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิด มีการไหว้ผิด คือ ไหว้ทิศ โดยที่ไม่รู้ความหมายของการที่ควรจะเป็นผู้ที่มีความประพฤติอย่างไรในชีวิตประจำวัน จึงจะเป็นการนอบน้อม หรือเป็นกุศลที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้น ถ้าจะพูดให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเจริญกุศล แต่ว่าอกุศลที่มีเต็มและหนักมาก ยังไม่ได้บรรเทา ยังไม่ได้ละคลายลงไปเลย กุศลนั้นจะเกิดได้อย่างไร

เพราะเหตุว่า ในบางครั้งสำหรับผู้ที่มีกิเลสเบาบาง หรือว่ามีจิตอ่อนควรแล้ว ก็ทรงแสดงเรื่องของการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม การอบรมเจริญปัญญายิ่งขึ้น ในกาลที่ควรสำหรับบุคคลนั้น แต่ในกาลที่กิเลสกลุ่มรวมหนักมาก ยากที่จะปล่อยไป จะทำอย่างไร จะให้ไปอบรมเจริญกุศลก็ไม่ไหว เพราะว่ากุศลไม่เกิด ไม่สามารถที่จะเกิดได้ มีปัจจัยของกิเลสที่สะสมมามาก จนกระทั่งกิเลสนั้นเองมีกำลังที่ปรากฏให้เห็นความแรงกล้าของกิเลสนั้น

เพราะฉะนั้นการอบรมปัญญาจะต้องเป็นผู้ที่ละเอียด รอบคอบ ระมัดระวัง อุปการเกื้อกูล ส่งเสริมทุกด้าน ทุกประการ ที่จะให้กุศลงอกงามขึ้น

เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาค บางครั้งได้ทรงแสดงโทษของกิเลสนานาประการที่แต่ละบุคคลสะสมมา ให้บุคคลนั้นเห็นโทษจริง ๆ เป็นขั้น ๆ เป็นลำดับขึ้นไป ตั้งแต่การไม่เสพทางเสื่อมแห่งโภคะ เป็นต้น เพราะเหตุว่าสภาพธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับแต่ละบุคคลนั้น เป็นจริงตามที่ได้สะสมมา และปรากฏในชีวิตประจำวันนั่นเอง

ถ้าชีวิตประจำวันของบุคคลทั้งหลายยังเต็มไปด้วยกิเลส แล้วก็จะให้ไปถึงพระนิพพานทันที ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย ถ้ามีกิเลสสะสมมา มีฉันทะความพอใจในการดื่มน้ำเมา คือ สุรา ซึ่งยังไม่เลิก จะทำอย่างไร นอกจากจะชี้โทษให้เห็นว่า เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ แล้วก็อบรมเจริญสติปัฏฐานประกอบกันไปด้วย เพื่อที่ว่าเมื่อบรรลुकุณธรรมถึงความ เป็นพระอริยเจ้าแล้ว ก็สามารถที่จะดับความยินดีพอใจในสิ่งที่ไม่

เกื้อกูลแก่ปัญญา เพราะเหตุว่าธรรมชาติของปัญญานั้น ย่อมเกิดขึ้นในขณะที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ไม่ใช่ในขณะที่ หมดสติ หรือ ในขณะที่มัวเมา มึนเมา

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงโทษที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันของคฤหัสถ์ ให้คฤหัสถ์ได้เห็น เพื่อจะได้ละเว้น และประพฤตินทางที่เกื้อกูลแก่การที่จะให้ปัญญาเกิดขึ้น ละคลายจนกระทั่งดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโทษของการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา ซึ่งดูเหมือนว่าทุกท่านก็ทราบดี ไม่น่าที่พระผู้มีพระภาคจะทรงชี้โทษเลย แต่แม้กระนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นธรรมที่ท่านผู้ฟังอาจจะเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่สำคัญ แต่พระผู้มีพระภาคก็ยังทรงมีพระมหากรุณาที่จะทรงชี้โทษของสิ่งที่เป็นโทษ เพื่อที่บุคคลใด พิจารณาไตร่ตรองแล้วก็จะได้ประพฤติปฏิบัติตามด้วย

ข้อ ๑๗๙ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการนี้ คือ

ความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง ๑

ก่อการทะเลาะวิวาท ๑

เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑

เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑

เป็นเหตุไม่รู้จักละอาย ๑

มีบาทที่ ๖ คือ เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการ ในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเหล่านี้แล ฯ

นี่เป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งขณะที่ดื่มไม่เห็นโทษ แต่เวลาโทษเกิด รู้ได้ว่าเกิดจากการดื่มสุรา เช่น ความเสื่อมทรัพย์ อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง เพราะเหตุว่าผู้ที่ดื่มสุรา ก็คงจะดื่มเป็นนิสัยถนัดติดแล้ว และก็ดื่มลำพังคนเดียวก็คงจะไม่เป็นที่พอใจ คงจะต้องมีมิตรสหายมากมายทีเดียวในการดื่มสุราแต่ละครั้ง ซึ่งก็เป็นเหตุทำให้มีการเสียทรัพย์ในสิ่งที่ไม่จำเป็นมากขึ้น ในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะในอรรถกถาได้แสดงชีวิตของบุคคลต่าง ๆ

ในครั้งอดีตไว้ ไม่ว่าจะเป็นพระชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองในชาติก่อน ๆ หรือว่าของพระอริยสาวกในปัจจุบันชาตินี้ ในครั้งโน้นที่ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ที่ไม่หมดกิเลส ได้มีความประพฤติอย่างไร ๆ ในเรื่องของธรรมที่ทรงแสดงไว้ ก็มีปรากฏมาก เช่น ในเรื่องโทษของการดื่มสุราเมรัย ซึ่งทำความเสื่อมทรัพย์ ผู้ดื่มพึงเห็น ๑

ก่อนการทะเลาะวิวาท ๑

ขณะที่กำลังดื่มแล้วยังไม่มีการทะเลาะวิวาท ก็ไม่เห็นโทษ แต่เวลาที่เกิดการทะเลาะวิวาทขึ้นจากการเป็นผู้ที่ดื่มสุรา ก็จะเห็นได้จริง ๆ ว่า ถ้าขณะนั้นไม่ดื่มสุราหรือว่าไม่เมเมาแล้ว อาจจะไม่ทะเลาะวิวาท มีสติสัมปชัญญะพอที่จะเห็นว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร และสามารถที่จะระงับไว้ ไม่เกิดการทะเลาะวิวาทได้

แต่เวลาที่มีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นเพราะเป็นผู้ที่ดื่มเมา ก็จะเห็นได้ว่า การทะเลาะวิวาทบางครั้งอาจจะมีโทษ ถึงกับทำให้เสียชีวิต ให้ถึงกับความตายก็ได้

เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑

ผู้ที่ดื่มสุรามาก ๆ ก็เกิดโรคภัยต่าง ๆ ได้ เวลาที่เกิดโรคภัยต่าง ๆ แล้ว ก็จะเห็นได้ว่า เป็นโทษที่มาจากการดื่มสุรา

เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑

เพราะเหตุว่าจะทำในสิ่งที่ไม่สมควรได้หลายประการ เช่น บางท่านอาจประทุษร้ายมารดาบิดา มิตรสหาย หรือแม้แต่สมณะก็ได้ เพราะความเมเมา นั่นก็จะทำให้เป็นผู้ที่เสียชื่อเสียง

เป็นเหตุไม่รู้จักรละอาย ๑

อาจจะกระทำการสิ่งใดก็ได้ ซึ่งในขณะที่ไม่เมเมา ไม่สามารถจะกระทำได้เลย

มีบทที่ ๖ คือ เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา ๑

เพราะเหตุว่าถ้าปกติ เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ก็สามารถที่จะให้ปัญญาเกิดขึ้นในขณะนั้นได้ แต่ถ้าขณะใด ที่ขาดสติ เมเมา ขณะนั้น แม้ปัญญาซึ่งมีอยู่ก่อน ก็ถึงความเสื่อมได้ เช่น พระศาสดะ เป็นต้น

ผู้ฟัง พุดถึงเรื่องการจะละกิเลสต่าง ๆ มันอยู่ที่เจตนาของบุคคลนั้น พระธรรมของพระพุทธองค์นี้ สอนละเอียดถี่ถ้วน แต่ผู้ปฏิบัติปฏิบัติได้น้อย เพราะไม่มีเจตนา

ไม่เชื่อถือ อย่างผมเป็นต้น เมื่อก่อนไม่ค่อยศรัทธาอะไรเท่าไร ศรัทธาไปตามบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ตอนบวชจึงได้มารู้ อย่างที่ผมเคยบอกอาจารย์ มาสะดุดใจเอา ตอนพระติสสเถระที่ท่านไปอิสสาวิยะพาพระอรหันต์ แล้วท่านไปเกิดเป็นเปรต เปลือยกายอะไรต่าง ๆ นั้นละ

ใจก็นึกกลัวขึ้นมา จึงอยากจะปฏิบัติให้มันห่างไกลจากเวรกรรมนั้นไป ครั้นปฏิบัติเข้าก็ไปในทางที่ผิดอีก ปฏิบัติตั้ง ๑๐ - ๒๐ ปี ก็ไม่ถูก เพราะว่าดำเนินทางไปไม่ถูก

ส. นี่ก็เป็นชีวิตหนึ่งนะคะในสังสารวัฏฏ์ ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า แต่ละชีวิต แต่ละภพ แต่ละชาติ ก็มีเหตุการณ์ ประสบการณ์ต่าง ๆ แต่พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ ก็สามารถที่จะอุปการะแก่ผู้ที่ฟังแล้วก็พิจารณาในเหตุผล ทำให้มีการประพฤติปฏิบัติตามได้เพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้น แต่ละชีวิตของท่านเอง ก็เหมือนกันนะคะ ชาตินี้เป็นแต่เพียงส่วนหนึ่งในสังสารวัฏฏ์ ซึ่งมีกุศลบ้าง อกุศลบ้าง ที่ได้กระทำมาแล้ว และที่ได้กระทำในชาตินี้ แต่ว่าต่อไป ก็เป็นอดีตไป เพราะฉะนั้น แต่ละภพ แต่ละชาติ กว่าที่จะได้อบรม เจริญปัญญาที่จะรู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง สามารถที่จะประจักษ์สัจธรรมจนกระทั่งดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท ถ้าจะจาริกไว้ในพระไตรปิฎกก็ได้มากทีเดียวจนเหลือที่จะจาริก

เพราะฉะนั้น ในพระไตรปิฎกก็มีแต่เพียงชีวิตของผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระผู้มีพระภาคในครั้งที่ยังไม่ปรินิพพาน ซึ่งเป็นตัวอย่างสำหรับบุคคลในครั้งนี้อย่างนี้ แต่ตามความเป็นจริงแล้ว สภาพธรรมทุกอย่างเป็นของจริง เป็นสังสารวัฏฏ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งสืบต่อและเกิดขึ้นตามการสะสม ซึ่งเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ และวิจิตรขึ้นเรื่อย ๆ ช่วงขณะที่ท่านอยู่ในที่นี้ ท่านก็สะสมสิ่งใหม่ ๆ สำหรับจะเป็นปัจจัยที่จะให้นามธรรมและรูปธรรมข้างหน้าเกิดขึ้น วิจิตรเป็นไปต่าง ๆ แล้ว ขณะนี้มีรูปธรรมและนามธรรมซึ่งกำลังเกิด เกิดเพราะการสะสม ซึ่งสืบต่อมาเป็นปัจจัยให้นามธรรมและรูปธรรมในขณะนี้เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนี้ แต่ว่าขณะที่มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้โผฏฐัพพะ การคิดนึกต่าง ๆ สุขทุกข์ต่าง ๆ ทางใจ ก็เป็นการสะสมเพิ่มขึ้นของปัจจัยซึ่งวิจิตรขึ้น แล้วก็เป็นเหตุปัจจัยให้นามรูปข้างหน้าเป็นไปต่าง ๆ ตามการสะสมที่เพิ่มขึ้นด้วย

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโทษของการประกอบเนืองๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่างๆ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๔๐] ดูกรคฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนืองๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่างๆ ในกลางคืน ๖ ประการเหล่านี้ คือ ผู้นั้นชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาตัว ๑ ไม่คุ้มครอง ไม่รักษานุตรภรรยา ๑ ไม่คุ้มครอง ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ ๑ เป็นที่ระแวงของคนอื่น ๑ คำพูดอันไม่เป็นจริงในที่นั้น ๆ ย่อมปรากฏในผู้นั้น ๑ อันเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากแหวดล้อม ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการในการประกอบเนืองๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่างๆ ในเวลากลางคืนเหล่านี้แล ฯ

อะไรก็ตามซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นแล้วก็ให้โทษ เช่น ในการประกอบเนืองๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ก็ย่อมมีโทษ เพราะเหตุว่าภัยอันตรายทั้งหลายย่อมมีได้ ในการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในกลางคืน และนอกจากนั้นจะยังเป็นที่ระแวงของบุคคลอื่นว่า บุคคลนี้ไปไหนในตรอกต่าง ๆ ในเวลาค่ำคืน หรือว่าในยามวิกาล เพราะฉะนั้น ถ้ามีกรรมอะไรซึ่งเป็นทุจริตกรรมเกิดขึ้น ก็ย่อมเป็นที่ระแวงสงสัยของบุคคลอื่นได้ว่า ผู้ที่เที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในเวลากลางคืนนั้น คงจะเป็นผู้ที่ประกอบกรรมนั้น เพราะฉะนั้น ก็ย่อมได้รับทุกข์โทษมาก เกิดจากการที่เป็นที่ระแวงของบุคคลอื่น เป็นที่สงสัยของบุคคลอื่น

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโทษในการเที่ยวดูมหรสพ ๖ ประการ เหล่านี้คือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๔๑] ดูกรคฤหบดีบุตร โทษในการเที่ยวดูมหรสพ ๖ ประการ เหล่านี้คือ รำที่โหมไปทีนั้น ๑ ขับร้องที่โหมไปทีนั้น ๑ ประโคมที่โหมไปทีนั้น ๑ เสดาที่โหมไปทีนั้น ๑ เพลงที่โหมไปทีนั้น ๑ เถิดเทิงที่โหมไปทีนั้น ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการในการเที่ยวดูมหรสพเหล่านี้แล ฯ

ซึ่งโทษทั้งหมดรวมความได้ว่า จะต้องเสียทรัพย์ นี่เป็นของที่แน่นอนที่สุดในการเที่ยวไป ในการเที่ยวทุกแห่งอย่างน้อยก็จะต้องมีการตระเตรียมเสื้อผ้า หรือถ้าเป็น

เทศกาลต่าง ๆ ก็อาจจะต้องตระเตรียมอาหารสำหรับในการเดินทาง หรือสำหรับในการที่จะจัดไว้ที่บ้าน เวลาที่ท่านปลีกตัวไปเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ

และก็ยังจะต้องเสียค่าคุมหรสพต่าง ๆ และเวลาที่ไปดู ก็คงจะไม่ไปดูเฉย ๆ ก็คงจะมีการรับประทานอาหารด้วย และมีการรื่นเริงต่าง ๆ เพราะฉะนั้นก็ต้องมีทั้งการเสียค่าอาหารหรือค่าเครื่องดื่ม นอกจากนั้นก็เสียเวลาทำงาน อดนอนด้วย

เพราะฉะนั้นโทษต่าง ๆ ที่รวมกันแล้ว ท่านผู้ฟังก็จะเห็นได้ว่า แม้ว่าผู้ใดที่ได้ฟังโทษของการคุมหรสพ หรือพิจารณาเห็นโทษของการเที่ยวคุมหรสพด้วยตัวของท่านเอง ขณะที่เห็นโทษ ก็เป็นตอนหนึ่ง แต่กิเลสที่มีก็ยิ่งทำให้ เป็นผู้ที่เที่ยวคุมหรสพด้วย

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ตราบใดที่ยังมีกิเลสอยู่ แล้วไม่ประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริง ย่อมไม่สามารถที่จะละชีวิตของคฤหัสถ์ตามปกติตามความเป็นจริงของคฤหัสถ์ได้ แต่แม้กระนั้น ท่านก็จะดำเนินชีวิตที่คล้อยไปตามชีวิตของพระอริยเจ้าเพิ่มขึ้น

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๘๒] ดูกรคฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการ เหล่านี้ คือ ผู้ชนะยอมก่อเวร ๑ ผู้แพ้ย่อมเสียทายทรัพย์ที่เสียไป ๑ ความเสื่อมทรัพย์ในปัจจุบัน ๑ ถ้อยคำของคนเล่นการพนัน ซึ่งไปพูดในที่ประชุมฟังไม่ขึ้น ๑ ถูกมิตรรอมตาตย์หมิ่นประมาท ๑ ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่า ขายนักเลงเล่นการพนันไม่สามารถจะเลี้ยงภรรยา ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเหล่านี้แล ฯ

สำหรับผู้ที่เว้นการพนัน ก็เป็นผู้ที่จะไม่ได้รับโทษจากการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการ

แต่ในชีวิตนี้ แม้บางครั้งจะไม่ใช้การพนัน แต่ก็อาจจะมีการแพ้การชนะในเรื่องอื่น หรืออาจจะเป็นในเรื่องของการถกเถียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ได้ ผู้ชนะจะอย่างไร ถ้าเป็นผู้ที่มีกุศลจิต และจะอย่างไรถ้าเป็นผู้ที่มีกุศลจิต

ถ้าเป็นผู้ที่มีอกุศลจิต อาจจะเยาะเย้ยผู้แพ้ หรือว่าดูถูกดูหมิ่น หรือว่าริบเอาของ ๆ ผู้แพ้ก็ได้ แต่นั่นเป็นอกุศลจิต ถ้าเป็นกุศลแล้วละก็ ไม่ควรที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความน้อยใจ เสียใจ หรืออับอาย ถ้าเป็นเรื่องที่ท่านชนะในเหตุผล ก็เป็นเรื่องที่เป็นความจริงอย่างนั้นตามเหตุผลเท่านั้น อย่าถือโอกาสที่จะเยาะเย้ย หรือว่าทำให้บุคคลอื่นเสียใจ น้อยใจ ซึ่งจะเป็นเหตุทำให้บุคคลผู้นั้นอาจจะคิดก่อเวร หรือต้องการที่จะชนะท่านในภายหลัง ในทางที่ไม่เป็นธรรมก็ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของสภาพของจิตใจ แม้ว่าจะไม่ใช่เป็นไปในเรื่องของอบายมุข หรือทางแห่งความเสื่อมโดยตรง แต่แม้กระนั้นกุศลจิตและอกุศลจิตก็ย่อมจะเกิดได้ตามการสะสม ตามการพิจารณาที่ละเอียดขึ้น

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๘๓] ดูกรคฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร ๖ ประการเหล่านี้ คือ นำให้เป็นนักเลงการพนัน ๑ นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้ ๑ นำให้เป็นนักเลงเหล้า ๑ นำให้เป็นคนหลงผู้อื่นด้วยของปลอม ๑ นำให้เป็นคนโกงเขาซึ่งหน้า ๑ นำให้เป็นคนหัวไม้ ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตรเหล่านี้แล ฯ

ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาชีวิตในอดีตของท่าน จะเห็นได้จากการคบกับมิตรที่ไม่ดีว่าเป็นส่วนสำคัญ ที่จะนำชีวิตของท่านประพบัติในทางทุจริตได้นานาประการ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๘๔] ดูกรคฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งความเกียจคร้าน ๖ ประการเหล่านี้ คือ มักให้อ้างว่าหนาวนัก แล้วไม่ทำงาน ๑ มักให้อ้างว่าร้อนนัก แล้วไม่ทำงาน ๑ มักให้อ้างว่าเวลาเย็นแล้ว แล้วไม่ทำงาน ๑ มักให้อ้างว่ายังเข้าอยู่ แล้วไม่ทำงาน ๑ มักให้อ้างว่าหิวนัก แล้วไม่ทำงาน ๑ มักให้อ้างว่ากระหายนัก แล้วไม่ทำงาน ๑ เมื่อเขามากไปด้วยการอ้างเลศ ผลัดเพี้ยนการงานอยู่อย่างนี้ โภคะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความสิ้นไป

ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งความเกียจคร้าน เหล่านี้แล ฯ

ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงทั้งหมด ไม่ใช่ให้พิจารณาคนอื่น พิจารณาตนเอง ก่อนที่จะเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นคนเกียจคร้านบ้างหรือเปล่า บางท่าน หนวัก ไม่ทำ เป็นผู้ที่ย่อทอดต่อเหตุการณ์ทั้งปวง เพราะเหตุว่าความเกียจคร้านนั้นก็คือ ความย่อทอดต่อการทำงานหรือต่อเหตุการณ์นั่นเอง ส่วนความไม่ย่อทอด ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่ตรงกันข้าม คือความแก่งกล้า อาจหาญ ที่จะไม่ให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นอุปสรรค ซึ่งผู้ที่ยังไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน ยังไม่เห็นคุณประโยชน์ของการที่จะใช้เวลาให้มีค่า

ก่อนนั้นท่านอาจจะเป็นคนที่เกียจคร้านบ้าง ลองศึกษาพิจารณาดูว่า ข้ออ้างในการที่ท่านย่อทอดต่อการทำงานนั้น เป็นไปในประการที่ว่าหนวัก บ้างไหม บางท่าน อาจจะเป็นอย่างนี้ สำหรับท่านที่กลัวหนว หรือว่าไม่ชอบหนว แต่สำหรับท่านที่กลัวร้อน ก็บอกว่าร้อนนักทำไม่ไหว

แต่ว่าผู้ที่มีความอดทน ะลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม หนวก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ร้อนก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ไม่สามารถที่จะบังคับบัญชาได้เลย กำลังหนว จะเปลี่ยนหนวให้เป็นร้อนก็ไม่ได้ กำลังร้อนจะเปลี่ยนร้อนให้เป็นหนวตามที่ต้องการก็ไม่ได้ เห็นความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง และก็รู้ว่าชีวิตที่มีประโยชน์ก็คือการไม่ย่อทอดต่อเหตุการณ์ทั้งปวง ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที แต่ว่าถ้าเป็นผู้ที่ยังไม่เห็นค่าของกาลเวลาที่ผ่านไป ท่านก็จะขาดประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมด้วย

หรือบางท่านก็อาจจะอ้างว่า เย็นแล้ว ไม่ทำงาน มีไหมอย่างนี้ เรืองเย็นแล้ว จะคำแล้ว เย็นแล้ว ทำก็ไม่เสร็จ ทำก็ไม่ทัน

นี่ก็เป็นปกติในชีวิตประจำวัน แต่ถ้าลองทำดู จะได้ประโยชน์มากจากการที่ไม่ย่อทอด หรือไม่เกียจคร้าน ในขณะที่อ้างว่าเย็นแล้ว และก็จะไม่ทำ เสียประโยชน์ไป แต่ถ้าลองทำดู จะได้ประโยชน์แล้ว จะเป็นการอ่านหนังสือธรรม หรือว่าจะเป็น

ประกอบกรุศลใด ๆ ก็ตาม หรือว่าจะเป็นการทำสิ่งที่มีประโยชน์ ก็สามารถที่จะทำได้ โดยที่เป็นผู้ที่ไม่ย่อท้อ แม้ว่าในขณะนั้นจะเป็นเวลาเย็นแล้ว

หรือบางท่านก็อาจจะอ้างว่า ยังเข้าอยู่ แต่ก็เช่นเดียวกัน ที่อ้างว่ายังเข้าอยู่ ถ้าท่านไม่เกียจคร้านในขณะที่ยังเข้าอยู่ ท่านจะทำประโยชน์จากเวลาที่ยังเข้าอยู่นั้น ได้มากทีเดียว จากการเป็นผู้ที่ตื่นเช้า ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญา ไม่ได้ดื้อรั้นเลยว่า ยังเข้าอยู่ ทันทีที่ตื่น ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริงได้ แล้วก็ยังสามารถที่จะเป็นประโยชน์ในทางโลก โดยเห็นว่า ได้มีเวลาเพิ่มขึ้นในวันนั้นอีกมาก เพราะว่าท่านเป็นผู้ที่ตื่นเช้า โดยที่คิดว่าไม่คิดว่า เข้าเกินไป ในการที่จะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์

หรือบางท่านอาจจะอ้างว่า หิวหนัก แล้วไม่ทำงาน นี่ก็เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นผู้ที่ไม่เกียจคร้าน คือเป็นผู้ที่ไม่ย่อท้อแล้ว หิวเป็นเรื่องธรรมดา ถ้าจะกระทำในระหว่างนั้น ให้เสร็จ การงานที่คิดว่าจะพักไว้ก่อน ก็ยังเสร็จได้ นั่นเป็นผู้ที่ไม่ย่อท้อต่อความหิว

หรือบางท่านอาจจะอ้างว่า กระหายน้ำ แล้วก็ทำอะไรในขณะที่กระหายน้ำ ซึ่งในขณะนั้นผู้ที่ไม่ย่อท้อ ก็จะทำประโยชน์ได้ แต่ผู้ที่เกียจคร้านก็จะเสียประโยชน์ไป

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๔๕] เพื่อนในโรงสุรา ก็มี เพื่อนกล่าวแต่ปากว่าเพื่อน ก็มี ส่วนผู้ใดเป็นสหาย ในเมื่อความต้องการเกิดขึ้นแล้ว ผู้นั้นจัดว่าเป็นเพื่อนแท้

เหตุ ๖ ประการ คือ การนอนสลาย ๑ การเสพภรรยาผู้อื่น ๑ ความประสงค์ผูกเวร ๑ ความเป็นผู้ทำแต่สิ่งหาประโยชน์มิได้ ๑ มิตรชั่ว ๑ ความเป็นผู้ตระหนี่เหนียวแน่นนัก ๑ เหล่านี้ ย่อมกำจัดบุรุษเสียจากประโยชน์สุขที่จะพึงได้พึงถึง คนมีมิตรชั่ว มีมรรยาทและการเที่ยวชั่ว ย่อมเสื่อมจากโลกทั้งสอง คือ จากโลกนี้และจากโลกหน้า

เหตุ ๖ ประการ คือ การพนันและหญิง ๑ สุรา ๑ ฟอนรำขบร้อง ๑ นอนหลับในกลางวัน บำเรอตนในสมัยมิใช่การ ๑ มิตรชั่ว ๑ ความตระหนี่เหนียวแน่นนัก ๑ เหล่านี้ ย่อมกำจัดบุรุษเสียจากประโยชน์สุข ที่จะพึงได้พึงถึง

ชนเหล่าใดเล่นการพนัน ดื่ม สุรา เสพหญิงภรรยาที่รักเสมอด้วยชีวิตของผู้อื่น คบแต่คนต่ำช้า และไม่คบหาคนที่มีความเจริญ ย่อมเสื่อมเพียงดังดวงจันทร์ในข้างแรม

ผู้ใดดื่มสุรา ไม่มีทรัพย์ หากการทำงานเลี้ยงชีวิตมิได้ เป็นคนขี้เมา ปราศจากสิ่ง เป็นประโยชน์ เขาจักจมลงสู่หนี่เหมือนก้อนหินจมน้ำ ฉะนั้น จักทำความอาภูลแก่ตน ทันท

คนมักมีการนอนหลับในกลางวัน เกลียดชังการลุกขึ้นในกลางคืน เป็นนักเลงขี้เมา เป็นนิจ ไม่อาจครอบครองเหย้าเรือนให้ดีได้ ประโยชน์ทั้งหลายย่อมล่วงเลยชาย หนุมที่ละทิ้งการทำงาน ด้วยอ้างเลศว่า หนาวนัก ร้อนนัก เวลานี้เย็นเสียแล้ว ดังนี้เป็นต้น ส่วนผู้ใดไม่สำคัญความหนาวและความร้อนยิ่งไปกว่าหญ้า ทำกิจของบุรุษอยู่ ผู้นั้น ย่อมไม่เสื่อมจากความสุขเลย ฯ

พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาความอดทนว่า เป็นสิ่งที่สมควร เพราะเหตุว่า แม้แต่ หญ้าก็ยังทนต่อความหนาวความร้อนได้ แล้วทำไมผู้ที่ต้องการประโยชน์จากการมีชีวิต จะไม่ทำสิ่งที่มีประโยชน์ โดยอ้างว่า หนาวนัก ร้อนนัก ตามข้อความที่ว่า ส่วนผู้ใดไม่ สำคัญความหนาวและความร้อนยิ่งไปกว่าหญ้า ทำกิจของบุรุษอยู่ ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อม จากความสุขเลย

ชีวิตที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมของคฤหัสถ์ จะปราศจากการกระทำกิจการงานหรือ ภาระหน้าที่ต่าง ๆ ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากทางโลก ที่จะเกื้อกูลให้เป็น ผู้ที่สามารถประพฤติธรรมได้ โดยสะดวกสบาย ก็ต้องเป็นผู้ที่ไม่ประมาท โดยการที่สิ่งใด ที่เป็นโทษ ก็เห็นว่าเป็นโทษ แล้วก็จะละสิ่งนั้นเสีย ส่วนสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ เห็นว่าเป็น ประโยชน์ ก็ควรที่จะประพฤติตามสิ่งที่เป็นประโยชน์นั้น ก็จะเป็นการประดับประดา ชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ใคร่ต่อการดับกิเลส ให้ถึงความดับทุกข์สิ้นกิเลสได้ โดยไม่ยาก โดย สะดวกสบาย

ผู้ถาม ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงว่า ผู้ที่เล่นการพนัน ผู้ที่ดื่มสุรา ก็จะไม่มีความสุขในชาตินี้และชาติหน้า แต่คนที่เขากำลังเล่นการพนันก็ดี กำลังดื่มสุราก็ดี ขณะนั้นเขาถือว่าเขามีความสุขนี้ครับ แล้วทำไมพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไม่มีความสุข ในชาตินี้ละครับ

สุ. เล่นแล้วชนะทุกทีหรือคะ จะได้มีความสุขเสียทุกที

ผู้ถาม ขณะทีเล่นนะครับ ถ้าพูดถึงการพนันละก็ ผมเล่นแต่ละที่ได้เป็นแสน ทรมาณที่สุด ๓ วัน ๓ คืน คืนวันเสาร์ เล่นตลอดคืน คืนวันเสาร์นั้นรับประทานอาหารได้ แต่รุ่งเช้าวันอาทิตย์ ได้แต่ไขว่ขว้าง ข้างต้มบ้าง เท่านั้นล่ะครับ แล้วก็ไปถึงกลางคืนวัน อาทิตย์ ไม่ต้องกินอะไรอีก นอกจากน้ำและบุหรี่ อย่างอื่นกินไม่ได้แล้ว เพราะตลอดคืน ไม่ได้นอน มันทรมานที่สุดขณะที่เล่น แต่ผู้ทีเล่นเล็ก ๆ น้อย ๆ สลึง ๒ สลึง เขาก็ถือว่า เขาผลิตผลิตมีความสุขนี้ครับ

สุ. ก็ให้มากอย่างทีว่าซิคะ จะได้ซาบซึ้งในพระธรรมทีพระผู้มีพระภาคทรง แสดง ว่าไม่ได้นำความสุขอะไรมาให้เลย แม้ในขณะที่เล่น จิตใจก็หวนไหว มีใครบ้าง ไหมคะทีอยากแพ้ ไม่มี ขณะนั้นเป็นสุขไหม ระหว่างทีไม่อยากเป็นผู้แพ้และกลัวว่าจะ แพ้ และกลัวต่อการทีจะสูญเสียทรัพย์ เพราะเหตุว่าไม่แน่ว่าจะได้ทรัพย์ หรือจะเสีย ทรัพย์ และนอกจากนั้น ถ้าเสียทรัพย์มาก ๆ เกิดเป็นหนี้ เป็นทุกข์หรือเป็นสุข และถ้า เป็นเหตุให้กระทำทุจริตกรรม ทีจะเป็นผู้ชนะในการพนัน หรือว่าทีจะพินหนีในทาง ทุจริต ก็ย่อมเป็นทุกข์ทั้งในชาตินี้และในชาติหน้าด้วย เพราะเหตุว่าจะต้องได้รับผล ของอกุศลกรรม

ผู้ถาม ทางเสื่อมแห่งโกะกะทั้ง ๖ ประการ ในครั้งสมัยก่อนนี้ ผมครบหมดทั้ง ๖ ประการ แล้วก็ในพระไตรปิฎกพระองค์ทรงแสดงถึงโทษ คงจะแสดงเป็นระเบียบกระมัง แท้ทีจริงมันมีกว่านั้น ตัวผมมีมากกว่านั้นครับ ไม่ใช่อย่างละ ๖ ๆ มันมีกว่านั้นทั้งหมด ละครับ ทุกอย่าง

แต่ว่าเวลานี้ละหมดแล้ว เวลานี้เหลือแต่บุหรี่ บุหรี่นี้ก็ยังไม่เห็นโทษเท่าไร เห็นนะ มันเห็นแล้ว ไปไหนมาไหน มันอึดทนง ต้องพกบุหรี่ ต้องพกไฟแช็ก กระเป๋าเสื้อต้องมี ใหญ่ ๆ ถึง ๒ ใบ ถ้าไม่มีใหญ่ ๆ ๒ ใบ ใส่ไม่ได้ เพราะต้องมีแว่นตาเอย บุหรี่เอย ไฟแช็ก เอย สมุดเอย เต็มไปหมด ก็เห็นโทษมันเพียงเท่านั้นครับ ส่วนโทษอื่นก็ยังไม่เห็นนัก เพราะฉะนั้น บุหรี่ยังเลิกไม่ได้ อื่น ๆ นั้นเลิกไปหมดแล้ว

แต่การทีจะเลิกได้นั้น มันไม่ใช่ตั้งใจว่าจะเลิก ทีมันเลิกได้ก็เพราะเห็นโทษของ มัน ในเมื่อเห็นโทษของมันแล้ว ก็พยายามละ ทีแรกก็ยังไม่ได้ แต่ต้องใช้เวลา

การพนันเลิกมาปีนี้เห็นจะเป็นปีที่ ๓ พวกเพื่อน ๆ ก็ว่าน่าอัศจรรย์ เอ เล่นถึงขนาดนี้ แล้วมันเลิกได้จริง ๆ หรือ บางทีไม่แน่ใจตัวเอง ลองไปสักทีนะ ไปลองดูซิว่าจะเล่นหรือไม่เล่น พอไปถึงเพื่อนชวนเอาจริง ๆ มันไม่ได้ชวนจริง ๆ แต่จะดูซิว่า มันจะแน่นอนไหน มันพยายามแข่ง พยายามด่า พยายามจู่ พยายามชวน ที่แรกๆเล่นอีก ไม่แน่ใจตัวเอง ไปอีก ๆ ที่นี้เลิกจริง ๆ ชวนยังงี้ก็ไม่เอา ผมคิดว่า เวลานี้คงจะเลิกเด็ดขาด หนึ่งนี้ดูเหมือนกัน ๑๐ปีแล้วดูเรื่องเดียว คือ เ هنگเจีย ที่โอเดียน จำได้เลย

ทางเสื่อมแห่งโกะกะทั้ง ๖ ประการนี้ ไม่ได้ตั้งใจเลยว่าจะเลิก ที่นี้ถ้าเจริญสติปัฏฐาน ปัญญามันเกิด มันรู้คุณรู้โทษ เห็นว่าอ้ายนี้มันเป็นโทษ มันก็เลยละของมันเอง พยายามละ ที่แรก ๆ ยังไงก็ยังไม่เด็ดขาดไม่ได้ ต้องให้เวลามัน มันติดมาเสียแล้ว เห็นว่ามันเป็นโทษก็พยายามละ วันหนึ่ง มันก็จะได้ครบ ไม่ใช่ว่าละเดี๋ยวนั้น จะให้มันเลิกเดี๋ยวนี้อยู่ เป็นไปไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น เรื่องทางเสื่อมแห่งโกะกะที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ นั้น ถ้าผู้ใดเจริญสติ อบรมเจริญปัญญาแล้ว มันจะได้เด็ดขาดจริง ๆ ครับ

ส. เพราะฉะนั้น ก็ขอให้ท่านผู้ฟังซึ่งยังละไม่ได้ เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เรื่องที่จะละหรือไม่ว่า ไม่ต้องคิดไว้ก่อนเลย แต่ว่าเมื่อปัญญาเกิดขึ้น ก็จะทำกิจของปัญญา โดยการที่จะละคลายอหังการในทางอกุศล และน้อมไปสู่อหังการของพระอริยเจ้าเพิ่มขึ้น

ผู้ถาม ผมก็สงสัยเหมือนกันว่า ลอตเตอรี่กับสนามม้า เราจะหาทางยังไงดี ที่จะทำให้ปลดปล่อยสองอย่างนี้ออกไป จะเอาพระไตรปิฎกไปบอกเขา หรือจะเอานรกไปขู่เขา เขาไม่เห็นด้วย เราจะมีหนทางอะไรไปทำให้หยุดยั้งลอตเตอรี่และสนามม้าได้บ้าง พอจะบอกทางได้ไหม

ส. ไม่ต้องทำอะไรกับเขาหรอกค่ะ กับเราคนเดียวก็พอ พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงทั้งหมด สำหรับให้พิจารณาสภาพธรรมที่ท่านเองสะสมมา เพราะว่าบุคคลอื่นไม่สามารถที่จะไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขท่านได้ ฉะนั้น ท่านก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขบุคคลอื่นได้ ฉะนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ฟังพระธรรมเพิ่มขึ้น และเห็นคุณค่าของพระธรรม แล้วก็น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติตาม ท่านก็จะได้รับประโยชน์

จากพระธรรม โดยที่ไม่สามารถจะไปบังคับบัญชา หรือว่าไปเปลี่ยนแปลงตามใจชอบ แต่ว่าจะต้องอาศัยเหตุปัจจัยคือปัญญาที่เกิดขึ้น

ผู้ถาม สิงคาลกสูตรที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับสิงคาลกอุบาสก คือธรรมที่พระองค์ทรงแสดงกับอุบาสกกับธรรมที่พระองค์ทรงแสดงกับพระภิกษุ นั่น กระผมก็เห็นว่า มีจุดประสงค์ที่ต่างกัน เช่น การดื่มสุรา พระองค์ทรงแสดงไว้ในสูตรอื่น ๆ ว่า เป็นการทำให้เกิดความประมาท การดื่มหรสพต่าง ๆ ก็ดี พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงว่า เป็นข้าศึกต่อกุศลธรรม แต่ในสูตรนี้พระองค์ทรงมุ่งว่า จะทำให้เสื่อมโภคะ เสื่อมโภคสมบัติ เพราะฉะนั้น ผมก็สงสัยว่า ในเมื่อคฤหัสถ์ดื่มสุราแล้ว จะไม่มีความประมาทอย่างนั้น หรือ หรือไงครับ

ส. ประมาททั้งหมดคะ ไม่ว่าคฤหัสถ์หรือบรรพชิต

ผู้ถาม แล้วทำไมพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดง แต่ทรงแสดงว่า เป็นการเสื่อมทรัพย์

ส. การเสื่อมทรัพย์นั้นแหละคะ ประมาทมากที่สุดที่เดียวที่ทำให้ทรัพย์เสื่อมไป

ผู้ถาม แล้วการดื่มหรสพ พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงว่าเป็นข้าศึก ที่นี้ถ้า คฤหัสถ์ไปดื่มหรสพ ก็ทรงแสดงว่า เสื่อมทรัพย์อีกเหมือนกัน ที่นี้มันไม่เป็นข้าศึกหรือไงครับ

ส. สำหรับพระภิกษุเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ ต่อการประพฤติปฏิบัติขัดเกลากิเลสในเพศของสมณะ

ผู้ถาม และถ้าคฤหัสถ์ไปดื่มหรสพ แล้วไม่เป็นข้าศึกหรือไงครับ

ส. ชีวิตของคฤหัสถ์ต่างกับบรรพชิต คฤหัสถ์ไม่ใช่บรรพชิต บรรพชิตไม่ใช่คฤหัสถ์ กิเลสที่มีนี้ต่างกัน ทำให้ชีวิตต่างกันเป็น ๒ เพศ

ผู้ถาม กระผมก็สงสัยว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับพระภิกษุ กับทรงแสดงกับคฤหัสถ์นั้น จุดมุ่งหมายมันต่างกัน ทำไมจึงต่างกันอย่างนั้น

ส. เพราะเหตุว่าเจตนาของการขัดเกลากิเลสในเพศของบรรพชิต ไม่ใช่เป็นผู้ที่ขัดเกลากิเลสในเพศของคฤหัสถ์คะ เพศต่างกันตามกิเลสที่มี ตามการสะสมที่มี

ผู้ฟัง อาจารย์ว่าถูกแล้ว บรรพชิตนะเขาเรียกว่าเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ พุดกันง่าย ๆ อย่างไม่เกรงใจ พรหมจรรย์ คือ ประพฤติอย่างพรหม พรหมไม่มีลูกมีเมีย ฆราวาสมีลูกมีเมีย มันคนละเรื่อง ท่านเทศน์เฉพาะเรื่อง เฉพาะราย บางอย่างคำสอนของพระองค์เฉพาะเรื่อง บางทีก็เฉพาะราย

เพราะฉะนั้น ฆราวาสไม่ได้ห้ามมีลูกมีเมีย ไม่ได้ประพฤติน้อย่างพรหม พระท่านก็ว่าไปอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคท่านห้ามไม่ให้กินข้าวเย็น หรือในเวลาวิกาล ฆราวาสห้ามหรือเปล่า มันคนละเรื่อง คนละราว รวมความแล้วในที่สุดมันก็อย่าง อาจารย์ว่าละครับ อปปมาเทน สมฺปาเทถ นี่มันเป็นอย่างอาจารย์ว่า รอยเท้าสัตว์ทั้งหลายนะ รอยเท้าช้างเป็นใหญ่ที่สุด ไฉนเสาร์ผมก็ไม่เห็นหรรอก สมัยพระผู้มีพระภาคท่านว่ารอยเท้าช้างใหญ่ที่สุด ฉันทใด ธรรมทั้งหลาย อปฺปมาทธรรมนะ เหมือนธรรมทุกอย่าง มารวมอยู่ในอปฺปมาทธรรมที่อาจารย์ว่าเมื่อไหร่ ก็ถูกต้องครับ

ส. พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคแสดงทั้งหมด เพื่อความไม่ประมาททั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อที่จะประคับประคองชีวิตให้ไปสู่จุดประสงค์ คือ การดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้โดยไม่ยาก เพราะเหตุว่าถ้าชีวิตยังคลุกเคล้ากับทางเสื่อม ก็ยากเหลือเกิน ที่จะให้เจริญในทางฝ่ายกุศล ที่สามารถที่จะเกิดปัญญารู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ถ้าขัดเกลากิเลส แล้วก็เป็นผู้ที่ไม่ประมาท ไม่ให้ชีวิตต้องถึงความเสื่อมในทางโลก ก็จะเกื้อกูลต่อการที่จะสามารถดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท ถึงจุดประสงค์ในทางธรรมด้วย

ข้อความต่อไปพระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของการคบมิตร ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะเหตุว่าในชีวิตของแต่ละท่านนี้เป็นไปไม่ได้เลย ที่จะอยู่ลำพังผู้เดียว เพราะฉะนั้น ท่านจะเห็นได้ว่า มิตรสหายย่อมเป็นส่วนหรือว่าเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่จะทำให้ชีวิตของท่านเป็นไปในทางกุศล หรือในทางอกุศลมากน้อยเพียงไร

ว่าด้วยคนเทียมมิตร ๔

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๘๖] ดูกรคฤหบดีบุตร คน ๔ จำพวกเหล่านี้ คือ คนนำสิ่งของ ๆ เพื่อนไป
ถ่ายเดียว คือ

คนปอกลอก ๑

คนดีแต่พูด ๑

คนหัวประจบ ๑

คนชักชวนในทางพินาศ ๑

ท่านพึงทราบว่าจะไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร ฯ

พระธรรมทั้งหมดที่ทรงแสดง เพื่อที่จะพิจารณาตัวท่าน เพราะฉะนั้น นอกจาก
จะคิดถึงบุคคลอื่น ซึ่งเป็นมิตรสหายที่ท่านคบหาสมาคม ท่านก็ควรจะพิจารณาว่า
สภาพของจิตใจที่ยังมีกิเลสของท่าน ทำให้ท่านเป็นมิตรประเภทหนึ่งประเภทใดในมิตร
เหล่านี้บ้างหรือไม่ ข้อความต่อไปพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๘๗] ดูกรคฤหบดีบุตร คนปอกลอก ท่านพึงทราบว่าจะไม่ใช่มิตร เป็นแต่คน
เทียมมิตรโดยสถาน ๔ คือ

เป็นคนคิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว ๑

เสียให้น้อยคิดเอาให้ได้มาก ๑

ไม่รับทำกิจของเพื่อนในคราวมีภัย ๑

คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตัว ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร คนปอกลอก ท่านพึงทราบว่าจะไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร
โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

เพื่อนมีมาก แต่เพื่อประเภทใดจัดว่าเป็นคนปอกลอก ก็คือ เป็นคนคิดเอาแต่ได้
ฝ่ายเดียว เสียให้น้อย คิดเอาให้ได้มาก บางคนในการที่จะเป็นผู้ที่คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
ก็ยังจะต้องมีวิธีการว่าทำอย่างไรจะเป็นผู้ได้ ถ้าไม่เสียเสียเลย อาจจะได้อะไรเลย
เพราะฉะนั้น มิตรประเภทหนึ่งที่เป็นมิตรปอกลอก คือ เสียให้น้อย คิดเอาให้ได้มาก

ไม่รับทำกิจของเพื่อนในคราวมีภัย

อันนี้ก็แสดงให้เห็นว่า คบบุคคลอื่นเพียงเพื่อประโยชน์ของตนเท่านั้น ซึ่งลักษณะประการหนึ่ง que แสดงให้เห็นชัดถึงบุคคลผู้เป็นคนปอกกลอก ซึ่งเป็นแต่เพียงคนเทียมมิตร คือ คบเพื่อน เพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตัวเอง ๑

นี่เป็นชีวิตในสังคมในชีวิตประจำวัน ซึ่งท่านจะพิจารณาได้ว่าบุคคลใดเป็นมิตรประเภทใด โดยการที่ว่า เมื่อมีเหตุจำเป็นเกิดขึ้น เพื่อนบางคนที่เป็นมิตรแท้ ก็จะทำกิจทุกอย่างให้ แต่ว่าผู้ที่เป็นแต่คนเทียมมิตรนั้น ไม่ยอมที่จะรับทำกิจใด ๆ ให้เลย

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๘๘] ดูกรคฤหบดีบุตร คนดีแต่พูด ท่านพึงทราบว่าจะไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร โดยสถาน ๔ คือ เก็บเอาของล่องแล้วมาปราศรัย ๑ อ้างเอาของที่ยังไม่มาถึงมาปราศรัย ๑ สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์มิได้ ๑ เมื่อกิจเกิดขึ้นแสดงความขัดข้อง คือ ออกปากพืงมิได้ ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร คนดีแต่พูด ท่านพึงทราบว่าจะไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตรโดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

คนที่พูดมาก ๆ มีไหม ที่เป็นเพื่อนกัน คุยกัน สนทนากัน บางคนก็มีลักษณะของการพูดต่าง ๆ กันไป แต่คนที่ไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร ปากหวาน คือ ดีแต่พูด

ลักษณะของคนที่ดีแต่พูดซึ่งเป็นคนเทียมมิตร ก็คือ ชอบเก็บเอาของที่ล่องแล้วมาปราศรัย เช่น ของที่พูดถึง ที่หวังจะให้ ที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อคนอื่น แต่เป็นสิ่งที่ล่องแล้วทั้งนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่กำลังมีอยู่เฉพาะหน้า แต่ว่าอ้างถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้ว และไม่ได้ให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลนั้นเลย นี่ก็ลักษณะหนึ่ง

บางท่านอาจจะไม่พูดถึงสิ่งที่ล่องแล้ว แต่อ้างเอาของที่ยังมาไม่ถึง มาปราศรัย ปีนี้จะเป็นอย่างนั้น จะได้ประโยชน์อย่างนี้ จะได้ลาภอย่างนั้น จะแบ่งปันให้อย่างนั้น แต่ว่ายังไม่เกิดขึ้นเลย เพราะฉะนั้น ก็เป็นผู้ที่อ้างเอาของที่ยังไม่มาถึง มาปราศรัย แต่ว่าถ้าเกิดขึ้นจริง ๆ ลองดูน้ำใจมิตรว่า จะเป็นอย่างไรที่เคยปราศรัยไว้บ้างไหม นั่นก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้ที่ดีแต่พูด คือ เป็นผู้ที่ไม่ใช่มิตร แต่เป็นคนเทียมมิตร

ข้อสำคัญก็คือว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ไม่ใช่เพื่อให้พิจารณาบุคคลอื่น ที่จะเป็นผู้เลือกคบผู้ที่มีประโยชน์ แต่ควรที่ท่านจะพิจารณาตนเองด้วย ว่ายัง

มีกิเลส ยังมีอกุศลสะสมมาที่จะเป็นบุคคลที่พูดหวาน ๆ พูดเพราะ ๆ แล้วก็พูดปราศรัย โดยที่น้ำใจจริง ๆ หาได้เป็นอย่างนั้นไม่

ถ้าท่านสะสมมาที่จะเป็นบุคคลอย่างนี้ แล้วสติเกิดขึ้นระลึกว่าขณะนั้นนะ เป็นคำพูดที่เกิดขึ้นเพราะการสะสมมา ซึ่งจะเป็นผู้ที่ปากหวาน หรือว่าดีแต่พูด จะได้ว่า ขณะนั้นเกิดขึ้นเพราะอกุศลจิต ซึ่งปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เห็นอกุศลที่สะสมมาว่าเป็นโทษ ที่ท่านควรจะต้องละ ควรจะต้องขัดเกลา ปัญญาที่เห็นโทษของอกุศลของตนเองที่สะสมมา จะทำให้ท่านละคลาย การจะเป็นบุคคลผู้ที่ดีแต่พูด

เพราะฉะนั้น ธรรมทั้งหมดไม่ใช่ว่าจะมีอยู่ภายในบุคคลอื่นเท่านั้น แม้มีอยู่ในตัวของท่านเอง สติก็สามารถจะเกิดขึ้น ระลึกรู้ตามความเป็นจริง เป็นผู้ตรงต่ออกุศลธรรมที่สะสมมา เห็นอกุศลธรรมที่มีในตนว่า บุคคลอื่นไม่สามารถจะละให้ได้ และเห็นว่าอกุศลธรรมนั้นเป็นโทษจริง ๆ เป็นอกุศลที่ควรที่จะดับให้หมด การที่เห็นโทษของอกุศลในขณะนั้น จะเป็นปัจจัยทำให้สภาพของกุศลจิตเกิดขึ้น แทนอกุศลในขณะนั้น

บางคน ผู้ที่ไม่ใช่มิตร แต่เป็นคนที่ยืมมิตรที่ดีแต่พูด บางคน ก็สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์ไม่ได้

ข้อความในอรรถกถาอธิบายความหมายของพญูชนะที่ว่า สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์มิได้ว่า

ไม่ใช่อ้างถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้ว หรือสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น แต่ว่าพูดในสิ่งที่ให้ไม่ได้ เป็นที่รู้อยู่ว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ให้ไม่ได้ แต่ก็ดีแต่พูด คือปากหวาน ว่าจะให้ หรือเห็นว่าเป็นประโยชน์สำหรับคนนั้น แต่โดยความเป็นจริงแล้ว สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะให้ได้ จะโดยกฎหมาย หรือโดยประการใดก็ตาม แต่แม้กระนั้นการเป็นผู้ที่สะสมมาในการเป็นผู้ที่ดีแต่พูด ก็ทำให้เกิดอกุศลจิต แล้วก็กล่าวคำพูดที่ไม่จริง ทั้งๆที่รู้ว่าเป็นสิ่งที่ให้ไม่ได้ ก็กล่าวว่าเป็นสิ่งที่จะให้

นอกจากนั้นก็คือ เมื่อกิจเกิดขึ้น แสดงความขัดข้องคือออกปากฟังไม่ได้

นั่นก็เป็นลักษณะของคนที่ดีแต่พูด เพราะเหตุว่าเวลาที่ยังไม่มีความจริงเกิดขึ้น ทำอะไร ๆ ก็ทำให้ได้ทุกอย่างโดยคำพูด แต่ถ้ามีกิจจำเป็นเกิดขึ้นจริง ๆ แล้วก็

ขอร้องให้ทำ ไม่สามารถทำให้ได้ โดยอ้างความจำเป็นต่าง ๆ ที่ไม่สามารถจะทำให้ได้ นั่นก็เป็นลักษณะของคนเทียมมิตร

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๘๙] ดูกรคฤหบดีบุตร คนหัวประจบ ท่านพึงทราบว่ามีไมใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตรโดยสถาน ๔ คือ ตามใจเพื่อนให้ทำความชั่ว หมายความว่า เพื่อนจะทำความชั่วมักคล้อยตาม ๑ ตามใจเพื่อนให้ทำความดี เวลาที่เพื่อนจะทำดีก็คล้อยตาม ๑ ต่อหน้าสรรเสริญ ๑ ลับหลังนินทา ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร คนหัวประจบ ท่านพึงทราบว่ามีไมใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตรโดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

อกุศลที่เกิดขึ้นวิจิตรมาก แม้แต่ในการคบหาสมาคมกันโดยไม่ใช่มิตรแท้ ก็ทำให้ลักษณะของคนเทียมมิตรมีประการต่าง ๆ แม้จะไม่ใช้คนที่ปอกลอก หรือคนดีแต่พูด แต่ก็มีอีกลักษณะหนึ่งคือคนหัวประจบ เพื่อที่จะให้เป็นที่ยรัก เพื่อที่จะให้เพื่อนรัก หรือว่า เห็นว่าตนเองรักเพื่อน เพราะฉะนั้น ก็มีแต่คำพูดซึ่งคล้อยตาม ไม่ว่าเพื่อนจะทำความชั่วมักคล้อยตาม ไม่เห็น หรือไม่ห้าม หรือว่าไม่เตือน ว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ

ถ้าท่านมีเพื่อนที่จะฆ่าสัตว์ จะทำอย่างไร คล้อยตามไหม ฆ่าก็ฆ่าด้วยกัน หรืออย่างไร เพราะเหตุว่า ในการคบมิตรสหาย ถ้าไม่รู้จักความจริงว่าใครเป็นอย่างไร เราก็จะคบคนผิดได้ หรืออาจจะเข้าใจว่าคนหัวประจบเป็นเพื่อนแท้ แต่ว่าความจริงไม่ใช่

เพราะฉะนั้น พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง นอกจากจะให้พิจารณาถึงบุคคลซึ่งคบหาสมาคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะชักนำให้เกิดกุศลจิตหรืออกุศลจิตในทางเจริญหรือในทางเสื่อมแล้ว พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น ยังควรน้อมนำมาพิจารณาตนเอง ว่าตนเองมีลักษณะประการใดประการหนึ่งอย่างนั้นบ้างไหม เพราะเหตุว่าผู้ที่เป็นปุถุชนเป็นผู้ที่หนาแน่นด้วยกิเลสจริง ๆ แล้วกิเลสก็แสนที่จะวิจิตร

กิเลสของคนอื่นวิจิตรมาก ปรากฏให้คนอื่นเห็นได้ ฉันทใด ตัวของท่านเองแต่ละคนซึ่งยังเป็นปุถุชนก็ไม่พ้นไปจากการสะสมที่วิจิตรมากของกิเลส ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างบุคคลนั้น ซึ่งอาจจะน้อยกว่าหรืออาจจะมากกว่า แต่ถ้าท่านไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนั้น อกุศลธรรมซึ่งทำให้เป็นคนคด ก็ยังจะคดต่อไป แต่ถ้า

ปัญญาเกิดขึ้น ตรงต่อลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง เห็นว่า ขณะนั้นเป็นอกุศล ไม่ใช่ของใคร ไม่มีเขา ไม่มีเรา ไม่มีของท่าน ไม่มีของใคร เป็นแต่เพียงสภาพของอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นเพราะการสะสม ถ้ารู้อย่างนี้ก็จะทำให้ความคดนั้น ตรงขึ้น และแทนที่จะเป็นอกุศลก็เป็นกุศลขึ้น

ในคราวก่อน เป็นข้อความเรื่องของคนเทียมมิตร ๔ จำพวก คือ คนที่ไม่ใช่มิตร แต่เป็นคนเทียมมิตร คือ

คนที่นำสิ่งของ ๆ ไปเพื่อนไปถ่ายเดียว หรือคนปอกกลอก ๑

คนดีแต่พูด ๑

คนหัวประจบ ๑

คนชักชวนในทางพินาศ ๑

ท่านพึงทราบว่าเป็นไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร

เรื่องมิตรเป็นเรื่องที่สำคัญในชีวิต เพราะเหตุว่าในสังสารวัฏฏ์ที่จะบรรลุดังมรรค ผลนิพพาน ถึงความเป็นพระอรหันต์ผู้ดับกิเลส ซึ่งจะไม่ต้องมีการเกิดอีกต่อไปนั้น แม้ในชาติสุดท้ายนั้นก็จะปราศจากมิตรไม่ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของสภาพธรรมตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องที่เราควรจะได้ทราบว่า มิตรเป็นผู้ที่มีความสำคัญ เป็นมิตรที่ดี เป็นกัลยาณมิตร หรือเป็นมิตรที่เป็นเพียงคนเทียมมิตร แต่ไม่ใช่มิตร พร้อมกันนั้น ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาที่จะดับกิเลสของตนเอง ก็จะต้องทราบด้วยว่า แม้ตัวท่านเองก็เป็นมิตรในลักษณะหนึ่งลักษณะใดแล้วแต่ว่ากิเลสที่มีนั้นจะทำให้ท่านเป็นคนเทียมมิตร ในบางกาล ในบางโอกาส หรือว่าในอดีต

แต่ว่าส่วนมากของผู้ที่อบรมเจริญปัญญาย่อมเป็นผู้ที่ขัดเกลากิเลส และก็เป็นผู้ที่อบรมคุณความดี เพราะฉะนั้นก็จะเป็นมิตรที่เป็นมิตรแท้ แต่ไม่ใช่คนเทียมมิตร แต่กิเลสก็เป็นเรื่องที่ละเอียดมาก และก็เป็นเรื่องที่ซับซ้อนลึกซึ้งมาก ถ้าไม่พิจารณาข้อความโดยละเอียดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะของมิตรต่าง ๆ บางท่านอาจจะไม่ทราบว่า กิเลสที่ท่านสะสมมา ในบางครั้งบางขณะหรือว่าในบางเหตุการณ์

กิเลสอาจจะเกิดขึ้นในขณะนั้น และก็ทำให้ท่านยังคงมีลักษณะของคนที่ยืมมิตรบางประการได้

ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงธรรมของผู้ที่ยังเป็นคฤหัสถ์ และก็เป็นผู้ที่จะต้องดำเนินชีวิตในเพศของฆราวาส ซึ่งมิตรเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญมาก

ในคราวก่อน ข้อ ๑๘๙ ได้กล่าวถึงลักษณะของคนที่ยืมมิตร ประเภทคนหัวประจบ ซึ่งมีข้อความว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร คนหัวประจบ ท่านพึงทราบว่าจะไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนที่ยืมมิตร โดยสถาน ๔

มีใครไม่ชอบคนประจบบ้าง รู้หรือเปล่าว่า ถูกประจบในบางครั้ง หรือ รู้หรือเปล่าว่าในบางครั้ง ก็เป็นการประจบนิด ๆ หน่อย ๆ กับมิตรสหายของท่าน นี่เป็นสภาพธรรมที่จะเลียดมาก ที่จะต้องศึกษาและเป็นคนตรงจริง ๆ ที่จะระลึกได้ว่าในขณะนั้น จิตเป็นกุศล หรือว่าเป็นอกุศลประการใด

ลักษณะของคนที่ยืมมิตรโดยสถาน ๔ คือ

ตามใจเพื่อนให้ทำความชั่ว คือ เวลาที่จะทำชั่วยกัลล้อยตาม ๑

ตามใจเพื่อนให้ทำความดี คือ จะทำดีก็ยกัลล้อยตาม ๑

ต่อหน้าสรรเสริญ ๑

ลับหลังนินทา ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร คนหัวประจบ ท่านพึงทราบว่าจะไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนที่ยืมมิตร โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

ผู้ถาม อยากจะให้อาจารย์อธิบายขยายความที่ว่า การทำดีก็ตามใจเพื่อนที่ทำดี ก็ยังเป็นคนหัวประจบ ขออาจารย์ช่วยอธิบายขยายความตรงนี้หน่อย

ส. ความดีมีหลายอย่างนะคะ แล้วก็ถ้าทำตามสมควร พอเหมาะ พอดี ก็ เป็นสิ่งที่ควรกระทำ แต่ถ้าทำจนอาจจะทำให้เกิดความทุกข์ยาก หรือความเดือดร้อนขึ้น ภายหลัง โดยที่ขาดความรอบคอบ อันนั้นก็ เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ

อย่างบางท่านจะกระทำบุญกุศล อาจจะมากไป หรือน้อยไป เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ใหม เพราะฉะนั้น ถ้าใครเป็นผู้พิจารณาในเหตุผล ในประโยชน์ที่แท้จริง ซึ่งไม่มีการเสีย

ประโยชน์เลย และแนะนำมิตรในสิ่งที่ควร คือ ในความพอดี ก็ย่อมจะได้รับประโยชน์เต็มที่ ไม่ทำให้เดือดร้อนในภายหลังได้ แต่ลักษณะของคนหัวประจบนั้นก็ไม่มีการขัดข้องเลย ไม่ว่าจะกระทำการสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น เพียงแต่ทำให้ตนเองเป็นที่รักที่พอใจของเพื่อน โดยที่ไม่ให้เหตุผล หรือไม่เตือน ไม่ท้วง ในสิ่งที่เหมาะในสิ่งที่ควร

การฟังธรรมเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ดี การฟังธรรมมีมาก ถูกบ้าง ผิดบ้างก็มี ถ้าฟังธรรมที่ผิด ๆ ดีไหม ควรที่จะทักท้วงหรือควรที่จะให้ทำ เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณา แม้แต่ในเรื่องที่คิดว่า เป็นเรื่องดี หรือเป็นเรื่องของการทำความดีแล้ว ก็จะต้องอาศัยการพิจารณาให้ได้เหตุผล เพื่อที่จะได้ประโยชน์เต็มที่ เพราะเหตุว่าการฟังที่ไม่ถูก การฟังโดยไม่พิจารณาในเหตุผล ย่อมทำให้เข้าใจธรรมผิด และทำให้ยึดธรรมผิดนั้นโดยเข้าใจว่าเป็นธรรมที่ถูกก็ได้ เพราะฉะนั้นก็ไม่เป็นการเจริญอกงามในธรรมเลย

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะของคนเทียมมิตรประเภทที่ ๔ มีข้อความว่า

[๑๙๐] ดูกรคฤหบดีบุตร คนชักชวนในทางพินาศ ท่านพึงทราบว่าจะไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตรโดยสถาน ๔ คือ

ชักชวนให้ดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑

ชักชวนให้เที่ยวตามตรอกต่าง ๆ ในเวลากลางคืน ๑

ชักชวนให้เที่ยวดูการมหรสพ ๑

ชักชวนให้เล่นการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร คนชักชวนในทางพินาศ ท่านพึงทราบว่าจะไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตรโดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

ผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ น่าสนุกใหม่ มีเพื่อนอย่างนี้ คือ ชักชวนให้ดื่มน้ำเมา ในวงสังคมต่าง ๆ รู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ขาดไม่ได้ หรือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ความเบิกบานใจ สนุกสนานรื่นเริง เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่องที่ท่านจะพิจารณาได้ว่า ใครจะเป็นคนเทียมมิตร หรือว่าใครจะเป็นมิตรแท้ ชักชวนให้เที่ยวตามตรอก ในเวลากลางคืน ๑ ชักชวนให้เที่ยวดูการมหรสพ ๑ ชักชวนให้เล่นการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑

ผู้ถาม ในพระไตรปิฎกก็พูดแต่ว่าอุกฤษฏชน ก็ให้รู้ว่าเป็นคนที่ไม่ใช่ มิตร ผมก็เลยสงสัยว่า ถ้าเราไปชักชวนเขาล่ะ ก็เป็นไปได้นี้ครับ ถ้าเราชอบดื่มสุรา เราก็ไปชวนเพื่อน เราชอบเที่ยวในตรอก เราก็ไปชวนเพื่อน เราชอบดื่มหรสพ เราก็ไปชวนเพื่อน อยากจะถามว่าเราเป็นมิตรแท้หรือไม่

ส. ไม่มีข้อข้องใจ เราหรือเขาเหมือนกันทั้งนั้น แต่ข้อสำคัญก็คือว่า ถ้าไม่พิจารณาธรรม จะไม่เห็นสภาพตามความเป็นจริงของชีวิตประจำวันของแต่ละคน เริ่มตั้งแต่ยังมีกิเลส เริ่มที่ยังมีกิเลสมาก หนาแน่น เหนียวแน่น จนกระทั่งค่อย ๆ ละคลาย แล้วก็เป็นผู้ที่มีกิเลสเบาบางลงไป ลักษณะต้องต่างกัน

เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาค ไม่ใช่ว่าไม่ทรงทราบถึงอัธยาศัยของผู้ที่ยังเป็น ปุถุชนอยู่ แต่ทรงแสดงทางเสื่อมหรือทางพินาศ ถ้าเป็นการมัวเมาในสิ่งนั้น ๆ แม้แต่ในเรื่องการดื่มสุรา ผู้ที่ละได้เป็นสมุจเฉทไม่เกิดอีกเลย ไม่มีเจตนาที่จะดื่มอีกเลย ต้องเป็นพระโสดาบันบุคคล แต่ว่าแม้ว่ายังไม่ใช้พระโสดาบันบุคคล ก็ไม่ควรที่จะปล่อยตัวมัวเมาจนกระทั่งติด จนกระทั่งให้โทษแก่ร่างกายหรือว่าแก่ทรัพย์สินสมบัติ แต่ถ้าเป็นการกระทำตามวิสัยของผู้ที่ยังมีกิเลส ที่จะต้องคบหาสมาคมกับมิตรสหายในบางกาล ก็เป็นสิ่งที่กระทำได้ เพราะเหตุว่ายังไม่ใช้พระโสดาบันบุคคล

นี่เป็นเรื่องที่จะต้องคิด ว่าสภาพธรรมตามความเป็นจริงเป็นอย่างไร แล้วก็ไม่ใช่ฝัน เพราะฝันไม่ได้ ไม่มีอัตราที่จะไปบังคับได้ แต่มีการอบรมปัญญาที่จะละคลาย จนกระทั่งสามารถที่จะดับได้เป็นสมุจเฉท แม้แต่ในการดื่มหรสพ ไม่มีใครที่ไม่ดู และก็ตามความเป็นจริง พระโสดาบันบุคคล พระสกทาคามีบุคคล ท่านก็ยังดู แต่ว่าไม่ใช่มัวเมาจนกระทั่งหลงเพลิดเพลिन และก็ในทางที่เสื่อมจากศีลธรรมยิ่งขึ้น จนกระทั่งทำให้จิตไม่สามารถที่จะอบรมปัญญา ให้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

สำหรับผู้ชักชวนในทางพินาศหรือในทางเสื่อม ก็ควรจะคิดรวมไปถึงในทางที่จะให้กระทำอุกฤษฏกรรม ๑๐ ด้วย ซึ่งได้แก่ ปาณาติบาต ๑ อทินนาทาน ๑ กาเมสุมิจฉาจาร ๑ ทางกาย ถ้ามีเพื่อนที่ชักชวนให้กระทำอย่างนี้ ก็เป็นคนเทียมมิตร เพราะเหตุว่า ไม่ใช่เพียงจะให้ป็นอกุศลจิตตามวิสัยของผู้ที่ยังมีกิเลส แต่ถึงกับให้กระทำกรรมที่เป็นอกุศลกรรม คือ การฆ่าสิ่งที่มีชีวิต หรือว่าการถือเอาสิ่งที่เจ้าของไม่ได้

ให้ ซึ่งแม้แต่ในหน้าที่ราชการ หรือในทางส่วนตัว ก็อาจจะมีมิตรสหายในวงการทำงาน ชักชวนได้

นี่ก็จะมองเห็นได้ว่า ผู้ที่มั่นคงในกุศลธรรมจริง ๆ ก็จะไม่ปล่อยให้ถูกชักจูงไปใน เรื่องของการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เพราะเหตุว่าจะต้องหมายความว่าไปถึง ทุกอย่างที่เขาไม่ได้ให้ แม้ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วย

นอกจากนั้นถ้าบุคคลใดมักชักชวนให้มุสา พูดสิ่งที่ไม่จริง ซึ่งแม้แต่สิ่งเล็กน้อย ๆ อย่างนี้ ก็เป็นเรื่องที่จะพิจารณาให้ทราบได้ว่า ผู้นั้นเป็นคนเพี้ยนมิตร หรือว่าเป็น มิตรแท้ เพราะว่าบางท่านไม่เห็นโทษเลยของการมุสา คิดว่าเป็นเรื่องเล็ก แล้วก็ยังชวน กันให้มุสาด้วย นิด ๆ หน่อย ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ โดยที่ไม่เห็นว่าเป็นอกุศล เป็นโทษ เพราะฉะนั้นสิ่งใดก็ตามที่เป็นอกุศลที่จะทำไปทีละเล็กทีละน้อย ก็จะทำให้ติดนิสัย และสามารถจะมุสาในเรื่องที่ใหญ่ได้ ซึ่งก็คงจะเริ่มตั้งแต่เด็ก

ในวัยเด็กมีใครบ้างที่ไม่เคยมุสา เพราะเหตุว่าเด็กย่อมมีความกลัว เพราะฉะนั้น ความกลัวแม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อยของเด็ก ก็เป็นปัจจัยให้เด็กนั้นพูดสิ่งที่ไม่จริงได้ แต่ถ้า โตขึ้นและไม่มีการอบรมตัวเอง ไม่มีการเห็นโทษว่าเป็นอกุศล เรื่องเล็กก็จะเพิ่มเป็นเรื่อง ที่ใหญ่ขึ้น และอาจจะทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ที่ติดนิสัยที่จะมุสาไปจนตลอดชีวิตก็ได้ โดยไม่ เลือกว่าเป็นเรื่องเล็กหรือว่าเป็นเรื่องใหญ่

เพราะว่าบางคนมุสาได้ทุกเรื่องจริง ๆ โดยไม่จำเป็น อาจจะต้องการลาม หรือยศ หรือแม้สรรเสริญ แม้เรื่องที่ไม่จริง ไม่ได้กระทำความดีอะไร ก็ยังมุสว่า “กระทำ” ได้ นี่ก็เป็นเรื่องที่ทำให้เห็นว่า อำนาจของกิเลสอกุศลนั้นมีกำลัง จนกระทั่งสามารถที่จะทำ อกุศลกรรมได้ แม้ว่าไม่มีความจำเป็นประการใด แต่เมื่อกิเลสมีกำลังแรง ก็ทำให้บุคคล นั้นเป็นผู้ที่กระทำอกุศลกรรม และนอกจากนั้นก็ยังชักชวนให้บุคคลอื่นกระทำได้

สำหรับอกุศลกรรมทางวาจา นอกจากมุสาวาท ก็มีปิสฺสูณาวาท ผรุสฺสาวาท สัมผัปปลาปวาท ซึ่งแต่ละท่านต้องเป็นผู้ละเอียดจริง ๆ นอกจากจะศึกษาตัวของท่าน เอง ก็จะต้องศึกษาบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยว่า บุคคลนั้นเป็น บุคคลประเภทใด ท่านจะชักชวนเขาให้เป็นผู้บาปบางจากอกุศล หรือว่าท่านจะพลอย

ตามเขาไป โดยที่เป็นอกุศลรวมกันไป นั่นก็แล้วแต่การสะสมของแต่ละท่าน ที่จะพิจารณาเห็นโทษของอกุศล และมีเจตนาที่จะละคลายขัดเกลากุศลให้เบาบางลง

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๙๑] บัณฑิตรู้แจ้งมิตร ๔ จำพวกเหล่านี้ คือ

มิตรปอกลอก ๑

มิตรดีแต่พูด ๑

มิตรหวั่นประจบ ๑

มิตรชักชวนในทางพินาศ ๑

ว่าไม่ใช่มิตรแท้ ดังนี้แล้ว พึงเว้นเสียให้ห่างไกล เหมือนคนเดินทางเส้นทางที่มีภัย ฉะนั้น ฯ

นอกจากที่จะเว้นคบคนที่เป็นคนเทียมมิตร ในลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว ท่านก็ยังจะต้องเว้นที่จะไม่ให้กิเลสที่ยังมีอยู่ในจิตใจของท่าน ทำให้ท่านเป็นบุคคลประเภทคนเทียมมิตร ในบางกาลหรือในบางเหตุการณ์ด้วย

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะของมิตรแท้ว่า มี ๔ จำพวก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๙๒] ดูกรคฤหบดีบุตร มิตร ๔ จำพวกเหล่านี้ คือ

มิตรมีอุปการะ ๑

มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ๑

มิตรแนะนำประโยชน์ ๑

มิตรมีความรักใคร่ ๑

ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี เป็นมิตรแท้ ฯ

สำหรับความหมายของมิตร ข้อความในอรรถกถามีว่า

ผู้ที่เดินทางร่วมกันตั้งแต่ ๗ ก้าวขึ้นไป เรียกว่า “มิตร” ผู้ที่เดินทางด้วยกันตั้งแต่ ๑๒ ก้าวขึ้นไป เรียกว่า “สหาย” ผู้ที่เยี่ยมกันครั้งเดือนต่อครั้งหรือเดือนละครึ่ง เรียกว่า “ญาติ”

ผู้ที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ดีกว่ามิตร สหาย และญาติ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะย่อยของมิตร ๔ จำพวกนี้ ซึ่งมีข้อความว่า

ว่าด้วยมิตรแท้

[๑๙๓] ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรมีอุปการะ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ โดยสถาน ๔ คือ

รักษาเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ๑

รักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ๑

เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ ๑

เมื่อกิจที่จำต้องทำเกิดขึ้น เพิ่มทรัพย์ให้สองเท่า คือ เมื่อมีฐานะช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรมีอุปการะ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

มิตรย่อมเป็นผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลอุปการะกัน เพราะฉะนั้น ลักษณะของผู้ใดจะเป็นผู้ที่จะอุปการะเกื้อกูลเพื่อนได้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า รักษาเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ๑

ทุกท่านย่อมมีเวลาเพลอสติ ผิดบ้าง พลังบ้าง พลาดบ้าง ใครจะช่วยที่จะเตือนหรือที่จะบอก ที่จะป้องกัน ในขณะที่ท่านอาจจะผิดไป พลังไป พลาดไป เพลอไป ผู้ที่กระทำอย่างนั้น คือ ผู้ที่เป็นมิตรมีอุปการะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำงาน หรือว่าในเรื่องส่วนตัว หรือว่าในเรื่องความคิดเห็น หรือว่าในขณะที่มีภัยต่าง ๆ

นอกจากนั้นก็รักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว สำหรับพระธรรมที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ส่วนมาก ก็จะมีเรื่องของทรัพย์ เรื่องของสมบัติเป็นส่วนมาก เพราะเหตุว่าชีวิตของคฤหัสถ์นั้น ย่อมเป็นผู้ที่จะต้องมีชีวิตดำเนินไปอยู่ได้ด้วยทรัพย์

เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้ ซึ่งอาจจะให้กำลังใจ ปลอบใจ หรือว่าช่วยเหลือ ในขณะที่เพื่อนต้องการความช่วยเหลือ

เมื่อกิจที่จำต้องทำเกิดขึ้น เพิ่มทรัพย์ให้ ๒ เท่า คือ เมื่อมีฐานะช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

นี่ก็เป็นเรื่องของเงินทอง ทรัพย์ ซึ่งอาจจะมีการขาดเหลือ หรือว่ามีการที่จะต้องใช้ในธุรกิจ ซึ่งผู้ที่เป็นมิตรมีอุปการะ ถ้าเพื่อนต้องการความช่วยเหลือ ไม่ใช่ปฏิเสธ และไม่ใช่ว่าเพียงช่วยอย่างเสียไม่ได้ แต่ว่ามีความเต็มใจที่จะให้ทรัพย์เกินกว่าที่ออกปากด้วยมิตรมีอุปการะ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้

พระธรรมทั้งหมด ถ้าคิดพิจารณาจะมีแง่มุมต่าง ๆ ละเอียดมากทีเดียว แต่ส่วนมากในพระสูตรนี้เป็นเรื่องที่ปรากฏทั่วไป ซึ่งไม่ยากแก่การที่จะพิจารณา

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสถึงมิตรแท้อีกประเภทหนึ่ง มีข้อความว่า

[๑๙๔] ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ

เพราะเหตุว่าถึงจะเป็นมิตรแท้ด้วยกัน แต่ก็มีลักษณะต่างกัน บางท่านเป็นผู้ที่อุปการะ ถ้ามีภัย มีฐานะ ขอความช่วยเหลือได้ทันที เป็นผู้ที่มีอุปการะจริง ๆ แต่ไม่สนทนสนม ไม่คุ้นเคย ไม่ใช่มิตรที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ แต่บางท่านนั้นเป็นมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ

บอกความลับของตนแก่เพื่อน ๑

ปิดความลับของเพื่อน ๑

ไม่ละทิ้งในเหตุอันตราย ๑

แม้ชีวิตก็อาจสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

ผู้ถาม ที่อาจารย์พูดมาน่าชื่นชมมากที่สุด แต่ผมอยากจะถามว่า หาได้ที่ไหนเท่าที่ผมเกิดมายังไม่เคยเจอมิตรประเภทนี้เลย บางครั้งไปช่วยคนอื่น ก็ยังโดนเขาสับเอาเลย แทบแยเหมือนกัน กลายเป็นเขามีความสามารถตีเราต่างหาก เราเป็นมิตรแท้ของเขา แต่เขาคิดไปอีกแง่หนึ่ง พุดยาก ลำบาก

ส. หาที่คนอื่นไม่ได้ หาที่ตัวเองได้ โดยการที่เป็นมิตรแท้ของคนอื่น ก็ยังน่าชื่นชมยินดีแล้ว คือ ถึงแม้คนอื่นจะไม่ใช่มิตรแท้ของท่าน แต่ก็ไม่ได้ทำให้หมดกำลังใจที่ตัวท่านเป็นมิตรแท้สำหรับคนอื่น ก็ยังหาได้คนหนึ่ง คือ ตัวของท่านเองเป็นมิตรแท้สำหรับคนอื่นก็ยังมี แต่สักวันหนึ่งหรือต่อ ๆ ไป เมื่อกระทำความดีมากขึ้น ๆ ผลของความดีนั้นย่อมจะทำให้ได้มิตรแท้ประเภทต่าง ๆ มากขึ้น

เพราะขณะที่ได้พบกับมิตรเทียม หรือว่าคนเทียมมิตร ก็ให้ทราบว่ามันเป็นผลของอกุศลกรรม ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ว่าผลของกุศล เมื่อให้ผลในขณะใด ก็ทำให้ได้มีเพื่อนแท้ คือ ผู้ที่เป็นมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขบ้าง หรือว่ามีอุปการะบ้าง เป็นผลของกุศลที่ได้มิตรอย่างนั้น เพราะฉะนั้นคนที่มิมีกุศลมาก จะเห็นได้ว่า เขาช่างมีมิตรดีทั้งนั้นเลย ส่วนคนที่มิมีผลของอกุศล ปรากฏว่าถึงจะมีเพื่อนมากก็จริง แต่ว่าเป็นคนเทียมมิตรเสียมาก

ผู้ถาม พุทธยาภะ สมมุติว่าเรานี้เป็นมิตรแท้ของเขานะ แต่เขากลับไม่รู้ว่าเป็นมิตรแท้ กลับมาว่าเรา ว่าเรานี้ชั่ว อย่างเช่นเพื่อนมีอยู่คนหนึ่ง ก่อนจะไปติดคุกผมก็ได้เตือนแล้ว บอกว่าลักษณะนี้ไม่ควรทำเพื่อนประเภทนี้ไม่ควรคบ แต่เขากลับว่าผมเป็นคนไม่ยอมเข้าสังคมเลย หาความเจริญยาก อันนี้เราเป็นมิตรแท้ แต่เขาเป็นมิตรอะไรกับเรา เปล่าเลย ไม่ได้เห็นความเป็นมิตรแท้ของเราเลย

ส. ก็เป็นผลของกรรม ถ้าทำความดีต่อไปอีกเรื่อย ๆ เวลาที่มีธุรกิจเดือดร้อน มีความจำเป็น ก็จะต้องมีมิตรแท้แน่นอนที่ให้ความช่วยเหลือ เวลาที่เป็นผลของกุศล

ผู้ถาม เรื่องมันต่อไปว่า เรื่องลูกเมียเขา ผมก็พอช่วยเหลือได้บ้าง แต่ก็ไม่มากเท่าที่ควร ผมถามเขาว่าอยู่ในตารางมีใครมาเยี่ยมบ้างหรือเปล่า พรรคพวกที่เคยไปกินเหล้ากันสนุก ไม่มีใครมา น้อยมากเหลือเกิน

ส. เพราะฉะนั้น ก็จะเห็นได้ว่า คนเทียมมิตรมีมากกว่ามิตรแท้ เพราะเหตุว่าอกุศลย่อมมีมากกว่ากุศล ถ้าทุกท่านอบรมเจริญกุศลมากขึ้นนะคะ ก็จะมีมิตรแท้มากกว่าคนเทียมมิตร เพราะฉะนั้น ก็ช่วยกันศึกษาพระธรรมให้มากขึ้น และชักชวน

ชี้แจงให้บุคคลทั้งหลายได้เห็นโทษของอกุศลกรรม แล้วก็เจริญกุศลกรรม แล้วต่างคนก็ต่างจะมีมิตรแท้เพิ่มขึ้น

สำหรับเรื่องของความลับ มีกันทุกคนหรือเปล่า มี เพราะฉะนั้น เคยบอกความลับกับเพื่อนบ้างไหม หรือเก็บไว้สนิท ไม่บอกใครเลย อายเขา เพราะฉะนั้น ที่ว่าท่านพึงทราบว่ามีมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ บอกความลับของตนแก่เพื่อน

สิ่งที่เป็นความลับนี้ หมายถึงเรื่องที่ท่านคิดว่า ควรปกปิด หรือว่าควรอับอาย ซึ่งจะเกี่ยวกับประเพณี หรือธรรมเนียมของโลก หรือธรรมเนียมประเพณีของโลก หรือจะเกี่ยวกับการเสื่อมเสียชื่อเสียงในสิ่งที่ได้กระทำไปก็เป็นที่ได้ หรือว่าบางครั้งความลับนั้น อาจจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอุบาย เรื่องที่ยังไม่ควรเปิดเผย หมายความว่า เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินงานนั้นให้สำเร็จ โดยที่ว่าถ้าเปิดเผยแล้ว ก็อาจจะไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่ควรจะทราบว่าใครเป็นมิตรแท้ หรือผู้ที่ท่านเลือกแล้วว่าเป็นมิตรแท้ของท่าน คือ ผู้ที่ท่านบอกความลับของท่านแก่เพื่อนคนนั้น โดยที่ท่านพิจารณาเห็นว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ที่จะบอกความลับได้

เรื่องของความลับที่จะบอกใคร ขอกล่าวถึงเมื่อครั้งพระเจ้าผู้มีพระภาคเสวยพระชาติเป็นมโหสถ ซึ่งในครั้งนั้นพระเจ้าแผ่นดินได้ตรัสถามนักปราชญ์ทั้ง ๕ ว่า ควรไว้วางใจ หรือควรที่จะบอก หรือเปิดเผยความลับแก่ใคร

เสนกะก็ได้กราบทูลขอให้พระเจ้าวิเทหราชแสดงความเห็นของพระองค์ก่อน แล้วพวกอำมาตย์ทั้งหลายจะได้ทูลเหตุผลของตนต่อภายหลัง

ซึ่งพระเจ้าวิเทหราชก็ได้ตรัสว่า ควรบอกความลับที่ควรดีเตียนหรือควรสรรเสริญแก่ภรรยาที่ดี มีศีลาจารวัตรดี

คือ คงจะไม่มีใครเป็นที่ไว้วางใจได้ยิ่งกว่าภรรยาที่ดี นี่เป็นความเห็นของพระเจ้าวิเทหราช

อำมาตย์ผู้หนึ่ง คือ อำมาตย์เสนกะก็ได้กราบทูลว่า สหายใดเป็นที่พึงพาอาศัยในเวลาทุกข์ร้อน บุคคลควรเปิดเผยความลับที่ควรดีเตียนหรือควรสรรเสริญแก่สหายนั้น

บางท่านอาจจะคิดว่า ภรรยาก็ยังไม่เสมอกับเพื่อนที่พึ่งพาอาศัยได้ในเวลาทุกข์ร้อน เพราะฉะนั้น ถ้ามีความลับก็ควรที่จะเปิดเผยความลับนั้นแก่สหายเช่นนั้นได้

บุพกุสะได้กราบทูลว่า พี่ชาย น้องชายคนใด เป็นคนมีศีล บุคคลควรเปิดเผยความลับที่ควรติเตียนหรือที่ควรสรรเสริญแก่พี่ชาย น้องชายคนนั้น

กามินทะกราบทูลว่า บุตรคนใดทำตามบิดา มีปัญญา ไม่เลวกว่าบิดา บิดาควรเปิดเผยความลับที่ควรติเตียนหรือที่ควรสรรเสริญแก่บุตรนั้น

เพราะบุตรยอมเคารพมารดาบิดาเสมอชีวิต หรือยิ่งกว่าชีวิตในฐานะที่เป็นผู้ที่ให้กำเนิด เป็นผู้ที่มีคุณสูงสุดในชาตินั้น ๆ ที่เดียว เพราะฉะนั้น ถ้าบุตรคนใดทำตามใจบิดา และเป็นผู้ที่มีปัญญา ไม่เลวกว่าบิดา ถ้าเป็นบุตรที่โง่ จะไปเปิดเผยความลับนั้น ก็ทำให้ได้รับความเสียหายขึ้นได้ แต่ถ้าบุตรนั้นเป็นผู้มีปัญญา ไม่เลวกว่าบิดา บิดาควรเปิดเผยความลับที่ควรติเตียนหรือควรสรรเสริญแก่บุตรนั้น

เทวินทะกราบทูลว่า มารดาคนใดเลี้ยงบุตรด้วยความรักใคร่พอใจ บุตรควรเปิดเผยความลับที่ควรติเตียนหรือควรสรรเสริญแก่มารดาคนนั้น

เพราะเหตุว่าคงจะไม่มีใครเป็นที่พึ่ง เป็นที่รัก เป็นที่ไว้วางใจของบุตรยิ่งกว่ามารดาผู้ให้กำเนิดบุตร

มโหสถกราบทูลว่า การปิดความลับไว้เป็นการดี การเปิดเผยความลับเป็นการไม่ดี ผู้มีปัญญาต้องปิดความลับไว้ จนกว่าจะได้ทำให้สำเร็จไป จึงเปิดเผยต่อมารายหลัง ดังนี้

เพราะฉะนั้น ถ้าชื่อว่าเป็นความลับ ก็ควรที่จะเก็บเป็นความลับจริงๆ จึงจะชื่อว่าเป็นความลับ แต่ว่าเก็บได้ไหม บางคนเก็บไม่ได้ เพราะฉะนั้น ควรจะคำนึงถึงประโยชน์ ถ้าเก็บไว้ไม่ได้จะเกิดโทษ หรือเกิดความเสียหายประการใดบ้าง เพราะเหตุว่าโดยมากเรื่องของความลับนั้น มักจะเป็นเรื่องที่ควรติเตียนหรือควรสรรเสริญ แล้วแต่เรื่อง

ถ้าพูดถึงสิ่งที่ควรติเตียน เพื่ออะไร ถ้าเพียงพูด ความลับของคนอื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่เสื่อมเสีย หรือว่าเป็นที่อับอายของบุคคลนั้น เพื่อประโยชน์อะไร ไม่มีประโยชน์อะไรเลย เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์หรือเปล่า ถ้าเป็นความลับของคนอื่น ก็ไม่ใช่เรื่องที่มีประโยชน์สำหรับคนอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่บุคคลนั้นจะพูดถึงเลย เพราะเหตุว่าไม่ทำให้เกิดประโยชน์อะไรขึ้น นอกจากจะทำให้จิตใจของคนที่ได้รับฟังเป็นอกุศล โดยที่อาจจะปราศจากความเห็นใจ ปราศจากความเข้าใจ แล้วก็ติเตียน

บุคคลอื่น โดยที่ไม่พิจารณาเห็นว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ลักษณะซึ่งเกิดขึ้น
เป็นไป ตามเหตุ ตามปัจจัย ซึ่งมีแล้วอย่างนั้นก็เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้นเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น เรื่องทั้งหมดก็ควรที่จะพิจารณาว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งซึ่งไม่ควร
เปิดเผย เป็นสิ่งที่ควรที่จะเก็บไว้เป็นความลับ เพราะเหตุว่าจะทำให้บุคคลอื่นเสียหาย
แต่ถ้ารู้สึกว่าคุณค่าของบุคคลอื่นสำคัญเหลือเกิน ถือว่าเป็นเรื่องแปลกประหลาดที่
สำคัญมาก อาจทำให้ท่านไม่สามารถจะเก็บความลับนั้นได้

แต่ถ้าไม่สนใจเสีย ไม่คิดว่าเป็นเรื่องแปลกประหลาด และก็เห็นว่าเป็นเรื่อง
ธรรมดาของธรรมดา อกุศลกรรมอย่างไรก็ตามก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะ
เหตุปัจจัยที่สะสมมา เป็นปัจจัยให้เกิดขึ้นอย่างไร ก็เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น ก็จะทำให้
ท่านเป็นผู้ที่ไม่สนใจในความลับนั้น และก็ทำให้ไม่คิดที่จะเปิดเผยความลับของคน
อื่นด้วย จะทำให้ท่านเลือกเฟ้นแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้น ถ้า
พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นที่สรรเสริญ ก็ไม่เป็นความลับสำหรับใคร เพราะเหตุว่า
ความลับมักจะเป็นเรื่องที่เสื่อมเสีย เป็นเรื่องที่ควรปกปิด เป็นเรื่องที่ควรอับอาย

มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ พึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ

บอกความลับของตนแก่เพื่อน ๑

ปิดความลับของเพื่อน ๑

ไม่ละทิ้งในเหตุอันตราย ๑

แม้ชีวิตก็อาจสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ ๑

สำหรับการไม่ละทิ้งในเหตุอันตราย นอกจากในขณะที่มีภัยมีทุกข์ร้อน ก็ต้อง
รวมถึงในขณะที่มีกิเลส หรือว่ามีความเห็นผิด มีความประพฤติดีทางหนึ่งทางใดด้วย
เพราะเหตุว่านั่นก็เป็นอันตรายของชีวิตประการหนึ่ง

สำหรับข้อที่ว่า แม้ชีวิตก็อาจสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ มีใครพร้อมที่จะ
สละชีวิตแก่เพื่อนหรือเปล่า

ผู้ฟัง เพื่อนจะสละชีวิต ในเมืองไทยจะหาได้สักกี่คน ยาก

สุ. ชีวิตเป็นที่รัก และชีวิตที่มีประโยชน์ก็ควรที่จะถนอมไว้ ให้ดำรงอยู่ได้
นานๆเพื่อประโยชน์ โดยเฉพาะคือการสะสมบุญกุศล และการขัดเกลาจิตใจ ไม่ใช่

หมายความว่า จะสละทิ้งชีวิตนั้นโดยง่าย โดยไม่รอบคอบ แต่หมายความว่า ไม่ใช่กลัวเสียจนกระทั่งไม่ยอมช่วยเหลือใคร โดยที่เห็นว่าเห็นแก่ชีวิตของตนเองเป็นสำคัญกว่าชีวิตของคนอื่น

นี่ก็เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณากระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์เสมอทีเดียว แล้วแต่ว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ที่สุด ก็กระทำสิ่งนั้น แต่ไม่ใช่ทำให้สละโดยง่าย โดยไม่รอบคอบ เพียงเพื่อบุคคลซึ่งอาจจะได้ประโยชน์น้อยกว่า เพราะฉะนั้น การที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่น ก็ไม่ควรที่จะเพ่งเล็งถึงว่า เห็นแต่กับประโยชน์ของชีวิตของท่านเองเท่านั้น แต่ให้กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์จริง ๆ ทั้ง ๒ ฝ่าย

ผู้ฟัง การที่เสียสละชีวิตให้กับเพื่อน ก็แล้วแต่บุคคลครับ คนที่เสียสละง่าย ๆ แม้ไม่ใช่เพื่อนก็ยังสละได้ ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลคนนั้น เช่นเมื่อครั้งพระผู้มีพระภาคยังเป็นพระโสดาตร้อยอยู่ ท่านสละชีวิตของท่านไม่รู้ว่าเท่าไร แม้กระทั่งเห็นเลือดอยู่ในเหว เห็นว่ากำลังหิว เดี่ยวจะกัดกินลูกของมัน ท่านมาพิจารณาตัวท่านว่า ตัวท่านไม่มีประโยชน์อะไร เพราะฉะนั้น ร่างกายนี้ท่านเสียสละให้เสียกินเสีย ท่านก็สละเพื่อโพธิญาณของท่าน เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เพื่อนหรือเพื่อนมนุษย์อะไร ท่านก็เสียสละได้ เพราะฉะนั้นการที่จะเสียสละชีวิต ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นที่อบรมมาเรื่องของทานมามาก ก็จะเสียสละได้ง่าย ๆ ไม่ใช่จะยากนักหรอก

ส. ไม่ใช่ว่าทุกคนจะเป็นอย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ก็คนที่จะเป็นอย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เพราะว่าการเสียสละของผู้ที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องเป็นบารมีที่ยิ่งใหญ่เหลือเกิน ที่จะไม่บรรลุคุณธรรมเพียงพระองค์เดียว แต่จะต้องทรงประกอบถึงการบรรลุคุณธรรมของความ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะช่วยบุคคลอื่น ให้ดับกิเลสได้เช่นเดียวกับพระองค์ด้วย เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าทุกคนจะกระทำได้อย่างนั้น กระทำได้ตามเหตุตามผล ตามสมควรที่ได้สะสมมา

ผู้ฟัง คือพระผู้มีพระภาคท่านว่ามิตรดีสละชีวิตเพื่อเพื่อน นี่ก็เป็นคุณธรรมอันสูง แต่ผู้ที่จะกระทำนี้ก็ยาก เท่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ก็มีท่านพระอานนท์เท่านั้นที่สละชีวิตให้ช้างนาฬาคีรีชน นอกจากนั้นก็ไม่เห็นมีที่ไหน แต่พระผู้มีพระภาคท่านตรัสว่า

เพื่อนที่ดี ที่สูงสุด ถึงต้องสละชีวิตได้ หมายความว่าอย่างนั้น แล้วอีกอย่างที่ว่าสละตัวให้เสียกิน ไม่ใช่เพื่อเพื่อน แต่เพื่อตัวเอง มันคนละเรื่อง

ส. จะว่าเพื่อตัวเองโดยตรงก็ไม่ได้นะคะ เพราะเหตุว่าการเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น นอกจากเพื่อที่พระองค์จะดับกิเลสแล้ว ก็ยังทรงสามารถที่จะอนุเคราะห์บุคคลอื่นโดยทรงแสดงธรรมให้บุคคลเหล่านั้นสามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตาม รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ด้วย

ผู้ถาม ที่กล่าวว่า ความลับนะ จะรู้ได้ขนาดไหน คนเดียวจะเป็นความลับไหม ๓ คนจะเป็นความลับไหม

ส. สิ่งที่ไม่อยากจะเปิดเผย เป็นความลับทั้งนั้นค่ะ

ผู้ถาม คนเดียวจึงจะเป็นความลับ

ส. ก็ไม่อยากจะเปิดเผยให้คนอื่นรู้ ก็ต้องเป็นความลับด้วย คือสิ่งที่ไม่อยากจะเปิดเผย เป็นความลับ คือไม่ให้คนอื่นล่วงรู้

ผู้ถาม ก็รู้คนเดียวเท่านั้นเอง

ส. ก็แล้วแต่ค่ะ ถ้ามีความสนิทสนม คิดว่าคนอื่นไว้ใจที่จะเก็บได้

ผู้ถาม ผมเคยอ่านหนังสือ แต่จำไม่ได้เพราะมันนานแล้ว ผมก็อายุมากแล้ว คือความลับจะต้องรู้เฉพาะ ๒ คน ถ้า ๓ คนก็ไม่ใช่ความลับ ท่านว่าอย่างนั้นนะคะ

ส. ไม่อะไรที่ลับที่สุด ที่ยังไม่ได้ออกใครเลยหรือคะนี่

ผู้ฟัง เรื่องของความลับ ผมก็เคยอ่านหนังสือเหมือนกัน เขาว่าความลับมันอยู่ที่ตัวเรา ตกไป ๔ หูไม่ลับแล้ว มันเป็นสอง ลับมันต้องอยู่ที่เราคนเดียว ไปเปิดให้คนอื่นจะถือว่าลัбыังไง มันเปิดแล้ว ถ้าเปิดให้คนอื่นมันไม่ลับแล้ว มันต้องอยู่ที่ตัวเราคนเดียว

ส. ก็ไม่มีการเปิดความลับ เพราะเหตุว่าความลับต้องไม่เปิด อย่างนั้นหรือ

ผู้ถาม พูดถึงความลับ ความลับนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้ว่า ความลับไม่มีในโลก ความหมายของคำนี้หมายความว่าอย่างไร ตัวเองรู้ หรือว่าเทวดารู้ด้วย อะไรอย่างนี้ ที่ว่า ความลับไม่มีในโลก หมายความว่าอะไรครับ

ส. ที่คิดว่าลับนั่นแหละคะ เพราะเหตุว่า ไม่รู้ไม่เห็นว่าคุณคนอื่นร่วมรู้เห็นด้วย เช่น อมนุษย์ เป็นต้น เทวดาเห็นแน่ค่ะ แล้วแต่ว่าจะเป็นเรื่องลับขนาดไหน ถ้าเป็นการ

กระทำที่ปรากฏภายนอก คนอื่นก็เห็นได้ แต่ถ้าไม่ล่องออกมาภายนอก อยู่แต่เพียงในจิตใจ ก็ต้องอาศัยผู้ที่รู้วาระจิตของคนอื่นได้ จึงสามารถจะรู้ได้

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะของมิตรแท้ที่เป็นมิตรแนะนำประโยชน์

[๑๙๕] ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรแนะนำประโยชน์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ ห้ามจากความชั่ว ๑ ให้ตั้งอยู่ในความดี ๑ ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ บอกทางสวรรค์ให้ ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรแนะนำประโยชน์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

บางท่านเป็นมิตรมีอุปการะ คอยช่วยเหลือเวลาที่มีภัยอันตรายต่าง ๆ บางท่านเป็นมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีความรักใคร่สนิทสนม พร้อมทั้งจะสุขด้วยทุกข์ด้วย ไม่ทอดทิ้งในขณะที่มีอันตราย บางท่านก็เป็นมิตรที่แนะนำประโยชน์ สำหรับประโยชน์ที่นี้ก็ต้องเป็นประโยชน์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า คือ ในชาตินี้และในชาติหน้าด้วย

สำหรับมิตรโดยสถาน ๔ ที่เป็นมิตรแนะนำประโยชน์ คือ ห้ามจากความชั่ว

พึงดำใจเตือนหรือว่าห้ามจากการที่จะกระทำอกุศลกรรม หรือที่จะให้เป็นอกุศลจิต เพราะเหตุว่าโทษของอกุศลกรรมบถที่เห็นได้ มีมากเหลือเกิน ในปัจจุบันนี้ก็สามารถที่จะเห็นได้ เช่น การต้องได้รับโทษจองจำต่าง ๆ ถ้าบุคคลนั้นไม่ได้เป็นผู้ทำอกุศลกรรมเลย ก็จะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับโทษจองจำต่าง ๆ ตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งก็อาจจะร้ายแรงยิ่งกว่านั้นถึงขั้นที่ถูกตัดศีรษะ หรือว่าถูกประหารชีวิตก็ได้ หรือถึงแม้ว่าจะไม่เป็นไปตามกฎหมายของบ้านเมือง แต่ก็ยังเป็นไปตามกรรมคืออกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้

เพราะฉะนั้น มิตรที่แนะนำประโยชน์ก็แนะนำมิตรสหายของตน ให้เห็นโทษของอกุศลกรรม ซึ่งมีนานาประการ นอกจากจะต้องโทษ ถูกจองจำตามกฎหมายของบ้านเมือง หรือว่าตามกรรมของตน มีการถูกตัดศีรษะหรือประหารชีวิต ก็อาจจะมีทุกข์เวทนา ซึ่งเกิดจากโรคต่างๆ

โรคภัยต่าง ๆ ที่ปรากฏก็มากมายเหลือเกิน ถ้าไม่เกิดกับท่านหรือบุคคลใกล้ชิด หรือมิตรสหายของท่าน ท่านก็อาจจะลืมสภาพของทุกข์เวทนานั้นว่าเป็นทุกข์เวทนาที่สาหัสและร้ายแรงจริง ๆ เช่นโรคอัมพาต หรือโรคที่จะต้องเสียตา ง่อยเปลี้ยเสียขา โรคเรื้อน โรคมะเร็ง หรือโรคร้ายต่าง ๆ ซึ่งผู้ป่วยก็ได้รับทุกข์เวทนามากที่สุด เป็นสภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้นปรากฏให้เห็น ซึ่งเหตุของทุกข์เวทนาเหล่านั้น ก็จะต้องเป็นอกุศลกรรมทั้งหมด ไม่ใช่เป็นผลของกุศลกรรม

นอกจากนั้น ถ้าเป็นผู้ที่สะสมอกุศลจิตไว้มาก ก็จะทำให้สภาพของจิตใจฟุ้งซ่าน ผิดปกติ เสียจริต เป็นบ้า

นี่ก็เป็นผลของอกุศล ที่ละเล็กทีละน้อย ทีละนิดทีละหน่อย และเมื่อผลปรากฏขึ้น ถ้าพิจารณาถึงเหตุ ก็จะสามารถได้ว่า เป็นผลของอกุศลทั้งสิ้น

นอกจากเรื่องของชีวิตที่จะต้องลำบากเดือดร้อน เป็นโรคภัยต่าง ๆ หรือจิตใจที่ฟุ้งซ่าน ผลของอกุศลที่ปรากฏอยู่เนื่อง ๆ ก็คือความพินาศของทรัพย์สมบัติ หรือการถูกทำร้ายร่างกาย ถูกริบยศหรือว่าออกจากตำแหน่งหน้าที่ หรือการเสื่อมเสียมัวหมอง ชื่อเสียงเกียรติยศ หรือถูกกล่าวดูอย่างหนัก หรือสิ้นญาติที่จะเป็นที่พึ่งของตนได้ นอกจากนั้นก็ยังมีภัยพิบัติต่าง ๆ จากไฟไหม้ น้ำท่วม หรือภัยพิบัติ ซึ่งเกิดจากสภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนถึงผลของอกุศลกรรม ในชาติต่อไป เมื่อพ้นจากการเป็นมนุษย์แล้ว คือ ทำให้เกิดในอบายภูมิได้

เพราะฉะนั้น มิตรที่แนะนำประโยชน์ ก็จะคอยชี้ คอยเตือน ในสภาพของจิตใจที่เป็นอกุศล เพื่อที่จะไม่ให้เกิดการกระทำถึงขั้นที่จะเป็นอกุศลกรรมได้ นอกจากห้ามจากความชั่ว ก็ยังให้ตั้งอยู่ในความดี เพราะเหตุว่า เพียงเว้นจากความชั่วก็ยังไม่พอ ต้องเจริญสะสมคุณความดีให้ยิ่งขึ้น ให้ตั้งอยู่ในไตรสรคัมภ์ มีการถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง ให้มีการประพฤติปฏิบัติสมาทานในศีล ๕ และกุศลกรรมบถ ๑๐ นี่ก็เป็นสิ่งที่มิตรแนะนำประโยชน์จะกระทำต่อมิตร นอกจากนั้น ก็ยังให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ซึ่งได้แก่เหตุผลของสภาพธรรมทั้งหลาย ที่ละเอียดยิ่งขึ้นของพระธรรม ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้

นอกจากนั้นก็ยังบอกทางสวรรค์ให้ ว่าสิ่งใดจะเป็นปัจจัยให้ได้รับผล คือ การเกิดในสุคติภูมิ เพราะเหตุว่า ส่วนมากเท่าที่ทุกท่านมักจะนึกถึง นึกถึงแต่เฉพาะชาตินี้ ไม่ได้นึกไกลไปจนถึงชาติหน้า วันนี้ทั้งหมดเป็นเรื่องของชาตินี้ทั้งนั้น และการคิด การจัด การเตรียมต่างๆในวันพຼ່ງนี้ หรือว่าในวันต่อไป ก็เป็นเรื่องของชาตินี้เป็นส่วนใหญ่ทีเดียว น้อยนักที่จะคิดตระเตรียมถึงชาติหน้า ถ้าคิดตระเตรียมถึงชาติหน้าจริง ๆ ก็จะไม่เว้นอกุศลกรรม แล้วก็จะตั้งอยู่ในกุศลกรรมยิ่งขึ้น เพราะว่าสำหรับทางที่จะไปสวรรค์ ก็ต้องเป็นทางที่เป็นกุศล

ข้อความต่อไป เป็นลักษณะของมิตรแท้ ประการที่ ๔ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๙๖] ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรมีความรักใคร่ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ ไม่ยินดีด้วยความเสื่อมของเพื่อน ๑ ยินดีด้วยความเจริญของเพื่อน ๑ ห้ามคนที่กล่าวโทษเพื่อน ๑ สรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรมีความรักใคร่ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

ที่บอกว่ารักมาก รักกันมากทีเดียว รักเพื่อนคนนี้เหลือเกิน ก็จะทราบได้ว่า มิตรมีความรักใคร่ที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร คือ ผู้นั้นไม่ยินดีเลยกับความเสื่อมของเพื่อน ไม่ใช่พอเพื่อนเสื่อมแล้วก็ดีใจ นั่นไม่ใช่ลักษณะของมิตรมีความรักใคร่อย่างแท้จริง แต่เวลาที่เพื่อนมีภัยพิบัติต่าง ๆ หรือได้ประสบกับความไม่เจริญต่าง ๆ ผู้ที่เป็นมิตรมีความรักใคร่แล้ว จะไม่รู้สึกละเลินเล่อในสภาพที่ไม่เจริญ ในสภาพที่ไม่ก้าวหน้า หรือในความเสื่อมของเพื่อน

แต่มิตรมีความรักใคร่ จะยินดีด้วยในความเจริญของเพื่อน เวลาที่เพื่อนได้ลาภ ได้ยศ สรรเสริญ สุข ผู้นั้นจะมีความสุขด้วยจริง ๆ ไม่ได้มีความริษยา ไม่ได้มีความปรารถนาที่จะให้เพื่อนต้องขาดลาภ หรือขาดยศ หรือขาดสรรเสริญ หรือขาดสุข หรือไม่ได้คิดน้อยอกน้อยใจ ว่าทำไมตัวท่านไม่ได้แต่เพื่อนได้ ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ยังไม่ใช่เพื่อนที่มีความรักใคร่จริง ๆ ถ้าเป็นเพื่อนที่มีความรักใคร่จริงๆแล้วละก็ จะมีความยินดีด้วยในความเจริญของเพื่อน ทั้งในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข

นอกจากนั้น ห้ามคนที่กล่าวโทษเพื่อน บางคนเพื่อนถูกติเตียน ก็อาจจะยินดีหรือไม่ถึงกับยินดี ก็รู้สึกเฉย ๆ ไม่รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควร ที่คนอื่นจะกล่าวโทษเพื่อน โดยที่ไม่เป็นความจริง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของชาติตระกูล สมบัติ ความประพฤติ หรือแม้แต่รูปร่างลักษณะ

สำหรับคนที่เป็นมิตรรักใคร่นั้น ย่อมสรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน บางคนเวลาที่ใครสรรเสริญเพื่อน ก็ไม่รักใคร่ถึงขั้นที่จะสรรเสริญด้วย แต่ว่า เพียงแต่เฉยๆบ้าง อาจจะรู้สึกสรรเสริญด้วย แต่ถ้าเพื่อนเป็นบุคคลที่ควรสรรเสริญจริง ๆ แล้วคนอื่นก็สรรเสริญเพื่อน ก็จะทำให้เพื่อนที่มีความรักใคร่อดไม่ได้ที่จะสรรเสริญเพื่อนที่ควรสรรเสริญนั้นด้วย นั่นเป็นลักษณะของเพื่อนที่รักใคร่

มิตรมีความรักใคร่ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๙๗] บัณฑิตรู้แจ้งมิตร ๔ จำพวกเหล่านี้ คือ มิตรมีอุปการะ ๑ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ๑ มิตรณะประโยชน์ ๑ มิตรมีความรักใคร่ ๑ ว่าเป็นมิตรแท้ ฉะนี้แล้ว พึงเข้าไปนั่งใกล้โดยเคารพเหมือนมารดากับบุตร ฉะนั้น บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมรู้เรื่องส่องสว่างเพียงดังไฟ เมื่อบุคคลล้อมโอบสมบัติอยู่ เหมือนแมลงผึ้งผนวกรัง โอบสมบัติ ย่อมถึงความสั่งสม ดุจจอมปลวกอันตัวปลวกก่อขึ้น ฉะนั้น

คฤหัสถ์ในตระกูลผู้สามารถ ครั้นสะสมโภคสมบัติได้อย่างนี้แล้ว พึงแบ่งโภคสมบัติออกเป็นสี่ส่วน เขาย่อมสมานมิตรไว้ได้ พึงใช้สอยโภคสมบัติด้วยส่วนหนึ่ง พึงประกอบภาระงานด้วยสองส่วน พึงเก็บส่วนที่สี่ไว้ ด้วยหมายว่าจักมีไว้ในยามอันตรราย ดังนี้ ฯ

นี่คือพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับคฤหัสถ์ในการที่จะทรงอนุเคราะห์ให้เป็นคฤหัสถ์ผู้เจริญยิ่งขึ้นในทางโลก เพื่อที่จะได้เจริญยิ่งขึ้นในทางธรรม

ในสิงคาลกสูตรพระผู้มีพระภาคทรงกล่าวถึงเรื่องของทรัพย์สมบัติไว้มาก ซึ่งก็ควรที่จะได้ทราบความหมายของทรัพย์ว่ามี ความหมายว่าอย่างไรบ้าง

ในภาษาบาลี “ทฺรพฺย” หมายถึง “ธนะ” ก็มี หรือ “วิตฺต” ก็มี หรือบางครั้งก็เรียกว่า “รตฺนะ” ก็มี

ที่เรียกว่า “ธนะ” นั้น แปลว่า “ทองไว้” ที่เรียกว่า “วิตฺต” นั้น แปลว่า “เครื่องปลื้มใจ” ที่เรียกว่า “รตฺนะ” นั้น แปลว่า “เครื่องยินดี”

โดยศัพท์ที่ว่า “ธนะ” ที่แปลว่า ทองไว้ มีอธิบายว่า ทองไว้ซึ่งความสุขของคนทั้งหลาย หรือว่า ทองไว้ซึ่งชีวิตของคนทั้งหลาย เพราะเหตุว่าลองพิจารณาถึงความจริง ถ้าไม่มีทฺรพฺยย่อมไม่ได้ความสุขตามที่ปรารถนา

ความสุขที่เกิดจากความปรารถนาสิ่งใด ๆ ก็ตามในวันนี้ ในเรื่องเกี่ยวกับโรคสมบัติแล้ว ท่านจะเห็นได้ว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมิได้โดยทฺรพฺย หรือทองไว้ซึ่งชีวิตของคนทั้งหลาย ถ้าไม่มีทฺรพฺย จะมีข้าวปลาอาหาร จะมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม จะมีสิ่งที่เป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ไหม ด้วยเหตุนี้ ทฺรพฺยจึงหมายถึง “ธนะ” คือ ทองไว้ เพราะเหตุว่าทฺรพฺยเป็นเครื่องประคองความสุขและชีวิตของคนทั้งหลาย

ความหมายของทฺรพฺยที่เรียกว่า “วิตฺต” ซึ่งแปลว่า ความปลื้มใจนั้น ก็เพราะเหตุว่าทฺรพฺยทั้งสิ้นย่อมทำให้เกิดความปลาบปลื้มใจ ซึ่งเป็นความอุ่งใจของผู้ที่เป็นเจ้าของทฺรพฺยนั้น ตราบใดที่ยังรู้ว่า ยังมีทฺรพฺยอยู่ ก็รู้สึกว่ามีความสุขสบายใจ มีความอุ่งใจ ตัดความกังวลในเรื่องชีวิต ในเรื่องความเป็นอยู่ ในเรื่องโรคสมบัติได้

ที่ชื่อว่า “รตฺนะ” นั้น แปลว่า เครื่องยินดี ที่แปลว่าเครื่องยินดี ก็เพราะเหตุว่าทฺรพฺยทั้งสิ้นล้วนเป็นเหตุให้เกิดความยินดีแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของทั้งนั้น

เวลาได้ทฺรพฺยดีใจไหม

ผู้ฟัง ตามที่อาจารย์อธิบายก็ถูกต้องแล้ว ธนะ ธน ธาตุ แปลว่า ทอง สิ่งทองของมันในตัวเรียกว่า “ทฺรพฺย” หรือ วิตตะ เครื่องปลื้มใจ แต่บางทีพระผู้มีพระภาคท่านก็เรียกเหมือนกัน อย่างธรรม ๗ ประการ ท่านเรียกว่าเป็นทฺรพฺย สกฺกธณํ สีลธณํ หิริธณํ โอตฺตปฺปณํ สุตฺตธณํ จาคธณํ ปญฺญาธณํ ธรรม ๗ อย่างท่านก็เรียกว่าทฺรพฺยเหมือนกัน แม้ปัญญาท่านก็เรียกว่าทฺรพฺย ท่านจะหมายอะไรผมก็ไม่ได้ดูในอรรถกถา

ส. เพราะฉะนั้น “ทฺรพฺย” ที่กล่าว ที่ว่าทฺรพฺยทั้งสิ้น ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความยินดีแก่เจ้าของทั้งนั้น หมายถึงผู้ที่ยังยินดีในโรคทฺรพฺยหรือในโรคสมบัติ ซึ่งยังเป็น

สมรवासหรือเป็นคฤหัสถ์อยู่ แต่สำหรับผู้ที่ไม่เห็นโทษว่าเป็นเครื่องกังวล แล้วก็ไม่นิยมในทรัพย์ เพราะเหตุว่าไม่ใช่ทรัพย์ที่แท้จริง และท่านสามารถจะดำรงชีวิตดำเนินไปได้ โดยที่ไม่นิยมในทรัพย์อย่างผู้ที่ยังมีเพศคฤหัสถ์อยู่ ก็มี

เพราะฉะนั้น ทรัพย์จึงมี ๒ อย่าง คือ โลกีย์ทรัพย์ และ โลกุตตรทรัพย์หรือ อริยทรัพย์

ทรัพย์ ๒ ประการ คือ โลกีย์ทรัพย์ เป็นทรัพย์ของปุถุชน เป็นเครื่องปลื้มใจ เป็นเครื่องยินดีของปุถุชน ที่ยังยินดีในโภคทรัพย์หรือโภคสมบัติอยู่ แต่สำหรับ “อริยทรัพย์” ๗ ประการ เป็นทรัพย์ของพระอริยเจ้า

ซึ่งข้อความในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ข้อ ๕ ธนสูตรที่ ๑ และ ข้อ ๖ ธนสูตรที่ ๒ มีข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของอริยทรัพย์ ๗ ประการ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ทรัพย์ คือ ศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ สุตตะ ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือ ศรัทธาเป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศรัทธา คือ เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ฯลฯ เป็นผู้เบิกบาน เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า ทรัพย์คือ ศรัทธา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือ ศีลเป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่า ทรัพย์คือ ศีล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือ หิริเป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความละอาย คือ ละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ละอายต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันลามก นี้เรียกว่า ทรัพย์คือ หิริ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิรพัญคือ โอดตปปะเป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความสะดุ้งกลัว คือ สะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วิจิต ฆาตกรรม มโนทุจริต สะดุ้งกลัวต่อการถูกต้องอกุศลกรรมอันลามก นี้เรียกว่ากิรพัญคือ โอดตปปะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิรพัญคือ สุตตะเป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมามาก ทรงไว้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดี ด้วยทิวฐิ (หมายถึง สัมมาทิวฐิซึ่งเป็นปัญญา) ซึ่งธรรมทั้งหลาย อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง นี้เรียกว่า กิรพัญคือ สุตตะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิรพัญคือ จาคะเป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความใจอันปราศจากมลทินคือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการจำแนกทาน นี้เรียกว่า กิรพัญคือ จาคะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิรพัญคือ ปัญญาเป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาที่กำหนดความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่ากิรพัญคือ ปัญญา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทวัญ ๗ ประการนี้แล ฯ

ทวัญ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอดตปปะ สุตตะ จาคะ และปัญญาเป็นที่ ๗ ทวัญเหล่านี้มีแก่ผู้ใด เป็นหญิงหรือชายก็ตาม บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ยากจน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้นท่านผู้มีปัญญาเมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม ฯ จบสูตรที่ ๖

ซึ่งความจริงแล้ว อริยทวัญ ๗ นี้ เป็นทวัญจริง ๆ เพราะเหตุว่าเป็นธรรมที่เป็นกุศล ทวัญทั้งหลายที่แต่ละท่านจะได้มานี้ ถ้าไม่มีกุศลกรรมที่ทำไว้ในอดีตแล้วละก็ ไม่มีปัจจัยที่จะได้ ไม่ใช่ว่าการกระทำทุจริตเป็นเหตุให้ได้ทวัญ แต่ต้องเป็นกุศลกรรม

เท่านั้น ซึ่งนำมาซึ่งทรัพย์ทั้งปวง แต่ว่าทรัพย์ที่เป็นอริยทรัพย์ ที่จะทำให้ผู้มีทรัพย์เหล่านี้ บรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอริยเจ้า ก็จะต้องประกอบด้วยทรัพย์ซึ่งเป็น ศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ สุตตะ ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑

ถ้าขาดศรัทธาแล้ว ย่อมไม่มีการแม้ฟังพระธรรม ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ ซึ่งงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้มีมากทีเดียว แต่ถ้าขาดศรัทธา ก็ย่อมจะ ไม่มีการฟัง ไม่มีการศึกษาพระธรรมที่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด โดยอาจจะเห็นว่า เป็นเรื่องที่ยากไป บางท่านก็กล่าวว่าสูงไป ลึกซึ้งไป บางท่านก็กล่าวว่า ละเอียดเกินไป และ บางท่านก็ไม่เห็นประโยชน์ ในการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม เรื่องของสภาพ ธรรมตามความเป็นจริงทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ดูเหมือนเป็น เรื่องธรรมดาที่เข้าใจแล้ว

แต่ผู้ที่ศึกษาแล้ว จะทราบได้ว่า ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ท่านเคยคิด หรือว่าเคยเข้าใจ แล้ว แต่เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษายิ่งขึ้น จนกว่าจะประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริง ที่ปรากฏให้รู้ได้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่กำลังปรากฏ

เมื่อประจักษ์สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ตามปกติตามความเป็นจริง ก็จะทำให้หมดความสงสัย ในสภาพธรรมที่เกิดขึ้น ปรากฏแล้ว ในอดีต และที่จะเกิดขึ้นและจะ ปรากฏต่อไป ในอนาคต

เพราะฉะนั้น “ศรัทธา” นี้เป็นขั้นต้นทีเดียว ศรัทธาเป็นทรัพย์ประการหนึ่งของ อริยทรัพย์ ๗

แม้แต่การที่สติจะเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ถ้าสติยังไม่เกิด ก็หมายความว่า ศรัทธาที่จะระลึก ศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ยังไม่มี แต่ขณะใดที่สติระลึกได้ ขณะนั้นศรัทธาเกิดพร้อมกับสตินั้น ในการที่จะศึกษา สังเกต พิจารณา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

และศรัทธาที่มี ที่ได้ศึกษาพระธรรม และได้พิจารณาเห็นประโยชน์ของพระ ธรรมยิ่งขึ้น จะเป็นเหตุให้ท่านโน้มไปสู่ การเป็นผู้มั่นคงในศีลยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นอริยทรัพย์

หนึ่งในอริยทรัพย์ ๗ เพราะเหตุว่าอกุศลจิตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยจริง แต่ว่าถ้าไม่มีกำลังแรงแล้วละก็ จะไม่เป็นเหตุให้กระทำอกุศลกรรม

เพราะฉะนั้นขณะใดที่มีการวิริตจากทุจริต ขณะนั้นก็หมายความว่า ท่านมีการอบรม การฟัง การพิจารณาธรรม และมีศรัทธาในการที่จะวิริตทุจริตในขณะนั้นด้วย แม้ในขณะที่วิริตทุจริต บางท่านอาจจะไม่ทราบว่า เกิดศรัทธาพร้อมกับการวิริตทุจริต ในขณะนั้นการวิริตทุจริตจึงเป็นไปได้ ถ้าไม่มีศรัทธาในการวิริตทุจริต ก็เห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย และก็ล่องลอยไปเรื่อย ๆ

พร้อมกันนั้น ในขณะนั้นก็มีหิริและโอตตปปะ คือ ความเห็นโทษภัย ความน่ากลัวของอกุศลจิตและอกุศลกรรม และมีความรังเกียจในอกุศลจิต ในอกุศลกรรม ในขณะที่จะกระทำทุจริต

ที่ทุจริตกรรมจะสำเร็จลงไปได้ หมายความว่า ขณะนั้นไม่มีหิริ ไม่มีความรังเกียจ ไม่มีความละอายในบาปในโทษของอกุศลกรรมนั้นเลย แล้วก็ไม่มี ความหวั่นเกรง กลัวในโทษภัยของอกุศลธรรมของอกุศลจิตในขณะนั้นด้วย

ถ้าไม่เจริญสติก็ไม่เห็นสภาพธรรมเหล่านี้เลย แต่ถ้าเจริญสติ แม้ลักษณะของหิริ ความรังเกียจ ความละอายในอกุศลธรรมนั้น ก็ปรากฏได้ในขณะที่วิริตทุจริตนั้น ๆ หรือแม้โอตตปปะ ความเห็นภัย ความเห็นโทษ ความเห็นอันตรายของอกุศลจิตในขณะนั้น ก็เกิดพร้อมกับในขณะที่วิริตทุจริตในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐานจะทำให้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะนั้นได้ละเอียดยิ่งขึ้น

เพราะเหตุว่า ถ้าระลึกถึงเพียงรูปขันธ์ ไม่สามารถที่จะละความยึดถือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ว่าเป็นตัวตนที่กำลังรู้รูปนั้น

ถ้าระลึกถึงเวทนาขันธ์เท่านั้น ก็ยังไม่สามารถที่จะละความยึดถือใน รูปขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ได้

ถ้าระลึกถึงลักษณะของวิญญาณขันธ์สภาพของนามธรรม การเห็น การได้ยิน เป็นต้น เพียงเท่านั้น ก็ไม่สามารถที่จะละความยึดถือใน รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

โดยสภาพธรรม หิริ โอตตปปะ เป็นสังขารขันธ์ เพราะฉะนั้นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจริง ๆ จะรู้ได้ว่า ขณะที่สติระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรม และมีการศึกษาสังเกตรู้ลักษณะของสภาพธรรมยิ่งขึ้น สติจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมใด ๆ ที่กำลังปรากฏในขณะนั้นได้

ไม่มีผู้ใดสามารถจะไปบังคับว่า อย่ารู้หิริ หรืออย่ารู้โอตตปปะ ที่กำลังมีในขณะนั้น เพราะเหตุว่าเป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นสังขารขันธ์ แล้วสังขารขันธ์ก็มีมาก เพราะฉะนั้น แล้วแต่ว่าขณะนั้นสภาพของสังขารขันธ์ใดปรากฏ สติก็ระลึกรู้ตรงลักษณะของสังขารขันธ์นั้น ของเจตสิกนั้น ซึ่งมีลักษณะอย่างนั้น มีกิจการงานอย่างนั้น เกิดขึ้น

อย่างความตระหนี่ บางท่านกล่าวว่าท่านคิดจะให้ เพียงความคิด แต่มือไม่หยิบไปให้จริง ๆ ก็ยังอยู่เรื่อย ๆ แต่ก็คิดที่จะให้ ขณะนั้นถ้าสติเกิดระลึกรู้ลักษณะของมัชฌิยะ อะไรทำให้ยังไม่ให้ ความที่ยังตระหนี่ ยังยินดี ยังพอใจ ยังไม่สละ มีอยู่ในขณะนั้น

ตรงกันข้ามกับขณะที่หยิบ ยก ยื่น ให้ ในขณะนั้นเป็นอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าถึง ความสามารถที่จะสละวัตถุนั้นได้ แต่ขณะใดที่ยังไม่หยิบ ยังไม่ยก ยังไม่ยื่น ยังไม่ให้ ขณะนั้นถ้าสติเกิด ก็เห็นลักษณะของสภาพธรรม ที่หยุดยั้ง การหยิบ ยก ยื่น ให้ ว่าเป็นสภาพธรรมที่ยังไม่อาจที่จะสละได้ในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมทั้งหลายสามารถที่จะปรากฏให้รู้ได้ว่า อริยทรัพย์ ๗ ประการ คือ ศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตปปะ ๑ นอกจากนั้นก็ยังมิสฺสุเต การเป็นผู้ที่ฟังมาก เป็นผู้ที่เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ที่ได้สดับมาก ทรงไว้ คล่องปาก ชื่นใจ เหน่งตลอดด้วยดี ด้วยทิวสุ คือ สัมมาทิวสุซึ่งธรรมทั้งหลาย

สิ่งที่พิสูจน์ว่าท่านเป็นพหูสูต คือ ผู้ที่ทรงสุตะ หรือว่าสังสมสุตะ เป็นผู้ที่ได้สดับมามากน้อยเท่าไร ก็คือ ในขณะที่ฟังนี้ ถ้าฟังแล้วทรงไว้ จำได้ เข้าใจ แจ่มแจ้ง หรือว่าสามารถที่จะพิจารณา มนสิการ ธรรมที่ได้ฟังได้กว้างขวางออกไปอีก ได้ไกล ได้ลึกลงไปอีก นั้นย่อมแสดงถึงการเป็นผู้ที่เคยสะสมสุตะมามาก

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง แล้วผู้ฟังได้ฟังในครั้งที่ ๑ จะต่างกับครั้งที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ และในครั้งต่อ ๆ ไป แม้ว่าจะเป็นข้อความเดียวกัน แต่ว่าอาศัยการสั่ง

สม ทรงแสดงไว้ซึ่งสุตะ การฟังแล้วไม่ลืม แล้วก็ทรงไว้ แล้วก็เคยมนสิการ เคยพิจารณา ข้อความนั้น ๆ จนกระทั่งสามารถที่จะเกิดความเข้าใจกว้างขวาง แยกคายขึ้นอีก ไกลออกไปอีก และลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก ก็จะทำให้เป็นผู้ได้ทราบว่าเป็นผู้ที่ประเสริฐที่สุด คือ สังสมสุตะ เป็นผู้ที่สุดดีมาก แล้วก็ทรงไว้ คล่องปาก ชื่นใจ จนถึงสามารถที่จะแทงตลอดด้วยดี ด้วยทิวฏฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลาย

อย่างสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะนี้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่ลืมว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล นี่คือการระสมสุตะ ทรงไว้ ระลึกได้ แล้วยังสามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมนั้นด้วย

ถ้ามีการฟังบ่อย ๆ แล้วก็ไม่มี ความเข้าใจผิดในสภาพธรรมที่ปรากฏ โดยการฟัง และโดยการระลึก โดยการศึกษาตามสุตะที่ได้สั่งสมไว้ ก็จะทำให้ประจักษ์ลักษณะของ สภาพธรรมตรงตามที่ได้ศึกษา

ข้อสำคัญ คือ ต้องตรง นี่คือประโยชน์ของการเป็นผู้ที่ระสมสุตะ หรือการฟังมา มาก มิฉะนั้นแล้ว การฟังก็ไม่มีประโยชน์ ถ้าไม่ได้ประจักษ์สภาพธรรม ตรง ตามที่ได้ ทรงแสดงไว้ แม้ลักษณะของจิต หรือเจตสิก หรือรูปแต่ละลักษณะ ทรงแสดงไว้อย่างไร ผลคือ ผู้ที่แทงตลอดสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง สามารถที่จะประจักษ์ลักษณะ ของสภาพธรรมนั้น ตรงตามที่ทรงแสดงไว้ตามลักษณะของสภาพธรรมที่ได้ทรง ประจักษ์ มิฉะนั้นแล้ว การระสมสุตะ ก็ไม่มีประโยชน์เลย ถ้าไม่สามารถที่จะแทงตลอด ในสภาพธรรม ที่ได้ศึกษาที่ได้ฟังมาแล้ว

ในธนสูตรที่ ๑ และธนสูตรที่ ๒ ในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต มีข้อความ เกี่ยวกับอริยทรัพย์ ซึ่งได้แก่ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะและปัญญา

ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว กุศลทั้งหมดเป็นทรัพย์ที่แท้จริง อกุศลไม่ใช่ทรัพย์เลย และไม่นำมาซึ่งทรัพย์ทั้งปวงด้วย เพราะฉะนั้นผู้ที่เจริญกุศลได้ยิ่งขึ้น ก็จะต้องอาศัย ศรัทธา ถ้าปราศจากศรัทธา ขาดศรัทธาเสียแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะอบรมเจริญกุศลให้ ยิ่งขึ้น แม้แต่ศรัทธาในการฟังธรรมหรือในการปฏิบัติธรรม

เพราะฉะนั้นศรัทธานี้ เปรียบเหมือนพืช ถ้าไม่มีพืชก็ย่อมปลูกข้าวหรือปลูกพืช พืชชนิดใด ๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น ก่อนอื่นที่เดียวก็ต้องมีพืช คือ ศรัทธาในการฟังพระธรรม เป็นสิ่ง

ที่สำคัญมากทีเดียว ถ้าขาดศรัทธาในขั้นต้น คือ ในขั้นการฟัง ก็ย่อมจะไม่ประพฤติปฏิบัติตามได้ยิ่งขึ้น

และสำหรับโศกทรัพย์ กับ ปัญญาหรืออริยทรัพย์ จะเลือกอย่างไร

สำหรับผู้ที่มีชีวิตดำเนินไปในสังสารวัฏฏ์ที่ยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท แต่ว่าท่านมีความมั่นคงในเรื่องของปัญญา หรือในการแสวงหาปัญญา เจริญปัญญา มากน้อยแค่ไหน เพราะฉะนั้นถ้ามีปัญหามากว่า ระหว่างโศกทรัพย์ กับ ปัญญาหรืออริยทรัพย์ จะเลือกเอาอย่างไร ถ้าเป็นผู้ที่ยังไม่มั่นคงจริง ๆ ในความจริงใจก็คงอดที่จะเอาทรัพย์เผื่อไว้ก่อนไม่ได้ ระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ต้องคิดถึงเรื่องการเตรียมไว้ก่อน

แต่ถ้าเป็นผู้ที่มั่นคงจริง ๆ ก็จะไม่หวั่นไหว เพราะเหตุว่าถ้าจะเอาทรัพย์ที่มีอยู่ทั้งหมด มาแลกกับปัญญา ซึ่งเริ่มเข้าใจในพระธรรมแล้วสามารถที่จะอบรมเจริญปัญญาให้ยิ่งขึ้น ท่านจะไม่หวั่นไหวเลย เพราะเหตุว่าท่านมีความมั่นคงในกุศลแล้ว

แต่ว่ากุศลนี้ก็แสนที่จะมั่นคงยากเหลือเกิน ในชีวิตประจำวัน ลองคิดดู ถึงแม้ว่าบางท่านอาจจะทำกุศล เจริญกุศล ปรรวณาทิจะอบรมปัญญาให้ยิ่งขึ้น แต่กระนั้นกิเลสก็ยังคงมีกำลัง เพราะเหตุว่ายังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้นในบางขณะ ยังปรารภบางสิ่งบางอย่างเรื่อย ๆ มีไหมในวันนี้จะปราศจากความปรารภใด ๆ ไม่มี ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าปัญญาเป็นสิ่งประเสริฐ กุศลเป็นสิ่งประเสริฐ การอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นสิ่งประเสริฐ แต่กระนั้น ทั้ง ๆ ที่ทราบอย่างนี้ อกุศลธรรมที่ได้สะสมมา ก็มีปัจจัยที่จะเกิดขึ้น ทำให้มีความปรารภต้องการสิ่งนั้นบ้าง สิ่งนี้บ้าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว สิ่งที่ปรารภจะไม่พ้นจากทรัพย์ หรือว่าต้องอาศัยทรัพย์จึงจะสมปรารถนาได้

ผู้ฟัง เรื่องทรัพย์และปัญญา ในเรื่องมโหสถก็เคยได้เอียงกันมา เมื่อผมบวชเป็นพระก็เคยเทศน์ ข้างหนึ่งเป็นทรัพย์ ข้างหนึ่งเป็นพระ กว้างกันไป ในที่สุดก็อาศัยซึ่งกันและกัน แม้พระผู้มีพระภาคท่านก็ตรัสไว้ อย่างอริยทรัพย์ ท่านก็ว่า สทฺธานํ สีลธณํ หิริธณํ โอตฺตปฺปณํ สุตฺตณํ จาคณํ ปญฺญาธณํ คือ ทรัพย์ทั้ง ๗ อย่าง ศรัทธา ศีล หิริ โอตตปปะ สุตะ จาคะ และปัญญา เรียกว่าเป็นทรัพย์ชนิดหนึ่ง เอาปัญญาไว้เป็นข้อที่ ๗ จะเป็นหญิงก็ดี ชายก็ดี มีสิ่งทั้ง ๗ อย่างนี้ไม่จน และชีวิตของคนนั้นก็ไม่ว่า

สุ. โดยมากผู้ที่ชอบบรมเจริญกุศล ก็จะมีศรัทธาและมีความมั่นคงขึ้นในศีล และมีความละเอียดขึ้นในหิริโอตตัปปะ และมีการสะสมการฟัง เพื่อที่จะพิจารณาให้ได้ ความเข้าใจในธรรมยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสูตระ เป็นปัจจัยให้เกิดจาคะ การสละกิเลสยิ่งขึ้น แต่ว่า ตราบใดที่กิเลสยังมีกำลังอยู่ บางท่านแม้สละเป็นจาคะ แต่ก็ยังอดหวังผลที่เป็นโภค ทรัพย์ไม่ได้ เพราะเหตุว่าอกุศลธรรมยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ใคร่ที่จะบรมบุญญาที่จะดับกิเลสจริง ๆ ก็ควรที่จะได้พิจารณา สภาพจิตใจของท่านว่า มีความมั่นคงจริง ๆ ในกุศลแค่ไหน แม้ในเรื่องจาคะ การบริจาค ถ้าเป็นการบริจาคทรัพย์ในเรื่องของการสร้างสมบุญญา หรือเป็นการสละทรัพย์เพื่อ บุญญา ถ้าเป็นผู้ที่มั่นคงในการที่จะสะสมอุปนิสัยที่จะดับกิเลสจริง ๆ แล้ว ย่อมไม่มีใคร สามารถที่จะยับยั้งจาคะของท่านได้ เพราะเหตุว่าความหวงแหนยังมี ความตระหนี่ก็ยังมี สำหรับผู้ที่ยังไม่เป็นพระอริยเจ้า

แต่สำหรับผู้ที่มีมั่นคงในกุศลธรรมในการที่จะดับกิเลส ถ้าเป็นเรื่องของบุญญา จาคะของท่าน ย่อมไม่มีผู้ใดยับยั้งได้ ส่วนเรื่องของความหวงแหนหรือความตระหนี่ ก็ จะเป็นในเรื่องอื่น แต่ไม่ใช่ในเรื่องของการสร้างสมบุญญา หรือในเรื่องที่เป็นจาคะเพื่อ บุญญา

เพราะเหตุว่ากว่าจะได้บุญญามาเนี่ยแสนยาก ได้ทรัพย์ก็ยังไม่ยากเท่า แต่บุญญา แต่ละขั้นที่จะได้ ยากจริง ๆ ถ้าเป็นพืช ก็เป็นพืชที่ปลูกยาก และยังจะต้องทะนุบำรุง รักษาอย่างดีจึงจะเกิดผล แต่ว่าผลที่จะเกิดนั้นก็นานมากทีเดียว ตลอดในสังสารวัฏฏ์ที่ ผ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในขณะนี้ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า บุญญาเกิดยากแค่ไหน แม้ว่าจะได้เคยบำเพ็ญกุศลหลายประการมาแล้ว ในอดีตชาติและในปัจจุบันชาติ กุศล ด้านอื่นก็ยังเกิดได้บ่อย แต่บุญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรม ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ตามปกติตามความเป็นจริง เกิดแล้วหรือยัง

บุญญา ที่ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ในขณะนี้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ้าจะให้สละทรัพย์ในขณะนี้ ไม่ยากเท่ากับการที่บุญญาจะเกิดขึ้นประจักษ์ ลักษณะของสภาพธรรม ที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงในขณะนี้

เพราะฉะนั้นกุศล จึงมี ๒ ประการ คือ กุศลที่เป็นบารมีที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ดับทุกข์ได้เป็นสมุจเฉท ไม่เกิดอีกเลย กับ กุศลที่ไม่ใช่บารมี

เพราะเหตุว่าถึงแม้ว่าจะเป็นกุศล แต่ก็ยังหวังผลของกุศลที่ไม่ใช่ปัญญา อาจะหวังการเกิดในสวรรค์ หรืออาจจะหวังการเกิด แล้วก็เป็นผู้ที่มีความสุข ความสบาย มีทรัพย์สมบัติมาก ถ้าขณะนั้นยังมีความปรารถนาอย่างนั้นอยู่ แม้เป็นผู้ที่มีปกติบรมเจริญสติปัฏฐาน ผู้นั้นก็จะทราบความละเอียดของจิตใจได้ว่า บางขณะกิเลสเกิดขึ้น เป็นไปอย่างไร ยังมีความหวัง หรือยังมีความปรารถนา ยังมีความต้องการในสิ่งอื่น ที่ไม่ใช่เป็นการรู้แจ้งอริยสัจธรรมหรือไม่

เพราะฉะนั้น ตามปกติตามความเป็นจริงนั้น ในชีวิตประจำวันสำหรับผู้ที่เป็นเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นผู้ที่ตรง และตรงยิ่งขึ้น ก็จะรู้สภาพจิตของตนเองได้ละเอียดขึ้นว่า มีกิเลสเบาบาง หรือว่ากิเลสก็ยังคงมาก แม้ว่าจิตจะเป็นกุศล หรือว่าเป็นผู้ที่ใครในการดับกิเลส แต่แม้กระนั้นก็ยังมีความปรารถนา หรือความหวังในเรื่องอื่นซึ่งไม่ใช่ในเรื่องของปัญญา

ผู้ถาม ที่อาจารย์กล่าวว่า กุศลที่ไม่ใช่บารมี กระผมเข้าใจว่า กุศลทั้งหมดเป็นบารมี และบารมีก็มี ๓ ชั้น ที่อาจารย์กล่าวว่า กุศลที่ไม่ใช่บารมีนั้นคืออะไร ขออาจารย์ช่วยขยายความนิดหน่อย

ส. ผู้ที่ไม่ได้ยิน ไม่ได้ฟัง พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเลย มีความยึดมั่นในตัวตน ในสัตว์ ในบุคคล ไม่ได้รู้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปแม้ในขณะนี้ ผู้ที่มีความเชื่ออย่างอื่น มีความเลื่อมใสอย่างอื่น มีความเข้าใจอย่างอื่น เป็นผู้มีจิตใจเป็นกุศล แต่ไม่ได้เกิดความปรารถนา ที่จะให้ปัญญารู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น กุศลของบุคคลเหล่านั้น ที่ไม่ได้ปรารถนาที่จะดับกิเลส ไม่ได้ปรารถนาที่จะสร้างสมปัญญาให้เจริญขึ้น ที่จะประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริง กุศลเหล่านั้นก็จะนำมาซึ่งภพชาติ ซึ่งทำให้เป็นผู้ที่มีความสุขสบาย เป็นผลของกุศล แต่ว่าไม่สามารถที่จะทำให้เกิดการดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้ ผู้ที่มีความเชื่ออย่างอื่น มีความเข้าใจอย่างอื่น มีมากทีเดียว จะกล่าวว่ากุศลเหล่านั้นเป็นบารมีไม่ได้

เพราะแม้แต่ผู้ที่เข้าใจแล้ว แต่ว่าถ้าพิจารณาจิตใจโดยละเอียด บางครั้งมีความปรารถนาอะไร ยังไม่มีความมั่นคงพอที่จะสละทุกอย่างเพื่อปัญญา เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่องพิสูจน์ได้ว่า ในบางครั้ง ในบางขณะ ถ้าไม่เป็นไปเพื่อการสร้างสมปัญญาบารมี เพื่อจะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว กุศลเหล่านั้นก็ไม่ใช่บารมี

ผู้ถาม ถ้าอย่างนั้นผู้ที่สละวัตถุสิ่งของให้กับผู้อื่น แล้วก็ทำให้ภพชาติต่อ ๆ ไปเป็นใหญ่เป็นโต เช่น พระมหากษัตริย์บางองค์มีวาสนามีบารมีสูง ฝนตกต้องตามฤดูกาล แบบนี้ก็จะถือว่าเป็นบารมีของพระองค์นั้น ๆ ที่จะทำให้ประชาชนได้มีความสุขอย่างนี้ จะกล่าวว่าเป็นบารมีได้ไหมครับ

ส. แล้วแต่ความหมายที่ใช้คะ ว่าใช้ในทางพระธรรม หรือใช้ในความเข้าใจทั่วไป คำแปลในภาษาบาลี ก็เป็นความหมายเฉพาะในภาษาบาลี ที่จะต้องใช้ให้ตรงกับ ความหมายของภาษาบาลี แต่สำหรับภาษาไทยหรือว่าภาษาอื่น แต่ละคำมีความหมายตรง หรือว่าคล้ายคลึง หรือใกล้เคียงกับภาษาบาลีมากน้อยอย่างไรก็เป็นที่น่าสนใจ สำหรับคนไทยที่ใช้ภาษาไทยนั้น

แต่ถ้าเป็นเรื่องของพระธรรม ที่ต้องพูดถึงภาษาบาลีแล้ว ก็ต้องให้ตรงกับ ความหมายในภาษาบาลี ไม่ให้คลาดเคลื่อนด้วย แต่ว่าคำใดที่ภาษาอื่นใช้ แล้วก็มี ความเข้าใจ ก็ใช้ได้สำหรับในภาษานั้น เพราะเหตุว่า ภาษาอื่น ๆ ไม่ใช่ภาษาบาลี ภาษา บาลีก็เป็นเรื่องของภาษาบาลี ที่ผิดไม่ได้จากความหมายในภาษาบาลี แต่สำหรับภาษา อื่นจะใช้คำใกล้เคียงคล้ายคลึง หรืออาจจะตรงกันข้ามอย่างไร ก็ต้องอนุโลมตามภาษา ที่ใช้กันอยู่

เช่น คำว่า “มานะ” ตามภาษาบาลีเป็นอกุศล ถ้าพูดถึงสภาพธรรมในภาษาบาลี แล้ว มานะเป็นอกุศลไม่ได้ เป็นอกุศลธรรมที่จะต้องดับให้หมด เพราะเหตุว่าอกุศลธรรม ทั้งหลายไม่ใช่สิ่งที่ควรเจริญ แต่ถ้าภาษาไทย จะใช้ในความหมายของความพากเพียร พยายาม ก็เป็นเรื่องของภาษาอื่นที่ใช้ ไม่เกี่ยวข้องกับภาษาบาลี ซึ่งก็ต้องเป็นไปตาม ภาษาที่ใช้กัน สำหรับแต่ละกลุ่มของบุคคลด้วย

สำหรับท่านที่จะพิจารณาความหมายของกุศลที่เป็นบารมี และไม่ใช่บารมี ก็ ขอให้คิดถึงบุคคล ๒ ท่าน ไม่ว่าจะเป็นท่านหรือศีลก็ตาม ท่านหนึ่งกระทำไปด้วย

ความหวังผล คือ สวรรค์บ้าง หรือว่าการเกิดเป็นเศรษฐีมหาศาล หรือว่าเป็นกษัตริย์มหาศาล เป็นคฤหบดีมหาศาล เป็นพราหมณ์มหาศาล นั่นเป็นผลที่หวัง แล้วก็จะเป็นการมีได้อย่างไร เพราะเหตุว่าความหวังอย่างนั้น ไม่ทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ทำให้ดับกิเลสเลย

และผู้ที่มีความเชื่ออย่างอื่น มีความเข้าใจอย่างอื่น ก็มีจาคะ มีทาน มีศีล มีความหวังอย่างอื่น ที่ไม่ใช่หวังการรู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่หวังที่จะประจักษ์ความเกิดดับของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับอยู่ในขณะนี้ ไม่มีความเข้าใจอย่างนี้ เพราะฉะนั้น จะให้กุศลของบุคคลนั้นเป็นบารมี ก็ไม่ได้

แต่สำหรับผู้ที่ได้ฟังพระธรรมแล้ว และก็รู้ว่า การที่จะประจักษ์สภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ เป็นสิ่งที่แสนยาก ยากเหลือเกิน อกุศลมีเหตุปัจจัยที่จะเกิดอยู่เนือง ๆ เรื่อย ๆ อกุศลจิตขึ้นหยาบอาจจะเกิดบ่อย แต่ว่าอกุศลอย่างกลาง ที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ไม่บริสุทธิ์ หรือว่าอกุศลธรรมที่เบาบางกว่านั้นอีก ซึ่งยากที่จะรู้ได้

เช่นในขณะนี้ ถ้าท่านจะคิดถึง แล้วก็เปรียบเทียบเป็นขั้น ๆ เวลาที่นอนหลับ ทุกคนหลับ ไม่มีกาย วาจาที่เป็นอกุศลเลย แต่ไม่ได้หมายความว่า คนที่นอนหลับนั้นปราศจากกิเลสอย่างละเอียด ซึ่งเป็นเชื้อที่ทำให้ทันทีที่ตื่นขึ้น อกุศลธรรมไหลไปแล้ว สู่อารมณ์ภายนอก ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และสะสมอยู่ในจิตเพิ่มพูนขึ้นทุกขณะ เป็นประหนึ่งศัตรูภายในที่ใกล้ชิดที่สุด เพราะเหตุว่า อกุศลทั้งหมดไม่ใช่สภาพธรรมที่ดั่งาม แต่ว่าจะทำการที่ตรงกันข้าม ซึ่งเป็นการกระทำของศัตรูที่เดียวที่จะทำต่อบุคคลนั้น และเป็นศัตรูที่มีภัยมาก เพราะเหตุว่าเป็นศัตรูที่ใกล้ชิดที่สุด คือว่าเกิดพร้อมจิต ดับพร้อมจิต ต้องปัญญาเท่านั้น ที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง แล้วดับอกุศลธรรมที่เกิดกับจิตนั้นได้

เพราะฉะนั้นเวลาหลับ กับเวลาตื่น สภาพของกิเลสต่างกันแล้ว ผู้ที่นอนหลับไม่ใช่พระอรหันต์ มีกิเลสทุกคน พร้อมทั้งเมื่อตื่นขึ้น กิเลสอย่างหยาบอาจจะยังไม่ปรากฏทันที แต่กิเลสที่ปรากฏขึ้นแรงกว่าไม่เหมือนกับที่กำลังหลับ ไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการลิ้มรส ไม่มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่มีการคิดนึกใด ๆ เลย แต่

ทันทีที่ตื่น แล้วเห็น มีกิเลสหรือยัง ถ้าไม่ทราบ ก็ดับกิเลสไม่ได้ เพราะขณะนั้นมีกิเลสแล้ว ขณะที่กำลังนั่งอย่างนี้ ไม่ใช่ว่า จะมีกุศลจิตเกิดตลอดเวลา

ขณะที่ไม่รู้ในสภาพธรรมตามความเป็นจริง และไม่ใช้กุศลธรรม ตลอดเวลา เหล่านั้นทั้งหมด เป็นอกุศลที่บาง ที่เบา ที่ไม่แรง เพราะฉะนั้น ก็ทำให้ไม่รู้สึกว่า จิตเป็นอกุศลแล้ว แต่เวลาที่จิตใจเกิดเศร้าหมอง ปรากฏความไม่แช่มชื่น ความกระสับกระส่าย ความกระวนกระวาย หรือความว้าวุ่น หรือความเป็นห่วงกังวล อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ขณะนั้นไม่ใช่กุศลจิต ไม่ใช่ปาณาติบาต ไม่ใช่ชอทินนาทาน แต่ว่าขณะนั้นความแรงของกิเลสก็ปรากฏเพิ่มขึ้น ให้เห็นว่าเป็นสภาพจิตที่ไม่สบายเลย เศร้าหมอง กระสับกระส่าย กระวนกระวาย เป็นทุกข์ แล้วแต่ว่าสภาพธรรมในขณะนั้นจะเป็นจิตประเภทใด

เพราะฉะนั้น อกุศลธรรมมีหลายชั้นทีเดียว ผู้ที่ไม่เข้าใจสภาพธรรม และไม่ได้ปรารภนาที่จะดับกิเลส ไม่ปรารภนาที่จะสะสมสร้างสมปัญญาให้เจริญขึ้น ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ว่าทำกุศลครั้งใด ไม่ว่าจะเป็นทาน หรือไม่ว่าจะเป็นศีล ก็ปรารภนาเพียงแต่ จะให้เกิดในสวรรค์บ้าง หรือว่าปรารภนาที่จะให้ได้รับผลของกุศลที่เป็นทรัพย์สมบัติ อย่างนั้นจะเป็นบารมีได้อย่างไร

ผู้ถาม ผมก็ยังไม่เข้าใจว่า ก็พระโพธิสัตว์ทุกๆพระองค์บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ท่านก็ต้องบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทัศ มีตั้งแต่ทานบารมี จนกระทั่งถึง อุเบกขาบารมี และพระโพธิสัตว์ทั้งหมดที่ท่านบำเพ็ญทานก็ดี รักษาศีลก็ดี ท่านเหล่านั้นเรียกว่าบารมี ที่นี้ถ้าบุคคลทั่ว ๆ ไป หรือว่าสาวก การให้ทาน การรักษาศีล ถ้าไม่ใช่เพื่อปัญญาแล้ว ไม่ใช่บารมีอย่างนั้นหรือครับ

สุ. พระโพธิสัตว์หมายถึงบุคคลใดคะ คำว่า “โพธิสัตว์” ก็แสดงอยู่แล้วว่าเป็นผู้ที่ปรารภนาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วก็ตั้งความปรารถนาต่อพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์หนึ่งพระองค์ใด ที่จะได้รับคำพยากรณ์ว่า จะเป็นพระโพธิสัตว์ที่จะตรัสรู้ต่อไปในสมัยใด มีพระนามว่าอะไร อย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังไม่ตรัสรู้ ก็เป็นพระโพธิสัตว์ ได้พบพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ มากมายในระหว่างที่ทรง

บำเพ็ญบารมี ก่อนที่จะได้บรรลุคุณธรรมถึงความที่จะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

แม้พระสาวกก็เหมือนกัน ถ้าไม่เคยได้ยินได้ฟังพระธรรม เรื่องการที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ท่านก็คงจะไม่ปรารถนาที่จะสร้างสมกุศลทั้งหลาย ที่จะให้เป็นบารมี ที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เพราะเหตุว่าบุคคลที่มีความเชื่ออย่างอื่น มีความเห็นอย่างอื่น มีความเลื่อมใสอย่างอื่น ก็มีมาก แม้ว่าได้เฝ้าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้ทำทานกุศล แต่ก็ยังไม่ปรารถนาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นอัญญเดียรถียปริพาชกต่าง ๆ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นก็มีทาน มีศีล แต่ว่าบุคคลเหล่านั้นหรือ ที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

ตราบใดที่ยังไม่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เพราะมีความเห็นว่า กิเลสเป็นสิ่งที่ตัณหาสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ เป็นสิ่งที่ประจักษ์ยาก และถ้าไม่เจริญกุศลทุกประการเป็นเครื่องประกอบแล้วละก็ ย่อมยากแก่การที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

เพราะเหตุว่าถ้ากุศลไม่เกิด อกุศลก็ย่อมเกิด สะสมเพิ่มขึ้น การที่จะดับกิเลสเหล่านั้นก็เป็นสิ่งที่ยากขึ้น ความมั่นคงในการเจริญกุศลแต่ละอย่าง จะเป็นไปเพื่อที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ให้กุศลเหล่านั้นเป็นบารมี หรือว่า ในขณะที่มีการสละโภคะทรัพย์บ้าง กิ๋นวังอย่างอื่น ซึ่งไม่ใช่การรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ด้วยเหตุนี้ในสิงคาลกสูตร พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงธรรมแก่คฤหัสถ์ เพราะทราบดีว่าชีวิตของคฤหัสถ์จะต้องอบรมเจริญกุศลอีกมากทีเดียว กว่าที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะเหตุว่าการเป็นอยู่ของบุคคลทั้งหลาย ที่จะอยู่โดยลำพังนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ต้องอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ โดยฐานะต่าง ๆ กัน และเมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ โดยฐานะต่าง ๆ กันแล้ว จิตของท่านเป็นกุศล หรือเป็นอกุศลอย่างไร

ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงวินัยของคฤหัสถ์ ที่จะให้ประพฤติปฏิบัติตาม แม้ว่าท่านจะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ซึ่งเปรียบเสมือนทิศทั้งหลาย เพราะเหตุว่าไม่ว่าท่านจะอยู่ที่ไหน ก็ต้องมีทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ในขณะนี้ มีทุกทิศ เพราะฉะนั้น การอยู่ร่วมกับบุคคลทั้งหลายโดยฐานะต่าง ๆ

เปรียบเสมือนบุคคลใดเป็นทิศใด แล้วท่านจะอยู่กับบุคคลเหล่านั้นด้วยกุศลจิตหรือด้วยอกุศลจิต อย่างไร

สำหรับผู้ที่ยอมรับปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ย่อมต้องเจริญกุศลทุกประการ แม้แต่ในการที่จะปฏิบัติต่อบุคคลที่อยู่ร่วมกับท่าน ซึ่งเสมือนทิศต่าง ๆ

ว่าด้วยทิศ ๖

พระผู้มีพระภาคตรัสกับสิงคาลกมาณพว่า

[๑๙๘] ดูกรคฤหบดีบุตร ก็อริยสาวกเป็นผู้ปกปิดทิศทั้ง ๖ อย่างไร ท่านพึงทราบทิศ ๖ เหล่านี้ คือ พึงทราบมารดาบิดาว่าเป็นทิศเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตรและภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง มิตรและอำมาตย์เป็นทิศเบื้องซ้าย ทาสและกรรมกรเป็นทิศเบื้องต่ำ สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน ฯ

ถ้าปรารถนาจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ไม่สนใจที่จะประพฤติต่อกุศลทั้งหลาย คือ บุคคลทั้งหลายที่ท่านอยู่ร่วมด้วยให้ถูกต้อง อกุศลจิตก็จะเกิดมาก แล้วเวลาที่อกุศลจิตเกิดสะสมมากขึ้น ก็ย่อมยากต่อการที่จะดับอกุศลธรรมเหล่านั้นเป็นสมุจเฉท

สำหรับความหมายของคำว่า “ปกปิด” ก็คือ ภัยย่อมจะไม่มีมา จากทิศทั้ง ๖ คือ จากบุคคลทั้งหลายที่อยู่ร่วมกับท่าน ถ้าท่านประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นด้วยกุศลธรรม

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๑๙๙] ดูกรคฤหบดีบุตร มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า อันบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยตั้งใจไว้ว่าท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ ๑ จักรับทำกิจของท่าน ๑ จักดำรงวงศ์สกุล ๑ จักปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก ๑ ก็หรือเมื่อท่านละไปแล้ว ทำกาลกิริยาแล้ว จักตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณา ๑ ฯ

ทุกท่านมีมารดาบิดา ท่านจะทำกิจเหล่านี้หรือเปล่า ด้วยกุศลจิต ถ้าประพฤติต่อบุคคลโดยถูกต้อง พร้อมกันนั้น อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ว่า แยกการเจริญสติปัฏฐานไว้ต่างหาก และการประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลทั้งหลาย

ในชีวิตประจำวันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ไม่ใช่อย่างนั้นเลย นี่คือบารมี ในการที่ปฏิบัติถูกต้องผู้มีคุณด้วยกุศลจิตแล้วไม่ได้หวังอะไร ไม่ใช่หวังผลที่จะเกิดในสวรรค์ หรือไม่หวังผลของกุศลที่จะได้ทรัพย์สมบัติมากมาย แต่หวังที่จะขัดเกลากิเลส เพราะเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญาด้วย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญา และมั่นคงในการที่จะสร้างสมปัญญา ในการที่จะดับกิเลส จะไม่ละทิ้งความละเอียดของสภาพธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติ ต่อบุคคลที่ท่านอยู่ร่วมด้วย โดยฐานะของทิศต่างๆ แต่เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ต้องอาศัยวิริยะความเพียร และศรัทธาด้วย

เช่น บุตรพึงบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นทิศเบื้องหน้าด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยตั้งใจไว้ว่าท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ ๑

ทำกิจนี้หรือเปล่า ถ้าลืมนักเป็นอกุศล เพราะเหตุว่าอกุศลย่อมทำให้หลงลืมกิจที่ควรกระทำต่าง ๆ ท่านที่ยังอยู่กับมารดาบิดา คงจะพิจารณาเห็นได้ในชีวิตประจำวันว่า ท่านได้ปรนนิบัติ ตอบแทนคุณของมารดาบิดามากน้อยเท่าไร แต่ถ้าเทียบกันแล้ว เทียบไม่ได้เลยกับพระคุณที่ท่านเคยกระทำต่อบุตร

ขอยกตัวอย่าง ตอนเป็นเด็ก มารดาบิดาอาบน้ำให้บุตรเป็นประจำทุกวัน จนกว่าจะโต ไม่เบื่อหน่ายเลย เพราะว่าบุตรนั้น น่ารัก ท่านให้ความเมตตาเอ็นดู รักใคร่ เลี้ยงดูให้มีความสุขสบายทุกอย่าง แต่เวลาที่มารดาบิดาแก่ชราลง บุตรทำกิจนี้หรือเปล่า และโดยเฉพาะถ้าท่านเป็นผู้ที่ชรามาก หรือว่าเป็นผู้ที่ป่วยไข้ มีแรงน้อย ไม่สามารถที่จะบริหารร่างกายได้ด้วยตนเอง บุตรกระทำกิจนี้ต่อท่านหรือเปล่า

อาจจะมองดูว่า มารดาบิดาผู้ชราไม่น่ารัก ทำกิจนี้ออกจะยาก แต่ทำไมไม่เห็นในความน่าเคารพในความชรา ซึ่งเป็นผู้ที่ได้สละทุกอย่างที่จะให้บุตรมีความสุขเจริญก้าวหน้าตั้งแต่เล็กจนโต ยิ่งมารดาบิดามีความชราปรากฏให้เห็นเท่าไรซึ่งอาจจะดูเป็นความไม่น่ารักอย่างเด็กเล็ก ๆ ที่มารดาบิดามีความรักต่อบุตร แต่บุตรควรจะเห็นความน่าเคารพในคุณของมารดาบิดาที่ท่านยอมสละทุกอย่างเพื่อความสุขของบุตรแล้ว ก็ควรที่จะกระทำกิจ ที่ท่านได้เคยกระทำตอบ

ผู้ฟัง นี่มันเรื่องปรากฏปัจจุบัน ผมไม่ว่าคนอื่น ผมว่าลูกผมเอง ผมส่งเสียจนกระทั่งจบอักษรศาสตรบัณฑิต จบแล้วก็ไปทำงานในกระทรวงไทยพัฒนา จนได้เงินเดือน ๑,๗๕๐ เขาได้มา เขาให้แม่เขา ๕๐๐ ผมเขาไม่ให้หรอก ถามว่าเป็นไงไม่ให้ล่ะลูก เขาบอกว่าพ่อมีบ้านนาอยู่แล้ว

ส. เป็นความผิดของใครคะ

ผู้ฟัง เป็นความผิดของลูกครับ

ส. อกุลสละคะ ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตนเลย เห็นสภาพของอกุลสละธรรม ถ้าไม่มีการขัดเกลา ไม่มีการละคลายให้เบาบาง อกุลสนับวันก็เพิ่มขึ้น แล้วเวลาที่อกุลสละเพิ่มขึ้น ย่อมปรากฏให้เห็นการกระทำ ที่ไม่ถูกไม่ควรทางกาย ทางวาจา และแม้ทางใจ

บางที่บุตรอาจจะมีความดีด้อยกว่ามารดาบิดา บางที่บุตรก็มีความดีเสมอกับมารดาบิดา บางที่บุตรก็มีความดีดีกว่ามารดาบิดา แต่ไม่ว่าจะเป็นบุตรที่มีความดีอย่างไร ไม่ว่าจะด้อยกว่า หรือเสมอ หรือว่าสูงกว่ามารดาบิดาก็ตาม มีหลายอย่าง ทั้งทางกาย ทางวาจา ที่บุตรจะกระทำต่อมารดาบิดา แม้ว่าไม่ใช่เรื่องทรัพย์สินสมบัติ ทรัพย์สินสมบัติไม่จำเป็นที่จะต้องให้มากถ้ามีน้อย แต่ให้บ้างได้ไหม เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญู หรือระลึกถึงคุณของมารดาบิดาที่จะทำให้ท่านมีความสุขกายสบายใจ แม้ว่าบุตรมีน้อย แต่ควรจะเป็นสิ่งที่ทำได้ ที่จะให้ท่านมีความสุขใจ

ผู้ฟัง นี่ก็อยากจะเอาเรื่องเก่ามาเล่าใหม่ อาจารย์ก็รู้ดี พวกเราก็อ่านดี แต่อย่าเสียอีกที สมัยครั้งพุทธกาล พราหมณ์ผัวเมียคนหนึ่ง มีลูกผู้หญิงบ้าง ผู้ชายบ้าง รวม ๗ คน มีทรัพย์สินสมบัติแบ่งหมดเลย แต่งเมียให้ บ้านก็ให้ พ่อแม่อยู่ตรงกลาง ลูกล้อม ๗ คน ไม่มีอะไร ให้ลูกหมดเลย เข้ากินบ้านนี้ กลางวันกินบ้านนี้ เย็นกินบ้านนี้ กินนี้แหละครับ ลูกสะใภ้ก็ดี ลูกเขยก็ดี บางทีทำกับข้าวให้พ่อแม่กินไม่ได้ วันไหนทำอร่อยก็ทำซ้ำ กินเข้ากินกลางวัน กินเย็น หนักๆเข้าลูกสะใภ้ก็ว่า แกก็ให้เท่า ๆ กัน แล้วทำไมมาซ้ำบ้านนี้ตั้งหลายหนอย่างนี้ นี่มันเป็นอย่างนี้ สมบัติของพวกเรามี อย่าให้ลูกหมด เอาไว้บ้าง เผื่อจะเจ็บไข้ ผมได้บ้านนา ๓,๐๐๐ กว่า เมียไม่เลี้ยง ลูกไม่เลี้ยง ผมไม่ทุกข์หรอก ผมไปอยู่กับพระ จ้างคนทำปิ่นโต ๖๐๐ จ้างคนนวดก็ได้ พราหมณ์คนนั้นไม่รู้จะทำยังไง ไป

ขอทาน พบพระผู้มีพระภาคเจ้า พอทรงทราบเรื่อง ตรัสว่า ลูกที่ไม่เชื่อฟังและไม่อุปัฏฐากพ่อแม่ ไม่เท่ายังดีกว่า ลูกที่ไม่เชื่อฟัง

สุ. กุศลเกิดยาก ไซ้ใหม่คะ กุศลเกิดยาก อกุศลเกิดง่าย

ผู้ฟัง ยากหรือง่ายก็ไม่รู้ แต่มันโดนกะผม พ่อมีบ้านนาอยู่แล้วไม่ต้องให้

ผู้ฟัง ดิฉันต้องขอประทานโทษค่ะ คือดิฉันเป็นพวกของแม่ เรื่องของลูกที่ให้แม่ไม่ได้ให้พ่อ เพราะความรับผิดชอบครอบครัวทั้งหลายมันอยู่กับแม่ ถ้าคิดเปรียบเทียบแล้ว แม่เหมือนถึงขยะ ไม่ว่าอาหารมื้อไหน ใครจะรับประทาน ก็ต้องอยู่ที่แม่ พ่อเนี่ยยังต้องเอามาให้แม่อีก

ทีนี้ดิฉันขอนอกเรื่องไปอีกนิดหนึ่ง ดิฉันไปเยี่ยมญาติคนหนึ่ง แกเป็นคนขำพิการ แกถกสวังสำหรับช้อนขนมจีนขาย ดิฉันบอกว่า น้ำจะไปถักทำไมมันถูก น้ำก็นอนเล่น นั่งเล่นพักผ่อนอยู่ไม่ได้หรือ แกพูดคำหนึ่งออกมา ทำให้ดิฉันนึกถึงคำพูดของอาจารย์ แกบอกว่า หายใจทิ้งไปเปล่า ๆ ทำไม ถึงได้น้อยก็ยังดีกว่าไม่ได้เลย ก็เลยทำให้ดิฉันนึกถึงคำพูดของอาจารย์ ที่สอนให้เจริญสติบ่อยๆเนืองๆ ไม่ได้ทิ้งเวลาไปเปล่า ๆ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน โอกาสใด และดิฉันก็รู้สึกว่ ขณะที่แกพูดแล้วเตือนใจให้นึกถึง ได้ประโยชน์มากค่ะสำหรับคำพูดนิดๆ หายใจทิ้งไปทำไมเปล่า ๆ รู้สึกว่าไม่ว่าดิฉันและใคร ๆ หลาย ๆ คน การหายใจทิ้งไปเปล่า ๆ นี่ก็มีมากอยู่

สุ. ขอขอบพระคุณค่ะ เป็นคำพูดที่น่าฟังมากนะคะ แล้วก็ป็นธรรมด้วย ที่ว่า “หายใจทิ้งไปทำไมเปล่าๆ” ในขณะนั้นะคะ หายใจทิ้งไปทำไมเปล่าๆ สติควระจะเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง

แต่แล้วแล้วแต่ขั้นของความเข้าใจ ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจในเรื่องการประกอบอาชีพ หายใจทิ้งไปทำไมเปล่า ๆ ก็จะทำให้เป็นผู้ที่ขยันในการประกอบอาชีพ เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ขั้นของความเข้าใจที่จะใช้คำที่น่าฟังว่า “หายใจทิ้งไปทำไมเปล่า ๆ” ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดที่จะเป็นได้ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของผู้ใดก็ตาม เป็นสภาพธรรมเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นบุตรธิดา หรือมารดาบิดา ก็เป็นการสะสมของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งปรากฏเป็นการกระทำทางกาย ทางวาจา ที่ควร ก็เป็นกุศล และที่ไม่เหมาะ ไม่ควร ก็เป็นอกุศล

ถ้าใครมีกายวาจาที่ปรากฏเป็นอกุศล ก็ย่อมส่งผลถึงการสะสมอกุศลนั้น ซึ่งมีกำลัง ทำให้ปรากฏออกมา เป็นการกระทำที่เป็นอกุศลทางกาย ทางวาจา แต่ถ้าเป็นผู้ที่สะสมกุศลธรรมไว้มาก ก็เป็นปัจจัยให้เป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ ในทางที่เป็นกุศลยิ่งขึ้น แต่ทั้งหมดนี้มีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้กุศลจิตเกิดมาก หรือว่าให้กุศลจิตเบาบาง พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยละเอียด โดยสมบูรณ์ ทุกประการ ผู้ใดสดับมาก ฟังมาก พิจารณามาก ทรงจำมาก เห็นประโยชน์มาก น้อมนำที่จะประพฤติปฏิบัติ ตามมาก ก็เป็นปัจจัยให้กุศลจิตเกิดมาก

ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาในทางโลก เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ในทางโลกมาก แต่ถ้าขาดการฟังพระธรรม ก็ไม่สามารถที่จะมีปัจจัยที่จะให้ละคลาย อกุศล แล้วก็เจริญกุศลยิ่งขึ้น

ข้อความต่อไป เป็นธรรมที่มารดาบิดาพึงปฏิบัติต่อบุตร เลือกไม่ได้ว่า จะมี อภิชาตบุตร คือบุตรที่สูงกว่าบิดามารดาด้วยคุณธรรม หรือว่า เลือกไม่ได้เหมือนกันที่จะ มีอนุชาตบุตร คือบุตรที่เสมอกันกับมารดาบิดา หรือบางท่านก็อาจจะมีอวิชาตบุตร คือ บุตรที่ต่ำกว่ามารดาบิดา ทั้งในความประพฤติและในชีวิตการงาน หรือว่าในเรื่องลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นมารดาบิดาแล้ว จะเจริญกุศลอย่างไร พระธรรมที่ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ และผู้ใดประพฤติปฏิบัติตาม ผู้นั้นก็เป็นมารดาบิดาที่ ประพฤติในฐานะที่ควร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าอันบุตรบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยสถาน ๕ คือ ห้ามจากความชั่ว ๑ ให้ตั้งอยู่ใน ความดี ๑ ให้ศึกษาศิลปวิทยา ๑ หารรยาที่สมควรให้ ๑ มอบทรัพย์ให้ในสมัย ๑ ฯ

พ้นจากสภาพบุตรมาดำรงสภาพของมารดาบิดา กุศลจิตเกิดได้ใหม่ สำหรับผู้ที่เป็นมารดาบิดา ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญา อาจจะไม่ทราบความ ต่างกันของความผูกพันรักใคร่ในบุตรธิดา ซึ่งเป็นสภาพของอกุศลธรรม เป็นโลภมูลจิต กับสภาพของความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งเป็นกุศลธรรม

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่ได้ฟังพระธรรม และไม่ได้พิจารณาโดยละเอียด ถือเอากุศล เป็นกุศล เข้าใจว่าท่านมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อบุตร ซึ่งเป็นกุศล แต่ความจริง ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น แยกไม่ออกระหว่างโลกมุล จิต ความผูกพันรักใคร่เยื่อใยเป็นตัวตนในบุตรธิดา หาใช่กุศลธรรมที่เป็นเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาไม่

ผู้ฟัง สำหรับบิดามารดาที่มีความรู้สึกต่อบุตร ถ้าหากว่าสมัยก่อนที่ยังไม่ได้ เจริญสติปัฏฐาน ดูตัวเองไม่ออกค่ะ

ส. ความรู้สึกเป็นสิ่งที่สามารถจะระลึกรู้ได้ ว่าเป็นกุศลหรืออกุศล ถ้าท่าน รู้สึกว่าบุตรของเรา มีความเป็นของเรา ขณะนั้นเป็นโลกมุลจิต เวลาที่มีความปรารถนา ที่จะให้บุตรเจริญรุ่งเรืองในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าเป็นความปรารถนาที่ท่านมีต่อ บุคคลทั้งหลายทั่วไปไม่เลือก ไม่ว่าใคร ต้องการให้บุคคลทั้งหลายเป็นสุขจริง ๆ ไม่ว่า บุตรเราหรือบุตรเขา หรือใคร นั่นเป็นสภาพของกุศลธรรม เป็นเมตตาโดยแท้จริง แต่ถ้า มีความรู้สึกเป็นของเราโดยเฉพาะ นั่นเป็นโลกมุลจิต

มีบางคนใคร่ที่จะทราบลักษณะของเมตตากับโลภะว่าต่างกันอย่างไร เพราะ เหตุว่ามีข้อความในพระธรรมที่แสดงว่า เมตตานั้นเหมือนการกระทำของมารดา ทั้งหลายที่มีต่อบุตร แต่ไม่ใช่ว่าด้วยโลภะ เอาความรู้สึกผูกพันว่าเป็นบุตรของตนออก เสียก่อน

แล้วมารดาที่กระทำต่อบุตรด้วยความรัก ด้วยความปรารถนาดี ด้วยความหวังดี อย่างไร และบุคคลอื่นสามารถที่จะเจริญเมตตา ความรัก ความหวังดี ต่อบุคคล ทั้งหลายในลักษณะที่มารดามีความหวังดี มีความเมตตาต่อบุตร นั่นคือลักษณะของ เมตตา แต่ต้องเอาความผูกพันรักใคร่ในฐานะที่เป็นบุตรของเราออกเสีย และก็ดูการ กระทำของมารดาที่กระทำต่อบุตรอย่างไร ท่านก็สามารถที่จะกระทำต่อบุคคลอื่น เช่นเดียวกับที่ มารดาสามารถกระทำต่อบุตรฉันนั้น นั่นเป็นลักษณะของเมตตา

โดยที่ว่าคนนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นบุตรของท่าน แต่ว่าการกระทำของท่านต่อ บุคคลอื่น เหมือนกับการกระทำของมารดาต่อบุตร นั่นเป็นความหวังดี เป็นความ ปรารถนาความสุข เป็นการมีเมตตาต่อบุคคลอื่น

เพราะฉะนั้น ต้องพิจารณาสภาพธรรมโดยละเอียด เพราะเหตุว่าสภาพธรรมบางอย่างมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน แต่ว่าสภาพธรรมหนึ่งเป็นอกุศล สภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งเป็นกุศล โลภะเป็นอกุศล เมตตาเป็นกุศล

ผู้ฟัง คำว่า “รัก” เท่าที่ผมเรียนมา รักบุตรธิดา เขาเรียกว่า สิเนหา ปุตตสิเนโห ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยมันก็รักเหมือนกัน แต่ศัพท์นั้นเป็นสิเนหา หรือสินะโห มันต่างกัน โลภะ ลาภะ ที่มันต่างกัน ศัพท์มันก็ต่างกัน เหมือนอย่างภาษาไทย คำว่า “รัก” รักเพื่อนก็รัก รักแฟนก็รัก รักใครก็รัก แต่ว่าศัพท์ที่ใช้ในภาษาบาลีต่างกัน รักเพื่อนอย่างหนึ่ง รักเพื่อน รักเมียนี้ต่างกัน รักบุตรธิดาใช้คำว่า สิเนหา มีในลักษณะกฎหมายยกให้ให้ทรัพย์สินโดยสินะหา รักเมีย รักเพื่อนฝูง มันคนละอย่าง สิเนหา มิตร เพื่อน สหาย แต่ภาษาไทยใช้คำว่าเพื่อนทั้งนั้น แต่ที่มันต่างกัน อย่างฝรั่ง friend ก็เพื่อนเท่านั้น ใคร ๆ ก็เพื่อน แต่ภาษาบาลี สหาย สห + อาย คนที่ไปร่วมกันเสมอๆ เรียกว่า สหาย มิตร คนที่สนิทชอบกัน เรียกว่า มิตร สุขุขุชา ละ คนที่ใจดีต่อเรา สุขุขุ สุข แปลว่า ดี หุขุ แปลว่า หทย ชำ แปลว่า เกิด คนที่ใจดีต่อเรา เรียกว่า สุขุขุชา ทั้ง ๓ อย่าง ภาษาไทยแปลว่าเพื่อน

ส. รักคนละอย่าง รักหลาย ๆ อย่าง รักทุก ๆ อย่างนั้นนะคะ โดยสภาพธรรมแล้วเป็นกุศลหรืออกุศล จะใช้ศัพท์อะไรก็ตามแต่ รักบุตรธิดา รักมารดาบิดา รักญาติมิตรสหาย จะรักอะไรอีกก็แล้วแต่ รักสัตว์นานาชาติ โดยสภาพธรรมแล้วเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ต้องตรงต่อความเป็นจริง เป็นอกุศลทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะอบรมเจริญกุศล จึงต้องสามารถที่จะรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะตรงตามความเป็นจริง อกุศลเป็นกุศลไม่ได้ และกุศลก็ไม่ใช่อกุศลเลย เมตตาไม่ใช่โลภะ โลภะไม่ใช่เมตตา เพราะฉะนั้น ถ้าปัญญาไม่สามารถจะรู้ชัดในสภาพธรรมที่ต่างกัน ๒ ลักษณะ บางท่านอาจจะเข้าใจผิด คิดว่าท่านเจริญกุศลมาก ท่านมีเมตตามากเหลือเกิน แต่ว่าความจริงแล้ว หาใช่เมตตาไม่ ตรงกันข้ามท่านมีโลภะมากเหลือเกิน

บางคนรักบุตรธิดาของตนมาก จนกระทั่งสามารถจะกล่าวร้ายบุตรธิดาของคนอื่นได้ เพื่อที่จะยกบุตรธิดาของตน แล้วชมบุตรธิดาของคนอื่น นี่หรือเมตตา อกุศลธรรม

ทั้งนั้น ที่มีกำลังแรงขึ้น จนกระทั่งสามารถกระทำทุจริตทางกาย ทางวาจาได้ ด้วยความรักซึ่งเป็นอกุศล ซึ่งเป็นโลภะที่มีต่อบุตรธิดา ไม่ใช่ด้วยเมตตา ถ้าเมตตาแล้ว เสมอเหมือนกัน มีความหวังดี ไม่ใช่มีความผูกพันว่า เป็นของเรา ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดอกุศลจิตและอกุศลธรรม ในภายหลัง

เพราะฉะนั้น การเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะทำให้รู้ลักษณะที่ต่างกันจริงๆของสภาพธรรมที่ปรากฏ ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานไม่หลงไป ให้อกุศลเป็นกุศล คือ ไม่หลงเอาโลภะ ความติด ความต้องการผล ความอยากรู้ลักษณะความเกิดดับของนามรูป โดยที่ไม่อบรมเจริญปัญญาตามลำดับขั้น โดยการระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏที่เป็นปัจจุบัน ตามปกติตามความเป็นจริง

ลักษณะของโลภะมีมากมายเหลือเกิน ซึ่งถ้าปัญญาไม่เกิดขึ้น รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นโลภะแล้ว โลภะก็สามารถที่จะเกิดขึ้นอิงอาศัย ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติใดๆทั้งสิ้น หรือในขณะที่ท่านคิดว่าท่านทำเพื่อบุตรธิดาด้วยความเมตตา แต่ความจริงเป็นด้วยอกุศล คือ โภภมูลจิตได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นบิดามารดา และศึกษาพระธรรม มีความเข้าใจธรรมมากขึ้น จะมีความเมตตาต่อบุตรธิดามากกว่า ที่จะมีโลภะต่อบุตรธิดาอย่างที่เคยเป็น โภภมูลจิตนี้ไม่ดับหมดสิ้นไปได้ จนกว่าจะถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคล แต่พระโสดาบัน บุคคลรู้ลักษณะของสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ไม่หลงผิด ไม่ให้โลภะเกิด โดยที่ไม่รู้ว่าเป็นโลภะ แต่เพราะรู้ จึงละได้

ผู้ฟัง ดิฉันเคยได้ยินมาตั้งนานมาแล้ว เขาก็ขึ้นต้นคำว่า ตัณหา รักลูกเหมือนเชื้อผูกคอก ตัณหา รักสามีภรรยา เหมือนปอกผูกคอก ตัณหา รักวัตถุข้าวของเหมือนปลอกสวมตีน เขาว่าอย่างนี้จะ ถือว่าความรักนี้เป็นอกุศล แค่ออกกลับจากโรงเรียนเช้า ก็เป็นทุกข์แล้ว กระสับกระส่าย ตาคอยมองอยู่ที่ประตู ไม่ว่าจะอะไรจะก๊อกรัก ก็คิดว่าลูกจะมา แต่ถ้าทราบใดที่มีการเจริญสติ ระลึกได้ว่า แม้แต่ตัวของเราเอง ก็ไม่อาจกินกระแสมรรณของเราได้ ทุกอย่างที่มีความยินดีพอใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ที่ได้รับคือวิบาก ลูกก็เป็นเพียงนามธรรมรูปธรรมเท่านั้น ตัวของเรา ความทุกข์

ขณะนี้ก็เป็นเพียงรูปธรรมนามธรรมเท่านั้น ขณะที่ทุกข์ ก็เพราะความยึดถือ เพราะอุปาทาน ถือว่าเป็นลูก ก็เลยทุกข์ พอได้สติเช่นนี้ ก็รู้สึกว่ายั้งชั่ว

ส. ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ถ้าเป็นกุศลแล้ว ไม่นำมาซึ่งความทุกข์ใดๆเลย เพราะฉะนั้น ความทุกข์ของท่านเกิดจากอะไร ให้ทราบว่ามีอกุศลธรรมเป็นเหตุ ให้เกิดความทุกข์นั้น ถ้าเป็นอกุศลธรรม เป็นปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว จะไม่เกิดทุกข์ และจะเข้าใจสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริงยิ่งขึ้น

ที่เกิดมานี้ ถ้าไม่มีกิเลสไม่เกิดแน่ มีปฏิสันธิเกิดขึ้น ให้ทราบได้ว่า ต้องยังมีกิเลสอยู่แน่นอน จึงมีปฏิสันธิจิตเกิดขึ้นได้ ที่จะกล่าวว่า ไม่มีกิเลสแล้วเกิด เป็นไปไม่ได้ ถ้าเกิดในกามสุคติภูมิ ในมนุษย ในสวรรค์ ก็เป็นผู้ที่ยังไม่ละความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ความยินดีพอใจมีมากมายเหลือเกิน ในภพ ในชาติ ในวัฏฏะ ในบุคคล ในสิ่งต่าง ๆ

แต่เมื่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น บุคคลต่าง ๆ เหล่านั้น หาความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลไม่ได้ ท่านมีความยินดีพอใจในอะไร

นี่เป็นปัญหาที่น่าคิด เพราะเหตุว่าถ้าไม่ได้พิจารณาสภาพธรรมให้ตรงตามความเป็นจริง ท่านก็บอกว่า ท่านมีความรักบุตรธิดา มีความรักเพื่อน มีความพอใจในวัตถุสิ่งต่าง ๆ มีความยินดีในหลาน มีความรักผูกพันในบุคคลนั้นบ้าง ในวัตถุสิ่งนั้นบ้าง แต่ให้ทราบตามความเป็นจริงว่า แท้ที่จริงเป็นความยินดีของท่านเอง ท่านติดเหลือเกิน ในสุข เวทนา ในความพอใจ ในความรู้สึกเป็นสุขอันนั้น ที่ต้องการจะให้เกิดอีกกับท่าน ซ้ำแล้วซ้ำอีก บุคคลภายนอกเป็นแต่เพียงอารมณ์ณะ หรืออารมณ์ ซึ่งเป็นที่ตั้ง เป็นปัจจัย ให้ความรู้สึกเป็นสุข ความรู้สึกยินดีของท่านเกิดอีก

เพราะฉะนั้น จึงดูเหมือนว่า ท่านรักบุคคลอื่นนี้ มากมายเหลือเกิน ถ้าเป็นปู่ย่า ตายาย ก็ดูเหมือนว่า รักหลานนี้มากมายเหลือเกิน แต่ความจริงท่านรักใคร ท่านรักพอใจ ในสุขเวทนาของท่าน อันเนื่องมาจากหลานนั้นเป็นต้นเหตุ หรือเป็นเหตุให้เกิดสุขเวทนาขึ้น แต่ว่าสุขเวทนาของใคร ก็ของท่าน

ท่านต้องการให้ตัวท่านนี้เกิดสุขเวทนาบ่อย ๆ สุขเวทนาอันนั้นแหละที่มาจากบุคคลนั้นแหละ เพราะฉะนั้น ความจริงแล้ว ท่านรักตัวของท่านที่สุด ต้องการให้สุข

เวทนาของท่านอันนั้นเกิดขึ้นอีก ๆ อันเนื่องมาจากบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น ถ้าท่านเป็นผู้ที่ชอบเพชรนิลจินดา ก็ดูเหมือนกับว่า ท่านมีความสุขเหลือเกิน ท่านพอใจ ท่านยึดมั่นในเพชรนิลจินดานั้นมาก แต่ว่าสุขเวทนา ความรู้สึกยินดีพอใจของท่าน สืบเนื่องหรือว่ามีเพชรนิลจินดานั้นเป็นเหตุให้เกิดขึ้น ท่านจึงต้องการอารมณ์ วัตถุภายนอกที่จะเป็นปัจจัยให้สุขเวทนาของท่านเกิด ซ้ำแล้วซ้ำอีก

เพราะฉะนั้น ท่านรักอะไรที่สุด ก็ต้องเป็นสุขเวทนา ความรู้สึกของท่านนั่นเอง ที่ต้องการที่จะให้เกิดความรู้สึกอย่างนั้นบ่อย ๆ เนือง ๆ และท่านก็รู้ว่าสุขเวทนาของท่านนั้นมีอารมณ์อะไรเป็นปัจจัย มีสิ่งใดเป็นปัจจัย ก็แสวงหาสิ่งนั้น เพื่อที่จะให้ความรู้สึกเป็นสุขของท่านนั้น เกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นอีก เพราะฉะนั้น ท่านรักใคร่ ท่านรักอะไร สุขเวทนาของท่านเองต่างหาก

ผู้ถาม ผมจะถามอาจารย์ในข้อนี้ว่า ทุกอย่างดูเหมือนจะเหมือนกัน อย่างที่ว่า สุขเวทนาในธรรม ก็แสวงหามาให้ตัวเองบ่อย ๆ เพื่อให้เป็นที่พอใจ เป็นอกุศลหรือเปล่า

ส. เป็นยังไง สุขเวทนาในธรรม

ผู้ถาม เช่นฟังเข้าใจในข้อธรรมที่อาจารย์บรรยาย ทำให้เกิดปัญญา เกิดความรู้ต่าง ๆ อันนี้เป็นสุขเวทนาที่ตัวเองได้รับอยู่ ทีนี้ก็ปรารถนาจะได้ฟังบ่อย ๆ ลักษณะอย่างนี้ แสวงหาอยู่ ถึงได้มาที่นี้ ปกติไม่ได้มา

ส. เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล

ผู้ถาม อย่างนี้ผมถึงได้ถามอาจารย์ แล้วอารมณ์อื่นตกอยู่ในสภาพนี้เหมือนกัน ผมไม่เข้าใจจึงได้ถามอาจารย์

ส. ถ้าเจริญสติปัฏฐานจะทราบได้ว่า โสมนัสเวทนา ความรู้สึกเป็นสุขเกิดกับกุศลจิตก็ได้ เกิดกับอกุศลจิตก็ได้ เป็นความรู้สึกที่เป็นสุข แต่ความรู้สึกต่างกัน เป็นโสมนัสจริง ไม่ใช่โสมนัส ไม่ใช่อุเบกขา แต่ว่าเกิดกับสภาพของจิตที่ต่างกัน เวลาที่จะรู้ลักษณะของศรัทธา นี้ สภาพของศรัทธาซึ่งเป็นกุศลธรรมปรากฏ ไม่ใช่ลักษณะของโลกะ

ลักษณะของโลกะเป็นอกุศลธรรม จึงหนัก ดูเหมือนเป็นความยินดี แต่เป็นความติด เพราะฉะนั้นต้องเป็นลักษณะของทุกข์อย่างหนึ่ง

แต่ลักษณะของศรัทธาเป็นลักษณะที่เบา จากความติด จากความเป็นทาส จากความผูกพัน จากเยื่อใย พันแล้ว แม้ชั่วคราวในขณะนั้น ก็เป็นลักษณะที่ผิดกัน เพราะเหตุว่าเป็นลักษณะ ที่ใส ที่เบา จากอกุศลธรรม

เพราะฉะนั้น ถ้าจะเกิดโสมนัส ความรู้สึกที่เป็นสุข ที่ปัญญากำลังรู้ลักษณะของนามธรรมก็ดี รูปธรรมก็ดี กุศลจิตในขณะนั้นสามารถที่จะเกิดกับโสมนัสเวทนาก็ได้ และบุคคลนั้นก็อยู่ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แม้ของโสมนัสเวทนาในขณะนั้น และก็รู้ว่า เป็นสภาพที่ผ่องใส ปราศจากความติดในรูป ในรส ในกลิ่น ในเสียง ในโณภูมิจึงพะ

ผู้ถาม ขณะที่ฟังอาจารย์บรรยายอย่างนี้ มีความเข้าใจ มีความยินดีพอใจ แต่ปราศจากปัญญาได้ไหมคะ มีแต่กุศลจิต แต่ไม่มีปัญญา เป็นไปได้ไหมคะ

ส. ปัญญามีหลายขั้นนะคะ ปัญญาขั้นเข้าใจในการฟังก็เป็นปัญญา แต่ไม่ใช่ปัญญาที่ได้อบรม จนถึงขั้นที่จะประจักษ์สภาพที่ไม่ใช่ตัวตนของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

กว่าจะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนี้ ต้องอบรมมากเหลือเกิน แต่ว่าก็ไม่มีเหตุที่จะต้องทอดถอย เพราะเหตุว่า ของจริงก็ต้องยาก สภาพธรรมกำลังเกิดดับ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล จากการที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง มาเป็นได้ยินได้ฟัง แล้วก็สนใจศึกษาพิจารณาต่อไปอีก ฟังต่อไปอีกเรื่อย ๆ ชัดเกลตาต่อไปอีกเรื่อย ๆ ก็ย่อมเป็นปัจจัยที่จะให้ปัญญาออกงามเจริญขึ้น แต่ว่าเป็นไปได้อย่างช้า ๆ แม้แต่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง พระองค์ก็ต้องทรงบำเพ็ญพระบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป

พระอริยสาวกทุกท่าน ที่แสดงประวัติของท่านเหล่านั้นเอง ก็ได้กล่าวถึงอดีตอนันตชาติว่า ได้เคยพบ ได้เคยเฝ้า หรือได้เคยฟังธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ บางท่านก็กล่าวว่า ฟังแล้วฟังอีก ระลึกรู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ครั้งเดียวก็ไม่พอ ๒ ครั้งก็ไม่พอ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เหมือนย่ำเท้าอยู่กับที่ และหนทางที่จะต้องไปนั้นก็แสนไกล แต่ว่าอย่าต่อไปเถอะ เพราะเหตุว่าขณะที่อย่าไป ก็จะกระเียบไปนิดหนึ่ง อยู่เรื่อยๆ อย่าไปๆ เรื่อยๆ ก็จะกระเียบไป

ทีละนิด ๆ อยู่เรื่อย ๆ แต่ต้องเป็นความเข้าใจจริง ๆ เป็นสติจริง ๆ เป็นการระลึก ศึกษา ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ ต้องเป็นของจริงทุกอย่าง แล้วปัญญา ก็ค่อย ๆ เจริญขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ในวันหนึ่ง

อย่างท่านพระสารีบุตรในชาติสุดท้าย ท่านได้อบรมปัญญา ถึงขั้นที่จะบรรลุ คุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์ แต่แม้กระนั้น ระหว่างที่ท่านบำเพ็ญบารมี โสตาปัตติ มรรคจิตไม่เกิด แต่มาเกิดในชาติสุดท้าย เมื่อได้ฟังท่านพระอัสสชิแสดงธรรม และ หลังจากนั้นต่อมา ๑๕ วัน บารมีทั้งหลายที่ท่านสะสมมาที่จะบรรลุคุณธรรม ถึงความเป็นพระอรหันต์ เป็นพระอัครสาวก ก็ทำให้ท่านได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ถึงความเป็นพระอรหันต์

โสตาปัตติมรรคจิตไม่เกิด เพราะเหตุว่า สติเกิดขึ้น แล้วสติก็ดับไป ระลึกรู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา แต่ยังไม่ประจักษ์ ถ้าไม่มีการพิจารณา ไม่มีการศึกษา จะเกิดความรู้ขึ้นไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อระลึก แล้วยังต้องศึกษา พิจารณาน้อมไปสู่ความรู้ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ถอดสัตร์ บุคคลตัวตน ที่เคยยึดถือรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏทางตาออกหมด แล้วก็สามารถที่จะรู้จริง ๆ ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรม ที่สามารถที่จะปรากฏทางตาเท่านั้น

ในคราวก่อนได้กล่าวถึงข้อความในสิงคาลกสูตร ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงหน้าที่ของมารดาบิดา ต่อบุตร และหน้าที่ของบุตร ต่อมารดาบิดา ซึ่งถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญา ท่านอาจจะคิดว่า ท่านมีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อบุตรธิดา หรือต่อมารดาบิดาของท่านมาก

แต่ถ้าอบรมเจริญสติปัญญาแล้ว จะทราบลักษณะที่ต่างกันของกุศลธรรมและอกุศลธรรม ถ้าท่านมีความเมตตาต่อบุตรธิดาเสมอกับคนอื่นในบ้าน ขณะใดที่อยากให้บุตรธิดามีความสุขความสะดวกสบายในการบริโภคอาหาร ในการที่จะได้รสอาหารต่าง ๆ ที่ประณีต ท่านมีความรู้สึกอย่างนั้นกับคนในบ้าน คนอื่นที่ไม่ใช่บุตรธิดาโดยเสมอกันอย่างนั้นหรือไม่ ถ้าเป็นความเสมอกัน ก็เป็นกุศล แต่ถ้ามีความรักใคร่ผูกพันพอใจเป็นพิเศษในบุตรธิดา ยิ่งกว่าบุคคลอื่นในบ้านซึ่งไม่ใช่บุตรธิดา ก็แสดงว่าใน

ขณะนั้นก็ต้องมีสภาพของโลภมูลจิต ซึ่งเป็นความผูกพันในบุตริตา ไม่ใช่กุศลอันแท้จริง

และเมื่อทราบอย่างนี้ ทำอย่างไรจึงจะลดความผูกพันในบุตริตา หรือว่าในมารดาบิดาซึ่งเป็นอกุศล แล้วก็เพิ่มธรรมที่เป็นกุศลยิ่งขึ้นได้

ถ้าปัญญาไม่เกิดที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น หาความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลไม่ได้ ถ้าสติไม่เกิดและปัญญาไม่รู้ตามความเป็นจริง ก็ไม่มีหนทางที่จะดับความผูกพัน ในมารดาบิดา ในบุตริตา ซึ่งเป็นอกุศล แล้วก็เจริญธรรมที่เป็นกุศล คือ ความเมตตา กรุณา เสมอกันกับบุคคลอื่นได้

เพราะฉะนั้น ก็จะเห็นได้ว่า ธรรมทั้งหมดที่เป็นฝ่ายกุศล จะเจริญออกงามไพบูลย์ยิ่งขึ้น ด้วยการเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน และปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมยิ่งขึ้น

วันนี้ขอกล่าวถึงข้อความในสังคาลสูตรต่อไป ซึ่งมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๒๐๐] ดูกรคฤหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา อันศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยลูกขี้เ็นรับ ๑ ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้ ๑ ด้วยการเชื้อฟาง ๑ ด้วยการปรนนิบัติ ๑ ด้วยการเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ ๑ ฯ

ถ้าไม่ได้กระทำการกิจอย่างนี้ ขณะนั้นก็เป็นอกุศล เพราะฉะนั้น สภาพของกุศลที่จะเกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ต่อบุคคลทั้งหลายตามหน้าที่ นี่เป็นได้ เพราะเหตุว่าท่านจะต้องมีการเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นอยู่เสมอ โดยสถานต่างๆ หรือ โดยทิศต่าง ๆ ซึ่งการประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้น แล้วแต่ว่าจิตในขณะนั้นของท่านเป็นกุศล หรือเป็นอกุศล

สำหรับกิจ ที่บุคคลควรจะต้องประพฤติปฏิบัติต่อผู้ที่เป็นอาจารย์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้เป็นทิศเบื้องขวา หมายความว่าถึงเป็นผู้ที่ควรรับทักษิณาทาน คือของที่ควรจะให้ท่าน ด้วยความเคารพ ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ด้วยสถาน ๕ คือ

ด้วยลูกขี้เ็นรับ ๑

ในขณะนั้นเป็นกุศลหรือเปล่า ความอ่อนน้อม ตรงกันข้ามกับความหยาบ กระด้าง ความสำคัญตน ความถือตน ถ้าสติไม่เกิด จะรู้สภาพของจิตในขณะนั้นไหม ว่าเป็นอะไร แต่ถ้าสติเกิด ก็สามารถจะรู้ลักษณะของสภาพของจิตที่ละเอียด ซึ่งเกิดดับสลับกันได้ บางครั้งเป็นกุศล บางครั้งเป็นอกุศลอย่างรวดเร็ว

ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้ ๑ ด้วยการเชื่อฟัง ๑ ด้วยการปรนนิบัติ ๑ ด้วยการเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ ๑

ผู้ถาม เรื่องอาจารย์กับศิษย์ หรือครูกับศิษย์ ในทางธรรมแล้ว เป็นสิ่งที่ดีมาก การปฏิบัติดีมาก แต่ความเป็นจริงแล้ว สมัยนี้ไม่ว่าศิษย์หรืออาจารย์ มักจะเห็นแก่อามิส หรือเห็นแก่ตัวมากกว่า รู้สีกว่าจะไม่ตรงกับพระไตรปิฎกกล่าวหรือพูดถึง

ส. แต่เรื่องของบุคคลอื่นจะเป็นอย่างไร ไม่สำคัญนะคะ เรื่องของบุคคลที่อบรมเจริญกุศล ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ แล้วก็ศึกษา สังเกต สำเนียง จิตใจของตนเองว่า เป็นกุศล หรืออกุศล แล้วประพฤติในสิ่งที่ เป็นกุศล นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญกว่า ส่วนบุคคลอื่นจะเป็นอย่างไร ก็เป็นเรื่องที่แต่ละคนสะสมมาที่จะต้องเป็นอย่างนั้น

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา อันศิษย์บำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ แล้ว ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ คือ แนะนำดี ๑ ให้เรียนดี ๑ บอกศิษย์ด้วยดีในศิลปวิทยาทั้งหมด ๑ ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ๑ ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย ๑ ฯ

ข้อที่ว่า แนะนำดี หมายความว่า ถึงในการดำเนินชีวิตด้วย ไม่ใช่เพียงแต่ให้วิชาความรู้เท่านั้น เพราะเหตุว่า ถ้ามีแต่เพียงวิชาความรู้ซึ่งเป็นอาชีพ แต่ถ้าขาดความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ดี ที่ถูกต้อง ความรู้ในวิชาอาชีพก็อาจจะนำมาซึ่งความเสื่อม หรือความพินาศได้

บอกศิษย์ด้วยดีในศิลปวิทยาทั้งหมด

ในสมัยก่อนได้ทราบว่า มีอาจารย์ที่ท่านหวงความรู้ แต่ถ้าเป็นในทางธรรมแล้ว จะเห็นได้ว่าการที่แต่ละบุคคล จะสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้นั้น แส้นยาก ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการหวง หรือมีการที่จะไม่ปรารถนาให้บุคคลอื่นได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะเหตุว่า ถึงแม้ว่าจะรู้หนทาง แต่การปฏิบัติจริง ๆ ที่

จะดำเนินไป จนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรม และดับกิเลส ได้จริงๆ นั้น แส่นยาก ซึ่งถ้าใครจะเจริญได้ ก็เป็นสิ่งซึ่งควรอนุโมทนาอย่างยิ่ง เพราะว่า เป็นสิ่งที่ยากจริง ๆ เพราะฉะนั้น สำหรับในเรื่องธรรมก็ไม่เหมือนกับเรื่องของทางโลก

ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง

นี่ก็เช่นเดียวกัน เพราะเหตุว่าแต่ละท่าน สะสมมาที่จะมีความสามารถเป็นเลิศ หรือเป็นพิเศษในแต่ละด้าน ซึ่งทุกท่านก็ควรที่จะสนับสนุนร่วมกัน ที่จะให้แต่ละบุคคล นั้น ได้มีความสามารถที่ดีเด่นจริง ๆ ที่จะประกอบประโยชน์แก่พระศาสนา เพราะเหตุว่าใน บุคคลเดียวนั้น ไม่สามารถที่จะเป็นผู้ที่เลิศได้ในทุกทาง นอกจากพระอรหันตสัมมาสัม พุทธเจ้าเท่านั้น

ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

การที่ครูอาจารย์แนะนำในสิ่งที่ดี ทั้งในทางอาชีพ หรือว่าในการดำเนินชีวิต ก็ ย่อมจะเป็นเหตุให้ศิษย์ได้รับ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ซึ่งเนื่องมาจากการให้วิชาความรู้ ของครูอาจารย์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้การที่ครูอาจารย์ให้ความรู้แก่ศิษย์ จึงเป็นการทำความ ป้องกันในทิศทั้งหลาย ไม่ให้ได้รับภัยจากทิศทั้งหลาย ไม่ว่าศิษย์จะไปสู่ที่ใดก็ตาม

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวามืออันศิษย์บำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ แล้ว ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ ทิศเบื้องขวามือนั้น ชื่อว่าอันศิษย์ปกปิดให้ เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัยด้วยประการฉะนี้ ฯ

นี่เป็นชีวิตปกติประจำวันของแต่ละท่าน ซึ่งข้ามไม่ได้ ในหน้าที่ต่าง ๆ ซึ่งจะต้อง ปฏิบัติต่อทิศต่าง ๆ ไม่ใช่ว่าทรงแสดงไว้ แต่ว่าชีวิตตามความเป็นจริงของท่าน ไม่ขัด เกลา ไม่เจริญกุศลให้ยิ่งขึ้น

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๒๐๑] ดูกรคฤหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลังอันสามีพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยยกย่องว่าเป็นภรรยา ๑ ด้วยไม่ดูหมิ่น ๑ ด้วยไม่ประพฤตินอกใจ ๑ ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้ ๑ ด้วยให้เครื่องแต่งตัว ๑ ฯ

นี่เป็นทิศอีกทิศหนึ่ง ไม่ว่าท่านจะอยู่ ณ ที่ใด มีทิศเบื้องหน้า มีทิศเบื้องขวา มีทิศเบื้องหลัง ผู้ที่อยู่ร่วมกับท่าน ถ้าท่านไม่อบรมเจริญกุศล อกุศลธรรมก็จะเพิ่มพูนมากขึ้น แต่ว่าถ้าท่านประพฤติในทางที่ถูก ในทางที่เป็นกุศล ก็ย่อมจะอบรมทำให้ขัดเกลาจิตใจได้ยิ่งขึ้น

เช่น ทิศเบื้องหลังของสามี คือ ภรรยา คงจะไม่ใช้ทิศที่ไม่สำคัญ เพราะเหตุว่าก็ต้องอยู่ร่วมกันไปในสังสารวัฏฏ์ที่ยาวนาน แต่ละภพ แต่ละชาติ ไม่ว่าท่านจะเกิดเป็นใคร แล้วจะมีทิศแวดล้อมท่าน ท่านก็ต้องประพฤติในสิ่งที่ดีควรต่อทิศต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย

ในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ภรรยา คือ ผู้ที่บุรุษเลี้ยง เป็นทิศเบื้องหลัง เพราะเหตุว่าเป็นผู้ที่ตามหลังสามี ซึ่งสามีก็ต้องบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

ด้วยยกย่องว่าเป็นภรรยา ๑

วิธีที่จะยกย่อง ทำอย่างไร ทั้งกาย ทั้งวาจา ไม่ลืมที่จะต้องมีการยกย่องภรรยาด้วย

ด้วยคำพูดที่อ่อนหวาน ด้วยคำพูดที่ยกย่อง ไม่ให้รู้สึกน้อยใจ หรือกระทบกระเทือนใจ หรือว่าเป็นที่อับอายขายหน้าต่อบุคคลอื่น และด้วยไม่ดูหมิ่น

นี่ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ ข้อความในอรรถกถา มีเรื่องหนึ่งในนิบาตชาดก ซึ่งมีข้อความว่า

มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่ง ได้หญิงชดสน ซึ่งเก็บพุทราขายเลี้ยงชีพคนหนึ่ง มาเป็นอัครมเหสี อยู่มาวันหนึ่งมีผู้นำพุทราไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินก็รับพุทรานั้นไปเสวย แต่ขณะที่กำลังเสวยอยู่นั้น อัครมเหสีคนนั้น ก็ได้ทูลถามขึ้นเป็นเชิงสัพยอกว่า “ลูกอะไรสีแดง ๆ ที่พระองค์เสวยนั้น”

พอพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงฟังคำว่า “ลูกอะไรแดง ๆ” เท่านั้น ก็ทรงพิโรธ แล้วก็ตรัสตอบออกไป ด้วยคำที่ดูถูกดูหมิ่นต่อชาติตระกูลของอัครมเหสีว่า

“ไม่รู้หรือว่า ลูกแดง ๆ นี่แหละ เป็นลูกพุทรา ที่เจ้าเก็บขายเมื่อเป็นเด็ก หัวกร่อน อยู่โน้น มาบัดนี้ลืมเสียแล้วหรือ เราเลี้ยงเจ้าต่อไปอีกไม่ได้แล้ว”

นี่เป็นชีวิตปกติประจำวัน ซึ่งอาจจะเกิดกับใคร ในวันไหน ขณะไหนก็ได้ แล้วแต่กิเลสที่ได้สะสมมาเป็นปัจจัยที่จะให้เกิดขึ้น

ขณะนั้นพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ได้เสวยพระชาติเป็นพระราชครูของพระเจ้าแผ่นดินองค์นั้น อยู่ในที่เฝ้าหน้าด้วย ได้ทูลเตือนขึ้นว่า

“ข้าแต่มหาราชเจ้า เมื่อทรงยกย่องให้เป็นพระอัครมเหสีแล้ว ก็เป็นอันว่าพระองค์ได้ทรงยกย่องให้มีฐานะสมควรแก่พระองค์แล้ว ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นเช่นนี้ พระเจ้าข้า”

ซึ่งคำทูลของพระราชครูนั้น ก็ทำให้พระเจ้าแผ่นดินรู้สึกพระองค์ว่า ผิด จึงได้ทรงขอขมาต่ออัครมเหสีนั้น แล้วไม่ทรงดูถูกดูหมิ่น ด้วยชาติตระกูล ยศ ศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้ และคุณธรรมอีกต่อไป

นี่เป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งจะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างไรก็ได้แล้วแต่การสะสมของกุศลและอกุศล

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง อันสามีบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕ คือ จัดการงานดี ๑ สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี ๑ ไม่ประพฤตินอกใจสามี ๑ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ ๑ ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง ๑ ฯ

นี่เป็นสภาพของธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ภรรยาควรจะอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕ คือ

จัดการงานดี

นั่นก็เป็นเพราะการสะสมอุปนิสัยปัจจัย ที่จะก่ออุบลบุคคลที่ใกล้ชิดให้ได้รับความสะดวกสบาย

และสงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี

คนข้างเคียงก็หมายความว่า ญาติ หรือมิตรสหายของสามี ขณะนั้นถ้าสติไม่เกิด จะรู้ไหมว่า เป็นผู้ที่ยังสงเคราะห์หรือไม่สงเคราะห์ในญาติ ในบุคคลที่ใกล้ชิด การที่จะดับกิเลสได้ ไม่ใช่ว่า โดยไม่รู้อะไรเลยตามปกติตามความเป็นจริง แต่ทุกขณะของการ

กระทำและคำพูดที่จะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างไร เป็นความจริง เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งสติจะต้องเกิดพร้อมกับการดำเนินชีวิตเป็นปกติ จึงจะรู้ว่า สภาพธรรมทั้งหมดแต่ละขณะนั้น แม้แต่กุศลหรืออกุศลใด ๆ ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลทั้งสิ้น

ถ้าชีวิตจริงของท่านเป็นอย่างนี้ แต่ว่าสติไม่เกิดเลย คอยจะไปทำจิตให้สงบใน สถานที่หนึ่งสถานที่ใด แล้วก็หวังที่จะให้รู้ลักษณะ เฉพาะบางนามธรรม และบาง รูปธรรม ในขณะที่จิตกำลังสงบเท่านั้น แล้วเวลาที่จิตไม่สามารถที่จะดำรงความสงบ ในสถานที่เงียบ ๆ อย่างนั้นได้ เพราะเหตุว่านั่นไม่ใช่ชีวิตประจำวัน ก็กลับมาเป็นผู้ ดำเนินชีวิตปกติในชีวิตประจำวันของท่านตามความเป็นจริง และไม่รู้ลักษณะของ สภาพธรรมในชีวิตปกติประจำวัน จะสามารถดับกิเลสได้อย่างไร

เพราะเหตุว่าชีวิตปกติประจำวันนี้เป็นปัจจัยของโลกะ ของโทสะ ของโมหะ ของ มัจฉริยะ ของริษยา ของความเมตตา ของความกรุณา ของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่ง แต่ละท่านสะสมมา แล้วก็เกิดขึ้นปรากฏตามความเป็นจริง ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ สภาพธรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน ย่อมไม่สามารถที่จะรู้แจ้งว่า สภาพธรรมทั้งหลายเหล่านั้นหาใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน ไດ ๆ ไม่

เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม ต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ ปรากฏโดยละเอียดจริง ๆ โดยทั่วจริง ๆ ไม่ว่าสภาพธรรมนั้นจะเป็นกุศล หรือจะเป็น อกุศล อย่างวิจิตร อย่างประณีต เพียงใดก็ตาม เพราะเหตุว่า แต่ละท่านนี้ทราบไม่ได้ เลยว่า แม้แต่เวทนา ความรู้สึก จะเกิดสลับสับสนปนกันไปอย่างไรในแต่ละขณะ ก็อบจะแยกไม่ออกเลยว่า เวทนาในขณะนั้นเป็นกุศลหรืออกุศลอย่างไร

เมื่อสภาพของเวทนานั้นดับหมดไปแล้ว แม้ว่าจะตามใคร่ครวญถึงลักษณะของ เวทนานั้น ก็ไม่สามารถที่จะบอกได้ว่า เวทนาในขณะนั้น เป็นกุศลหรืออกุศลอย่างไรกัน แน่ ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะเหตุว่า สติไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตรง ในขณะที่ สภาพธรรมนั้นกำลังปรากฏ และก็ยังขาดการศึกษา การสังเกต การสำเนียง รู้จริง ๆ ว่า เวทนาใดเป็นกุศล เวทนาใดเป็นอกุศล เพราะเหตุว่า แม้แต่เวทนาที่จะต้องเป็นไปกับ กุศลจิตและอกุศลจิตต่าง ๆ กัน

ผู้ถาม สมมุติว่า เรามีความสุขจากการกินอยู่หลับนอน อะไรก็แล้วแต่ ร่างกายสบาย หรือมีจิตใจผ่องใส แต่ถ้าหากขณะนั้นไม่มีสติระลึกได้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง อย่างนี้เป็นอกุศลใช่ไหม

ส. ค่ะ ถ้าความรู้สึกนั้นไม่ประกอบด้วยความผ่องใสที่เป็นกุศลจิต ในทาน ในศีล ในภาวนา ในขณะนั้นก็ต้องเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น วันหนึ่งๆสังเกตได้ว่า เวทนาประเภทไหนเกิดมาก ถ้าไม่สังเกตเลย ก็หมายความว่า เต็มไปด้วยความไม่รู้ และยึดถือความรู้สึกต่าง ๆ เป็นเรา เป็นตัวตน

ในวันหนึ่ง ๆ ความรู้สึกมีมากมายเหลือเกิน แต่ขาดความสังเกตที่จะรู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพความรู้สึกแต่ละอย่างซึ่งเกิดขึ้น บางครั้งเป็นกุศล บางครั้งเป็นอกุศล แต่ส่วนมากเป็นอกุศลแน่นอน เพราะเหตุว่าอกุศลธรรมย่อมมีปัจจัยเกิดขึ้นบ่อยกว่ากุศลธรรม เป็นต้นว่า ความยินดีพอใจที่ได้เห็นดอกไม้สวย ๆ เป็นธรรมดาในชีวิต เป็นความรู้สึกดีใจ เป็นกุศลหรืออกุศล ยับยั้งหยุดยั้งไม่ได้เลย ที่จะไม่ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย

เพราะฉะนั้น หนทางเดียว ที่จะกั้นกระแสของอกุศลได้ ก็คือ ระลึกได้ ที่จะศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง ช่วงขณะนั้น เป็นกุศลที่กำลังรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ และลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ให้รู้ส่วนมาก ก็จะเป็นอกุศล มากกว่ากุศล

บางท่านตั้งใจไว้ว่า จะไม่มุสาเลย เป็นความตั้งใจที่เป็นกุศล แต่เวลามีเหตุการณ์เกิดขึ้น มุสาแล้ว สติเกิดขึ้นรู้ด้วยว่า ขณะนั้นเป็นอกุศลที่มุสา แต่ว่า ถ้าไม่มุสา ก่อนที่จะมุสา สภาพของจิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ถ้าสติไม่เกิดก็ไม่ว่า แต่ให้ทราบว่า อกุศลนี้หลังไหลไปสู่อารมณ์ที่ปรากฏตลอดเวลา ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่เป็นอกุศลที่เบา ที่อ่อน ที่ไม่มีกำลังแรง เพราะฉะนั้น ก็ไม่ปรากฏอาการของความเศร้าหมอง ในสภาพที่เป็นอกุศล ให้ปรากฏ

ผู้ถาม รู้สึกว่าเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน อาจารย์ไม่ค่อยบรรยายบ่อย อยากจะให้อาจารย์บรรยายให้บ่อยเหมือนกับนามรูปอื่น ๆ เพราะรู้สึกฟังน้อยเหลือเกิน สติปัฏฐานอันนี้ฟังน้อยมาก

ส. เพราะฉะนั้น ไม่อยากจะให้ลืม ที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม ที่เป็นนามธรรมเป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งขาดไม่ได้เลย สติปัฏฐานไม่ใช่เป็นนามธรรมและรูปธรรมอื่น แต่ขณะนี้ เดียวนี้ ขณะกำลังพูด กำลังคุย กำลังอ่านหนังสือ กำลังไปเที่ยว กำลังรื่นเริง สนุกสนานด้วยประการใดก็ตาม หรือว่า กระทำกิจการงาน อย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งหมดเป็นสติปัฏฐาน แล้วก็ในชีวิตประจำวันจริง ๆ ถ้าไม่กล่าวถึงชีวิตประจำวัน ก็ดูเหมือนว่า สติปัฏฐานนั้นต้องไปรู้อื่น ซึ่งไม่ใช่นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ แต่เพราะเหตุว่าสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลทั้งหมด จึงต้องกล่าวถึงชีวิตประจำวันของแต่ละคน ตามความเป็นจริง เพื่อที่จะไม่ให้สติหลงลืม แต่ให้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมแต่ละขณะ ตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง อันสามีบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ แล้ว ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ ทิศเบื้องหลังนั้น ชื่อว่าอันสามีปกปิดให้เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัย ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ในยุคนี้รู้สึกว่ปัญหาครอบครัวจะมีมาก แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็คงจะช่วยลดปัญหาลงได้

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๒๐๒] ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย อันกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยการให้ปัน ๑ ด้วยเจรจาถ้อยคำเป็นที่รัก ๑ ด้วยประพฤติประโยชน์ ๑ ด้วยความเป็นผู้มีตนเสมอ ๑ ด้วยไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความจริง ๑ ฯ

มิตรหรือเพื่อนนี้ขาดไม่ได้ เพราะฉะนั้น แต่ละท่านก็ต้องเป็นผู้ที่กระทำกิจของมิตร ต่อบุคคลอื่นได้

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า มิตรเป็นทิศเบื้องซ้าย เพราะเหตุว่ามิตรเป็นผู้ที่ช่วยเหลือได้ในขณะที่มีกิจธุระจำเป็นต่าง ๆ เพราะเหตุว่าถ้ามีมือขวามือเดียว ก็คงทำกิจการงานไม่ถนัด หรือไม่ได้สำเร็จไปด้วยดีตามความประสงค์ เพราะฉะนั้น แต่ละคนก็จะขาดมิตร คือ ผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลอุปการะกันไม่ได้

ข้อความที่พระผู้มีพระภาคให้บำรงมิตรด้วยสถาน ๕ คือ

ด้วยการให้ปัน ๑

เมื่อมีผู้ให้ ก็ต้องมีผู้รับ ถ้าขาดการให้การรับ ก็คงจะเป็นมิตรกันยาก เพราะเหตุว่า การให้ ก็มีการให้หลายประการ ไม่ใช่ให้แต่วัตถุสิ่งของเท่านั้น และสำหรับการรับ ก็เช่นเดียวกัน บางท่านอาจจะไม่ทราบว่าการที่ท่านไม่รับของ ๆ ใครเลยนั้น เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เคยเป็นผู้คิดที่จะไม่รับของ ๆ ใครเลยบ้างไหม ดูเหมือนว่าเป็นกุศล แต่ในโลกนี้จะมีการให้ได้อย่างไร ถ้าไม่มีการรับ และเมื่อคนหนึ่งคิดเสียแล้วว่าจะไม่รับ คนอื่นจะให้ไม่ได้ไหม ก็ให้ไม่ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของการรับ ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใดคิดที่จะไม่รับของ ๆ ใครเลย ในขณะนั้น ขอให้พิจารณาสภาพของจิตใจว่า เป็นกุศลหรืออกุศล เพราะอะไรจึงไม่รับ มีความสำคัญตนหรือไม่ในขณะที่ไม่รับ หรือเป็นด้วยความเมตตากรุณาคนอื่น ไม่อยากให้คนอื่นเดือดร้อน แต่คนที่เดือดร้อนก็จะไม่ให้หรอก คนที่เดือดร้อนจะเป็นฝ่ายรับ เพราะฉะนั้น คนที่จะให้คงไม่เดือดร้อนจึงให้

แต่ขณะที่ท่าน ไม่พร้อมที่จะรับอะไรของใครเลยเป็นอันขาด ในขณะนั้น เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เพราะเรื่องของอกุศล ถ้าไม่รู้ตามความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะขัดเกลาออกได้ เพราะไม่เห็นว่าเป็นอกุศล แต่สภาพของความถือตน สำคัญตน หรือความที่เป็นผู้มีมานะ จะรู้ได้อย่างไร ถ้าสติไม่เกิดขึ้นในขณะนั้นว่า สภาพของจิตเป็นเพราะอะไรจึงทำให้ไม่รับ

ถ้ารับแล้ว เป็นปัจจัยให้ผูกไมตรีซึ่งกันและกัน ควรจะรับไหม ทำให้คนอื่นสบายใจด้วยในการที่รับของ ๆ เขา ที่เขาคิดว่าจะเป็นประโยชน์กับท่าน ความเป็นเพื่อนต่อกัน เพราะเป็นผู้ที่มีตนเสมอกัน คือรับบ้าง ให้บ้าง ตามควรแก่โอกาส ไม่ใช่เป็นผู้ที่สูงกว่าเสมอ โดยการที่เป็นแต่เพียงผู้ให้ แต่ไม่ใช่ผู้รับ

มีข้อความใน อสัมปทานชาดก คัมภีร์เอกนิบาต ซึ่งท่านผู้ฟังก็อาจจะคิดว่า เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในพระไตรปิฎกบางตอนก็รู้สึกว่าจะมีธรรมเล็กน้อยเหลือเกิน แต่ถ้าท่านพิจารณาข้อความ แม้ว่าเป็นธรรมเล็กน้อย ก็จะเป็นประโยชน์ สำหรับการที่จะศึกษา รู้ลักษณะสภาพของจิตของท่านเองว่า ควรที่จะขัดเกลาอย่างไร

ใน อสัมปทานชาดก คัมภีร์เอกนิบาต มีข้อความว่า

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาค เสดยพระชาติเป็นสังขเศรษฐี ในกรุงราชคฤห์ มีสมบัติ ๘๐ โกฏิ ในสมัยนั้น ท่านพระเทวทัตก็เกิดเป็นปิลียเศรษฐี ในเมืองพาราณสี มีสมบัติ ๘๐ โกฏิเหมือนกัน เศรษฐีทั้งสองนั้นเป็นสหายทั้งที่ไม่เคยเห็นกันเลย ต่อมาภายหลัง ก็มีภัยใหญ่เกิดขึ้นกับปิลียเศรษฐี ท่านเกิดยากจน ปิลียเศรษฐีก็ได้พาภรรยาไปหาสังขเศรษฐี ซึ่งสังขเศรษฐีก็ได้ต้อนรับด้วยความยินดี ให้ที่กินที่อยู่ที่พักอาศัย เป็นที่สบายทุกอย่าง พอล่วงไปได้ ๓ วัน ท่านสังขเศรษฐีก็ได้ถามท่านปิลียเศรษฐีว่า การที่มานี้ด้วยประสงค์อะไร ปิลียเศรษฐีก็ได้บอกว่า จะมาขอพึ่ง เพราะเหตุว่าทรัพย์สมบัติของตน พินาศหมดแล้ว สังขเศรษฐีก็ได้มอบทรัพย์ให้ ๔๐ โกฏิ พร้อมทั้งสมบัติอื่น ๆ และผู้คนบริวารอีกเป็นอันมาก ปิลียเศรษฐีก็ได้กลับไปอยู่ที่กรุงพาราณสี แล้วก็ได้ตั้งตัวได้เป็นมหาเศรษฐีขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาอีกนาน ก็มีเหตุการณ์ที่ทำให้ สังขเศรษฐีนี้ยากจนลง ท่านก็คิดว่า ปิลียเศรษฐีคงจะช่วยเหลือท่านบ้าง คงจะไม่ทิ้งท่าน เพราะเหตุว่าท่านได้เคยอุปการะปิลียเศรษฐีไว้มาก ท่านก็ได้พาภรรยาไปที่กรุงพาราณสี แต่ได้ให้ภรรยาพักรออยู่ที่ศาลานอกกรุงก่อน แล้วท่านก็ได้ไปหาปิลียเศรษฐี แต่ว่าปิลียเศรษฐีไม่ต้อนรับปราศรัยท่าน ถามเพียงคำเดียวว่า “มาเพื่อประสงค์อะไร” ซึ่งสังขเศรษฐีก็ได้ตอบว่า “มาเยี่ยม” ปิลียเศรษฐีก็ถามว่า “พักที่ไหน” สังขเศรษฐีก็ตอบว่า “ยังไม่มีที่พัก” ปิลียเศรษฐีก็บอกเลยว่า “ไม่มีที่จะให้พัก” แล้วได้ให้ผู้คนจัดข้าวสาร ๔ ทะนาน เป็นเสบียงให้ไปหุงต้มกินเอง แล้วก็เชิญไปที่อื่น อย่าได้กลับมาหาอีก

ซึ่งความจริงในวันนั้น ปิลียเศรษฐีมีข้าวสารขึ้นฉางถึงพันเกวียน ไม่ควรจะให้ข้าวสารแก่เพื่อนเพียง ๔ ทะนานเท่านั้น เมื่อข่าวไพร่คนนั้นได้นำข้าวสาร ๔ ทะนานไปห่อขายผ้าให้สังขเศรษฐี ก็ได้กระซิบบอกสังขเศรษฐีว่า “สหายของท่านเป็นคนอกตัญญูเสียแล้ว”

ฝ่ายสังขเศรษฐีจึงคิดว่า เราควรจะรับข้าวสาร ๔ ทะนานนี้หรือไม่ ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว ก็คิดต่อไปว่า

“ถ้าเราไม่รับข้าวสาร ๔ ทะนัน ก็ได้ชื่อว่า เราทำลายความเป็นมิตรก่อนเขา คนโง่เขลาทั้งหลายย่อมเสียความเป็นมิตรกัน เพราะไม่รับของเล็กน้อยที่มีมิตรให้”

คิดแล้วก็รับข้าวสาร ๔ ทะนันไป แล้วก็ได้กลับไปหาภรรยา ซึ่งภรรยาก็เสียใจร้องไห้ เมื่อได้ทราบเรื่อง แล้วก็กล่าวว่า

“รับข้าวสาร ๔ ทะนันนี้มาทำไม ข้าวสาร ๔ ทะนันนี้จะสมกับเงิน ๔๐ โกลีของเราแล้วหรือ”

ซึ่งสังขเศรษฐีก็ได้ปลอบว่า

“ที่รับข้าวสาร ๔ ทะนันนี้มา ก็เพื่อที่จะรักษาความเป็นมิตรของฝ่ายเราไว้ ด้วยคิดว่า ความเป็นมิตรของคนไม่มีปัญญาย่อมเสียไป เพราะไม่รับของเล็กน้อย”

บ่าวไพร่ของสังขเศรษฐี ที่สังขเศรษฐีให้กับปิลยเศรษฐีไป ได้ทราบข่าว ก็ได้รับสังขเศรษฐีไปไว้ที่บ้าน ประนียบจัดรับใช้ด้วยข้าวปลาอาหารที่ประณีต แล้วได้พากันไปร้องทุกข์ต่อพระเจ้าพาราณสี พระเจ้าพาราณสีตรัสให้เศรษฐีทั้งสองไปเฝ้า ทรงแช่ถาม เมื่อทงทราบแล้ว ก็ได้ถอดปิลยเศรษฐีออกจากตำแหน่ง ให้บริพารสมภารทั้งหมดให้แก่สังขเศรษฐี ซึ่งสังขเศรษฐีก็รับเฉพาะเงิน ๔๐ โกลี กับบ่าวไพร่ซึ่งเป็นของตนเท่านั้น นอกนั้นก็คืนให้กับปิลยเศรษฐี แล้วท่านก็กลับไปตั้งตัวเป็นเศรษฐีที่กรุงราชคฤห์ จนสิ้นอายุ

ท่านผู้ฟังก็จะเห็นได้ว่า ต้องมีความอดทนเพียงไร สำหรับสังขเศรษฐีที่จะรับข้าวสาร ๔ ทะนันแทนเงิน ๔๐ โกลี แต่เป็นกุศลจิตที่คิดอย่างนั้น เพราะฉะนั้น แต่ละท่านจะเห็นได้ว่า บางท่านมีเพื่อนน้อย บางท่านมีเพื่อนมาก เพราะอะไร เพราะกุศลจิต หรืออกุศลจิต ถ้าเห็นความสำคัญของเพื่อน ก็เพราะเหตุว่าท่านมีจิตใจดี ท่านก็มีมิตรสหายมาก แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่เอาเปรียบ หรือว่ามีการถือตัว ไม่ทำตนเสมอกับเพื่อนฝูง ขาดความเมตตา ท่านก็จะมีเพื่อนน้อย เพราะเหตุว่า ท่านขาดไมตรี ขาดความอดทน แล้วก็ประกอบด้วยมานะ ที่ไม่ทำตนเสมอกับบุคคลอื่นด้วย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย อันกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยการให้ปัน ๑ ด้วยเจรจาถ้อยคำเป็นที่รัก ๑

สำคัญใหม่ คำพูด เป็นเพื่อนกัน แต่ถ้าใช้ถ้อยคำผิดชนิดเดียว โกรธเสียแล้ว ไม่เป็นเพื่อนเสียแล้ว นี่เป็นชีวิตจริง ๆ และขณะนั้นจะเป็นกุศลอกุศลอย่างไร สติก็ต้องระลึกรู้ตามความเป็นจริง หลงลืมไม่ได้ อย่าข้ามไปที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมบรรลุนิพพาน โดยไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง

ท่านจะเป็นผู้กล่าววาทาที่ไม่ไผะะนั้นเอง ก็เป็นเพราะเหตุปัจจัย หรือว่าท่านได้ยินคำจากเพื่อน ซึ่งเป็นคำหยาบคาย ทอนกำลังความรัก หรือความสนิทสนมความรัก ใครที่มีต่อกัน ทำให้รู้สึกระคายหู ไม่น่าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปได้เลยก็ตาม ในขณะที่นั้นเป็นชีวิตจริง ซึ่งสติก็ต้องระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ นั้นแหละ จนกว่าปัญญาจะรู้ชัดจริง ๆ ว่า แม้ขณะนั้นก็ไม่ใช่อัตตณ ไม่ใช่อัตตวิ ไม่ใช่นุคคล ตามปกติตามความเป็นจริง

ขณะนี้ สภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เกิดดับสืบต่อกันเร็วมาก ความไม่รู้ คั่นอยู่ แทรกอยู่ ทุกขณะ กำลังเห็น ความไม่รู้มี คั่นอยู่ แทรกอยู่ แม้วก่อนจะคิด กำลังเห็นขณะนี้ยังไม่ได้คิดอะไรเลย ยังไม่ได้คิดแม้แต่ว่าสภาพที่เห็นเป็นนามธรรมไม่ใช่ตัวตน ก็ยังไม่ได้คิด เวลานี้เห็น ยังไม่ได้คิด ความไม่รู้แทรกอยู่ แล้ว และการเห็นทั้ง ๆ ที่กำลังเห็น ก็ดูเหมือนว่าได้ยินด้วย เพราะฉะนั้น การเกิดดับสืบต่อของสภาพนามธรรมและรูปธรรมทางตาและทางหูนี้เร็วมาก ติดกันแน่นมาก แต่ก็แทรกความไม่รู้อยู่ทุกทวาร เพราะฉะนั้นการอบรมเจริญปัญญา ปัญญาจึงแทรกความรู้ลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเกิดดับสืบต่ออย่างรวดเร็ว แทนความไม่รู้ตามปกติ เพราะฉะนั้นผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญานี้ไม่ผิดปกติ

ปกติในชีวิตประจำวัน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็ว และก็แทรกความไม่รู้ไว้ทุกทวาร ฉันทะ ผู้อบรมเจริญสติปัญญานี้ แทรกสติ แทรกปัญญา ที่จะเป็นความรู้ในลักษณะของสภาพธรรม ที่กำลังปรากฏตามปกติ เป็นปกติ ไม่ผิดปกติเลย

กำลังเห็น ก่อนจะคิด มีความไม่รู้ ก็เปลี่ยนเป็น กำลังเห็น ระลึก ศึกษา เพื่อที่จะรู้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แทรกความรู้ แทนความไม่รู้ แล้วก็

เป็นปกติในชีวิตประจำวัน จนกว่าจะเป็นความรู้ที่คมกล้าขึ้น สามารถที่จะประจักษ์
ความขาดตอนของลักษณะของสภาพธรรม แต่ละลักษณะ ทางมโนทวารได้

เวลานี้ ตามความเป็นจริง ทางมโนทวารเกิดคัน ทางปัญจทวาร ทุกวิถีจิต ที่เห็น
ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ที่รู้รส ที่สัมผัสถูกต้อง แต่อาการของมโนทวารไม่ปรากฏ

กำลังเห็น สีที่ปรากฏทางตา ไม่ได้ดับเลย มโนทวารแทรกตอนไหน คันตอนไหน
ไม่ปรากฏ แต่ว่า ตามความเป็นจริงแล้ว มโนทวารวิถีจิต เกิดขึ้นรู้อารมณ์ต่อจากทางตา
ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทุกครั้ง ไม่ว่าทางตา เห็นสีเกิดขึ้นแล้ว ดับไป จะต้องม
โนทวาร เกิด รับรู้สีนั้น ต่อจากทางปัญจทวารทุกครั้ง แล้วเวลานี้การเห็น ดูเสมือนว่า
ไม่ดับเลย มโนทวารวิถีจะแทรกอยู่ระหว่างจักขุทวารวิถี ที่กำลังเห็นทางตา มากสัก
เท่าไร แต่ไม่ปรากฏเลย เพราะฉะนั้น ไม่ใช่การประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละ
ลักษณะขาดตอนกันจริง ๆ ที่จะปรากฏว่า หาความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลใน
ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏไม่ได้

ปัญญาที่ได้อบรมแล้ว จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อค่อย ๆ อบรมไป แต่ถ้าไม่มีการ
อบรมเลย ก็ไม่มีวันที่ปัญญาขั้นนี้จะเกิดขึ้นรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง
ซึ่งต้องเป็นปกติในชีวิตประจำวันด้วย

เพราะฉะนั้นในขณะนี้ ที่กำลังฟังเรื่องของธรรม ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับ
สิงคาลกมาณพ มีทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งปกติคันด้วยความ
ไม่รู้ ก็จะต้องเปลี่ยนเป็น การคันด้วยความเริ่มรู้ขึ้น ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏในขณะนี้เอง นี่เป็นการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้สภาพธรรม ตามปกติตามความ
เป็นจริง ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย อัญชลบุตรบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้
แล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๕ คือ รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว ๑ รักษาทรัพย์
ของมิตรผู้ประมาทแล้ว ๑ เมื่อมิตรมีภัยเอาเป็นที่พึ่งพำนักได้ ๑ ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ ๑
นับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตร ๑ ฯ

บางท่านอาจจะนับถือเพื่อนเท่านั้น แต่ก็ลืมที่จะนับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตรด้วย ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น ขณะนั้นก็จะเป็นอกุศลด้วย ซึ่งก็จะต้องขัดเกลากัน เรื่องของอกุศลที่จะต้องขัดเกลามีมากเหลือเกิน และปรากฏให้เห็นได้ในชีวิตประจำวัน

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร มิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย อันกุลบุตรบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ ทิศเบื้องซ้ายนั้น ชื่อว่า อันกุลบุตร ปกปิดให้เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัยด้วยประการฉะนี้ ฯ

ถ้าท่านเป็นมิตรที่เลว มีหวังว่าจะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมใหม่ กิเลสหนา แล้วแสดงออกมาทางกาย ทางวาจา มากมาย ไม่ว่าจะคบใคร ๆ ก็เป็นไปไม่ได้เลย ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ทั้งๆที่ยังมีกิเลสมากมายอย่างนี้

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๒๐๓] ดูกรคฤหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องต่ำ อันนายพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง ๑ ด้วยให้อาหารและรางวัล ๑ ด้วยรักษาในคราวเจ็บไข้ ๑ ด้วยแจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน ๑ ด้วยปล่อยในสมัย ๑ ฯ

สำคัญใหม่ ผู้ที่รับใช้ท่าน ถ้าท่านปฏิบัติไม่ดีด้วย ภัยมหาศาลจะเกิดขึ้นกับท่านได้ เพราะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดติดอยู่ในบ้าน แต่บางท่านก็อาจจะไม่เห็นว่าการที่จะมีความเมตตากรุณาโดยทั่วถึงกับบุคคลในบ้าน ย่อมเป็นประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ เป็นการอบรมเจริญกุศลของท่านด้วย และเป็นการปกปิดภัยทั้งหลาย ซึ่งจะเกิดขึ้นจากคนที่ใกล้ชิดด้วย

แม้แต่เรื่องคำพูด ก็เป็นเรื่องที่สำคัญมาก บางครั้งอาจจะสำคัญกว่าการกระทำทางกาย เพราะว่า เพียงคำพูดโดยประมาทนิดเดียว ท่านไม่ทราบว่าจะเกิดโทษสักแค่ไหน ขอกล่าวถึงข้อความใน คัมภีร์พระธรรมบท ซึ่งมีเรื่องว่า

ในครั้งศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในัน มีเศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อ สุมังคลเศรษฐี ท่านเป็นผู้มีความเลื่อมใสศรัทธา ได้ซื้อที่ดินกว้างยาว ๒๐ อสุภะ แล้วสร้างเป็นวิหารถวายแด่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พื้นวิหารก็ปูด้วยทองคำทั้งนั้น เวลาที่ท่านสร้าง

เสร็จ ได้มีการฉลองด้วยบริจาคทรัพย์ เท่ากับทุนที่สร้าง อยู่มาเข้าวันหนึ่ง เมื่อสุมังคล เสรฐฐีนั้นออกไปสู่วิหาร ก็ได้เห็นโจรคนหนึ่งนอนคลุมศีรษะ อยู่ที่ศาลาหลังหนึ่งที่อยู่ใกล้ ๆ ประตูเมือง โจรคนนั้นมีเท้าเปื้อนโคลน เสรฐฐีนั้นก็ได้กล่าวขึ้นว่า

“บุรุษที่มีเท้าเปื้อนโคลนคนนี้ เห็นจะเป็นคนเที่ยวกลางคืน”

พอโจรได้ยิน ก็ได้เปิดผ้าคลุมหน้าขึ้นดู แล้วก็รู้ว่าเป็นเสรฐฐี ก็เกิดความอาฆาตว่า จะต้องทำความพินาศให้กับเสรฐฐีให้จงได้ แล้วก็ไปลอบเฝ้านาของเสรฐฐีถึง ๗ ครั้ง ตัดเท้าโคในคอกอีกถึง ๗ ครั้ง เฝารือนอีก ๗ ครั้ง แต่ก็ยังไม่หายโกรธ จึงไปประจบประแจง ทำเป็นคนชอบพอกับคนใช้ของเสรฐฐี แล้วได้ถามคนใช้ว่า อะไรเป็นที่รักที่สุดของท่านเสรฐฐี ซึ่งคนใช้ก็ได้บอกว่า

“สิ่งอื่นที่จะเป็นที่รักของท่านเสรฐฐี ยิ่งไปกว่าพระคันธกุฎีของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่มี”

โจรก็คิดว่า จะไปเผาพระคันธกุฎีให้ได้

พอพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเวลาเช้า โจรคนนั้นก็ได้เข้าไปยังพระวิหาร ต่อยหมอน้ำฉันน้ำใช้จนหมด แล้วก็ได้เผาพระคันธกุฎี พอเสรฐฐีได้ทราบข่าว ไฟไหม้พระคันธกุฎี ก็รีบออกไปดู แล้วก็ตบมือด้วยความดีใจ ไม่มีความเสียใจแม้เท่าปลายขนทรายจามรี คนทั้งหลายที่ยืนอยู่ในที่ใกล้ ก็ได้ถามว่า

“ข้าแต่ท่านเสรฐฐี ท่านได้สละทรัพย์เป็นอันมาก สร้างพระคันธกุฎีนี้ แต่เมื่อไฟไหม้เช่นนี้ เหตุใดท่านจึงตบมือ แสดงความดีใจ”

เสรฐฐีนั้นก็ได้ตอบว่า

“ดูกรสหยาทั้งหลาย การที่เราสละทรัพย์ออกสร้างพระคันธกุฎีนี้ เรียกว่า เราฝังทรัพย์ไว้ในพระพุทธศาสนา อันไม่อาจพินาศไป ด้วยภัยใด ๆ ทั้งสิ้น การที่เราตบมือแสดงความดีใจ ก็เพราะคิดว่า เราจะได้สละทรัพย์เป็นอันมาก สำหรับสร้างพระคันธกุฎีอีก”

ต่อมาไม่ช้า เสรฐฐีนั้นก็ได้สละทรัพย์เป็นอันมากสร้างพระคันธกุฎีอีก ครั้นสร้างเสร็จแล้ว ก็ได้ถวายทานแก่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์บริวารสอง

หมื่น ด้วยความชื่นชมยินดี แต่ว่าโจรนั้นก็คิดว่า ถ้าเราไม่ฆ่าเศรษฐีเสีย ก็จะไม่หายโกรธเป็นแน่

ถึงแม้ว่าจะได้เผาพระคันธกุฎีแล้ว ก็ยังไม่หายโกรธ คิดว่าจะต้องฆ่าเศรษฐีถึงจะหายโกรธ

เพราะฉะนั้น โจรนั้นก็ตั้งใจจะฆ่าเศรษฐีให้ได้ แล้วก็ได้อ่อนกริชไว้ในผ้านุ่ง แล้วเที่ยวไปมาอยู่ในวิหารนั้นถึง ๗ วัน แต่ก็ไม่ได้โอกาสที่จะทำร้ายเศรษฐี เมื่อท่านเศรษฐีถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์อยู่สิ้น ๗ วันแล้ว ก็ได้กราบทูลพระกัศสปสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค มีบุรุษผู้หนึ่งได้เฝ้านาของข้าพระองค์ ๗ ครั้ง ได้ตัดเท้าโคในคอกของข้าพระองค์อีก ๗ ครั้ง ได้เฝารือนของข้าพระองค์อีก ๗ ครั้ง เห็นจะเป็นบุรุษนั้นแหละ เป็นผู้เผาพระคันธกุฎี ข้าพระองค์ขอให้ส่วนบุญ ในการที่ข้าพระองค์บริจาคทานครั้งนี้ แก่บุรุษนั้น ก่อนกว่าคนทั้งปวง”

เมื่อโจรได้ฟังดังนั้น ก็รู้สึกตัวว่าผิด แล้วก็คิดได้ว่า ได้กระทำความอันหนักเสียแล้ว เพราะว่าท่านเศรษฐีไม่ได้มีความโกรธแก่โจร ผู้ได้ทำผิดถึงเพียงนั้น และก็ยังได้ให้ส่วนบุญแก่โจรก่อนบุคคลทั้งปวงอีก เพราะฉะนั้น โจรก็คิดว่า ถ้าตนได้ทำร้ายแก่ท่านเศรษฐีแล้วก็ คงจะต้องได้รับโทษภัยอย่างใหญ่หลวงเป็นแน่ เมื่อได้เกิดความคิดอย่างนี้แล้ว โจรนั้นก็เข้าไปหมอบแทบเท้าท่านเศรษฐี ขอให้ท่านเศรษฐียกโทษให้ ซึ่งท่านเศรษฐีก็ถามโจรว่า ท่านไม่เคยเห็นหน้าโจรเลย เพราะเหตุใดโจรถึงได้โกรธ และทำกับท่านถึงอย่างนี้

ซึ่งโจรก็ได้เล่าเรื่องให้ฟังตั้งแต่ต้น เศรษฐีก็นึกได้ แล้วก็ได้อภัยโทษโจร ที่ท่านได้กล่าวอย่างนั้น พร้อมกันนั้นท่านก็ได้ยกโทษให้แก่โจรด้วย แล้วให้ปล่อยโจรไป แต่โจรก็ได้ขอให้เศรษฐีรับตัวและบุตรภรรยาไว้ เป็นทาสอยู่ในบ้านของเศรษฐี แต่ท่านเศรษฐีไม่รับ เพราะเห็นว่า ท่านเพียงกล่าวเท่านั้น โจรก็ยังทำความพินาศได้ถึงเพียงนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าไปอยู่ในบ้าน ท่านก็ไม่แน่ใจว่า ท่านจะกล่าวอะไรที่จะทำให้โจรไม่พอใจ และเกิดความโกรธอย่างนั้นอีก

ซึ่งเมื่อใจนั้นสิ้นชีวิตแล้ว ก็ได้เกิดในอเวจีมหานรก พอพ้นจากอเวจีมหานรก แล้ว ก็ได้เกิดเป็นเปรตทุเลียม อยู่ที่เขาโคชฌณฏฐ ไกลกรุงราชคฤห์ ซึ่งเมื่อท่านพระมหาโมคคัลลานะกับท่านพระลักขณะ ลงจากภูเขาโคชฌณฏฐเพื่อจะไปบิณฑบาต ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็ได้เห็นเปรตทุเลียมนั้น ด้วยทิพจักขุญาณ แล้วก็ได้ยิ้ม ซึ่งเมื่อท่านพระลักขณะถามท่านว่า ยิ้มด้วยเหตุไร ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็ได้ให้ท่านพระลักขณะถามท่าน ในเวลาที่ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงบุพกรรมของเปรตทุเลียมนั้น ใน อชครเปตต เพียงเท่านี้

อันตรายใหม่จากความโกรธ และใครจะตั้งใจไว้ชอบ หรือใครจะตั้งใจไว้ผิด อย่างไร ก็แล้วแต่การสะสมทั้งสิ้น ถ้าถามท่านผู้ฟังดูว่า ทำจิตอย่างท่านเศรษฐีได้ไหม ก็ลำบาก สำหรับการสะสมที่เป็นตัวท่าน แต่ใครจะทำได้ไม่ลำบาก ก็ด้วยการสะสมของผู้นั้น นี่เป็นเหตุที่แต่ละท่านต่างกัน ตั้งแต่อดีตกาลเนิ่นนานมาก จนกระทั่งถึงปัจจุบัน และตลอดไปทุกยุคทุกสมัย

สำหรับเรื่องของพระวิหาร ที่มีผู้สร้างถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับท่านอนาถบิณฑิกะ สร้างพระวิหารเซตวันถวาย มีข้อความใน จตุตถสมันตปาสาทิกา อรรถกถา จุลวรรค วรรคณา เสนาสนขันธกะ วรรคณา เรื่องท่านอนาถบิณฑิกะ ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นศรัทธาของบรรดาสาวกของพระผู้มีพระภาคว่า ได้สร้างวิหารในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับท่านอนาถบิณฑิกะ

สำหรับคฤหบดี ที่สร้างวิหารถวายพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ที่แสดงไว้ใน จตุตถสมันตปาสาทิกา คือ

คฤหบดีชื่อปุนัพพสุมิต ได้ซื้อพื้นที่ประมาณโยชน์หนึ่ง ด้วยปฐูฐทองคำเต็มพื้นที่ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี

สิริวัฑฒคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณ ๓ คาจุด ด้วยลาดไม้เส้าทองคำ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สีจี

โสถถิขคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณกึ่งโยชน์ ด้วยลาดผาลทองคำ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า เวสสุ

อัจจุตคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณควาตหนึ่ง ด้วยเรียงเท้าช้างทองคำ สร้าง
วิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า กกุสันธะ

อุคคคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณกึ่งควาต ด้วยเรียงอิฐทองคำ สร้างวิหาร
ถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า โกนาคมนะ

สุมังคลคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณ ๒๐ อสุภะ ด้วยเรียงเต้าทองคำ สร้าง
วิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ ซึ่งได้ถูกโจรเผา

สุทัตตคฤหบดี คือท่านอนาถปิณฑกเศรษฐี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณ ๘ กรีส ด้วย
เรียงกหาปณะทองคำ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องต่ำอันนายพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ
ด้วยจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง

ถ้าอายุน้อย ร่างกายไม่แข็งแรง ก็อย่าให้ทำงานหนักนัก หรือว่าแล้วแต่เพศ ว่า
เป็นหญิงหรือเป็นชาย

ด้วยให้อาหารและรางวัล ๑ ด้วยรักษาในคราวเจ็บไข้ ๑ ด้วยแจกของมีรสแปลก
ประหลาดให้กิน ๑ ด้วยปล่อยในสมัย คือให้พักผ่อน ๑

นี่คือความละเอียดของชีวิต ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดง แม้ด้วยกิจที่ว่า แจก
ของมีรสแปลกประหลาดให้กิน

สำคัญไหม รส ใครไม่ปรารถนารสบ้าง ตั้งแต่เด็ก จนกระทั่ง จะล่วงกาลผ่านวัย
ไปสักเท่าไร การติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น พวกนี้ ก็อาจจะเบาบาง แต่ว่าในรสนี้ ตั้งแต่
เด็กจนตาย เพราะฉะนั้น รสก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งถ้าท่านมีกุศลจิต มีความ
เมตตา แม้ในสิ่งเล็กน้อย ซึ่งอาจจะลืม แต่พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงไว้ว่า ไม่ควรที่
จะลืมแจก แม้ของที่มีรสแปลกประหลาดให้ทาสกรรมกรด้วย

ดูกรคฤหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องต่ำ อันนายบำรุงด้วยสถาน ๕
เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์นาย ด้วยสถาน ๕ คือ ลูกขึ้นทำงานก่อนนาย ๑ เลิก
การทำงานทีหลังนาย ๑ ถือน้ำเอาแต่ของทีนายให้ ๑ ทำการงานให้ดีขึ้น ๑ นำคุณของนาย
ไปสรรเสริญ ๑ ฯ

สำหรับทาสกรรมกร ไม่จำเป็นต้องเป็นคนรับใช้ในบ้าน หรือว่าเป็นทาสจริง ๆ เป็นกรรมกรจริง ๆ แม้แต่ท่านที่ทำงาน จะเป็นข้าราชการ รับราชการ หรือจะเป็นผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา ที่จะปฏิบัติต่อวงการทำงานของท่าน ก็สามารถจะอบรมเจริญกุศลได้ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ โดยเฉพาะสำหรับทาสกรรมกร ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน ๕ คือ ลูกขึ้นทำงานก่อนนาย ๑

ตามหน้าที่ เมื่อเป็นทาสกรรมกร หน้าที่ไม่ใช่ตื่นสาย แต่ต้องตื่นเช้า เพื่อที่จะกระทำการกิจของตน การตื่นเช้าแม้ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ก็เป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ เพราะเหตุว่า เป็นลักษณะของผู้ที่ขยัน ในการที่จะดำเนินชีวิตในทางที่ถูก แม้พระผู้มีพระภาคและพระสาวกก็ตื่นแต่เช้า

เพราะฉะนั้น ถ้าใครตื่นเช้า ก็จะได้เวลามากหลายชั่วโมงทีเดียว ที่จะกระทำการกิจต่าง ๆ ได้

เลิกการทำงานที่หลังนาย ๑ ถือเอาแต่ของที่นายให้ ๑

นี่เป็นเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งก็เป็นเรื่องของศีลด้วย

ทำงานให้ดีขึ้น ๑

ถ้าถือว่างานของบุคคลอื่น เหมือนกับงานของตนเอง ก็จะเป็นปัจจัยทำให้ทำการงานดีขึ้นเรื่อย ๆ

นำคุณของนายไปสรรเสริญ ๑

สรรเสริญได้หลายอย่าง คือ สรรเสริญว่า ท่านเป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อ ท่านเป็นผู้ที่ไม่ทำความทุกข์ ความเดือดร้อนให้ หรือ เป็นผู้ที่ไม่ทำตัวให้รู้สึกเหมือนว่าเป็นนายก็ได้

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องต่ำ อันนายบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ ทิศเบื้องต่ำนั้น ชื่อว่าอันนายปกปิดให้เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัย ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมที่ควรปฏิบัติต่อสมณพราหมณ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๒๐๔] ดูกรคฤหบดีบุตร สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน อังกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ๑ ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ๑ ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ๑ ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู ๑ ด้วยให้อามิสทานเนื่อง ๆ ๑ ฯ

สมณพราหมณ์นี้ ก็มีอยู่ทุกยุค ทุกสมัย เพราะฉะนั้นท่านที่จะเจริญเมตตา ก็จะได้เห็นว่า การเจริญเมตตา ไม่ควรจำกัดบุคคล แม้แต่สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน อังกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ๑

ด้วยกายกรรมที่ไม่ประกอบด้วยเมตตา ก็มี หยาบกระด้าง กระแทกกระทั้น ในขณะที่นั้นไม่ประกอบด้วยเมตตา แต่ถ้าเป็นผู้ที่อ่อนโยน อ่อนน้อม ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยกาย ในขณะนั้นเป็นเมตตากายกรรม เป็นกุศลจิต

เพราะฉะนั้น ยังไม่หวังถึงฉานจิต ขอให้เพียงแต่ได้พบกับสมณพราหมณ์ แล้วก็ได้ทราบว่า ขณะนั้น ได้เจริญกุศลที่เป็นเมตตาหรือเปล่า

ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ๑

คำพูด ก็เป็นสิ่งสำคัญในการต้อนรับ หรือว่า ในการพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นโทษ

ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ๑

ทุกท่านคงจะระลึกถึง หรือว่านึกถึงสมณพราหมณ์ ในวันหนึ่ง ๆ เพราะว่าได้พบเห็นสมณพราหมณ์อยู่เสมอ สำรวจจิตใจของท่านว่า นึกถึงสมณพราหมณ์ด้วยจิตประเภทใด ด้วยอกุศลจิต เกลียดชัง โกรธ พยาบาท ไม่พอใจ หรือว่าด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ นึกถึงด้วยกุศลจิต ในทางที่จะสงเคราะห์ในทางที่เป็นประโยชน์

ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู ๑

หมายความว่า ถ้ามีสิ่งจำเป็นที่พอจะถวายให้ได้ ก็ถวายในสิ่งที่ท่านจำเป็น ที่ท่านต้องการ และ ในสิ่งที่ท่านเองสามารถจะถวายได้

ด้วยให้อามิสทานเนื่อง ๆ ๑

หมายความว่า ให้บริโภคนในเวลาเช้าก่อนเที่ยง

นี่เป็นสิ่งที่จะทำให้กระทำได้ด้วยเมตตา แล้วก็เป็นกุศลด้วย ท่านที่จะเจริญเมตตา เริ่มได้ ไม่ว่าจะเป็น ทาสกรรมกร บุคคลใดๆในบ้าน หรือว่าสมณพราหมณ์

ผู้ถาม ก็ต้องมีความอดทน และมีอุปนิสัยที่อบรมมา

ส. อะไรทำให้อดทน ถ้าไม่ใช่ความเข้าใจประโยชน์ เพราะฉะนั้น ปัญญา เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่จะรู้โทษของอกุศล และเห็นประโยชน์ของกุศล คนอื่นไม่เดือดร้อนเลยในความคิดที่เป็นอกุศลของตัวเอง เพราะฉะนั้น ท่านต้องทราบว่า ตัวท่านเท่านั้นที่จะละลายถ่ายถอนอกุศลได้ คนอื่นไม่สามารถที่จะทำแทนได้เลย อกุศลไม่มีประโยชน์เลย แม้ในการคิดนึกด้วยจิตที่เป็นอกุศล

แต่ถ้าเป็นการคิดถึง ด้วยมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา กุศลจิตที่เป็นเมตตา นั้นเป็นประโยชน์สำหรับตัวท่านด้วย และสำหรับบุคคลที่ท่านระลึกถึงด้วย

ผู้ถาม เมตตาจะละมานะ ในอกุศลจิต ๑๒ ในโลกิยะ ได้ไหม

ส. ความอ่อนน้อมค่ะ ถ้าโดยตรงแล้ว ความอ่อนน้อม เป็นการละมานะ

ผู้ถาม ในเมตตา เราถือว่าสัตว์อื่นเสมอด้วยตน สัตว์ทุกคนเสมอกับเรา เราต้องการอย่างไร สัตว์ทั้งหลายก็ต้องการอย่างนั้น นี่เป็นเมตตาไหม

ส. เป็นค่ะ แต่ว่าอย่าเพียงนึก ต้องกระทำจริง ๆ เวลาที่พบ สัตว์หนึ่ง บุคคลหนึ่ง บุคคลใด เมตตาอยู่ตรงนั้นค่ะ ไม่ใช่ว่าเก่งมากเวลาอยู่ลับหลัง เมตตามากมาย พอเจอหน้าเข้า ก็โทสมูลจิต โภสมูลจิตเสียแล้ว

ผู้ถาม แต่ละมานะได้ไหม

ส. ละอกุศลทั้งหลายได้ แต่ถ้าโดยตรงแล้ว เป็นการอ่อนน้อม เพราะฉะนั้น ใครที่รู้สึกตัวเองว่าเป็นผู้ที่ถือตัว หยาบกระด้าง มีมานะ ก็ควรที่จะได้ประพฤติธรรมที่ตรงกันข้าม คือ อ่อนน้อมให้มากที่สุดที่จะทำได้ เป็นการขัดเกลากิเลสของตนเอง

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน อัญกุลบุตรบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๕ คือ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ๑ ให้ตั้งอยู่ในความดี ๑ อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม ๑ ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง ๑ บอกทางสวรรค์ให้ ๑ ฯ

ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว นี่ก็เป็นกุศลขั้นหนึ่ง ให้ตั้งอยู่ในความดี ก็เป็นการเจริญกุศลอีก อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม คือ ด้วยเมตตา ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ให้ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ประโยชน์ แล้วก็กระทำด้วยกุศลจิตทั้งนั้น เพราะเหตุว่า บุญทั้งหลายย่อมหล่อหลอมมา ด้วยกุศลกรรม

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน อัญกุลบุตรบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ ทิศเบื้องบนนั้น ชื่อว่าอัญกุลบุตรปกปิดให้เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัย ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ผู้ถาม ผมอยากจะเรียนถามนิดหน่อย กรุณาแก้สัตรว์ ต้องรู้ว่าสัตรว์ตกทุกข้อได้ ยากอยู่ต่อหน้า เราก็อยากให้เราพ้นทุกข้อไป ตอนนี้เมื่อกล่าวถึงคำว่า “อยาก” เป็นโลภะหรือไม่

ส. “ฉันทะ” ค่ะ ฉันทะเกิดกับกุศลจิตได้ ฉันทะเป็นกุศล ไม่ใช่โลภะ เจตสิกที่ต่างกันมี ๒ ดวง โลกเจตสิกเป็นอกุศล ฉันทเจตสิกเป็นอัญญสมานาเจตสิก เป็นปณณกเจตสิก เกิดได้ทั้งกุศลจิตและอกุศลจิต

สภาพธรรมละเอียดมาก เพราะฉะนั้น การเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานอย่าประมาทปัญญา ว่าจะรู้สภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริงไม่ได้

ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตรว์ ไม่ใช่บุคคล แล้วก็สภาพธรรมหลายอย่าง ที่เกิดพร้อมกันและดับพร้อมกันไปแล้ว อย่างรวดเร็วตลอดเวลา

ไม่ใช่มีแต่เฉพาะจิตเห็น ผัสสเจตสิกเกิดพร้อมกับจิตเห็น เพราะเหตุว่า ถ้าผัสสเจตสิก สภาพธรรมซึ่งเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่กระทบกับอารมณ์นั้น การเห็นมีไม่ได้

ในขณะนี้ บางขณะเห็น บางขณะได้ยิน บางขณะคิดนึก ถ้าผัสสเจตสิกไม่กระทบรูปารมณฺ์ การเห็นไม่มี ถ้าผัสสเจตสิกไม่กระทบเสียง การได้ยินไม่มี ถ้าผัสสเจตสิกไม่กระทบเรื่องที่เกิดนึก เรื่องที่คิดนึกก็ไม่ปรากฏ ไม่มีในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น ชั่วขณะ แต่ละขณะ ที่ผ่านไป ที่ว่าไม่ใช่สัตรว์ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่บุคคล ก็เป็นสภาพธรรมหลายอย่างที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไปหมดแล้ว

เรื่อยๆในขณะนี้ โดยที่ถ้าไม่อบรมเจริญสติปัญญา ย่อมไม่สามารถจะรู้ในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นและดับไป

แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญา อย่าประมาทปัญญา เมื่อเป็นปัญญาแล้ว รู้ได้ตามความเป็นจริงของสภาพธรรมแต่ละอย่าง จนกระทั่งสามารถที่จะดับความยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้เป็นสมุจเฉท เมื่อปัญญาคมกล้า ถึงขั้นที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ผู้ถาม ที่อาจารย์บอกว่า สติปัญญาน่ะ ตัวตน เรา เขา สัตว์ บุคคลนะไม่มี ที่นี้ผมมาพิจารณาว่า นาม ความรู้สึก ไม่มีได้ แต่มาคิดอีกที รูปละ ยังมีอยู่ จะให้มันหมดไป ยังไง ตัวตน เรา เขา นาม ไม่มีจริง แต่รูปมันมีนี่

ส. รูปอะไรมีอยู่

ผู้ถาม ถ้าจะพิจารณา ก็พูดอะไรก็ได้ ก็มีรูปกับนาม

ส. แล้วก็ดับไป มีช่วงเวลาที่ปรากฏเกิดขึ้น แล้วก็ดับไป แต่เพราะยังไม่ประจักษ์ความเกิดดับต่างหาก จึงคิดว่ายังอยู่ ที่คิดว่ารูปยังอยู่ เพราะเหตุว่ายังไม่ได้ประจักษ์ความเกิดดับของรูปนั้น

ผู้ถาม รูปมันดับช้ากว่านามใช่ไหม

ส. ถึงจะว่า ช้า เป็น ๑๗ ขณะของจิต ก็เร็วสุดประมาณค่ะ

ผู้ถาม ขอบขอบคุณครับ

วันนี้ขอต่อสิงคาลกสูตรให้จบ ข้อความตอนท้ายในสิงคาลกสูตรมีว่า
พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๒๐๕] มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตรภรรยาเป็น
ทิศเบื้องหลัง มิตรอำมาตย์เป็นทิศเบื้องซ้าย ทาสกรรมกรเป็นทิศเบื้องต่ำ สมณ
พราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน คฤหัสถ์ในสกุลผู้สามารถ ควรนอบน้อมทิศเหล่านี้

บัณฑิตผู้ถึงพร้อมด้วยศีลเป็นคนละเอียดและมีไหวพริบ มีความประพฤติเจียม
ตนไม่ดื้อกระด้าง ผู้เช่นนั้นย่อมได้ยศ คนหมั่นไม่เกียจคร้าน ย่อมไม่หวั่นไหวในอันตราย

ทั้งหลาย คนมีความประพฤติไม่ขาดสาย มีปัญญา ผู้เช่นนั้นย่อมได้ยศ คนผู้สงเคราะห์
แสวงหามิตรที่ดี รู้เท่าถ้อยคำที่เขากล่าว ปราศจากตระหนี่ เป็นผู้แนะนำ แสดงเหตุผล
ต่าง ๆ เรื่อง ๆ ผู้เช่นนั้น ย่อมได้ยศ การให้ ๑ เจริญไพบูละ ๑ การประพฤติให้เป็น
ประโยชน์ ๑ ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลาย ในคนนั้น ๆ ตามควร ๑ ธรรมเครื่อง
ยึดเหนี่ยวน้ำใจในโลกเหล่านี้แล เป็นเหมือนสลักรถอันแล่นไปอยู่ ถ้าธรรมเครื่องยึด
เหนี่ยวเหล่านี้ไม่พึงมีไซ้ มารดาและบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือความบูชาเพราะเหตุ
แห่งบุตร เพราะบัณฑิตทั้งหลายพิจารณาเห็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวเหล่านี้โดยชอบ
ฉะนั้นบัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นผู้อันหมู่ชนสรรเสริญทั่วหน้า ดังนี้ ฯ

[๒๐๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้แล้ว สิงคาลกคฤหบดีบุตรได้กราบทูลพระ
ผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาชิตของพระองค์แจ่ม
แจ้งนัก เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่อง
ประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ฉันทิ พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรม
โดยอเนกปริยาย ฉันทิ เหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ ขอถึงพระผู้มี
พระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำ
ข้าพระพุทธเจ้า ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้น
ไป ฉะนี้แล ฯ

จบ สิงคาลกสูตร ที่ ๘

สำหรับข้อความตอนท้ายในสิงคาลกสูตร ท่านผู้ฟังก็จะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระ
ภาคทรงแสดงลักษณะของบัณฑิต ซึ่งเป็นผู้ฉลาดในกาลทุกเมื่อ และในทิศทั้งหลาย
ฉลาดในการที่จะเป็นกุศล เพราะเหตุว่า คฤหบดีในสกุลผู้สามารถ ควรนอบน้อมทิศ
เหล่านี้ คือ

มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตรภรรยาเป็นทิศ
เบื้องหลัง มิตรอำมาตย์เป็นทิศเบื้องซ้าย ทาสกรรมกรเป็นทิศเบื้องต่ำ สมณพราหมณ์
เป็นทิศเบื้องบน

การนอบน้อม หมายความว่า การประพฤติในทางที่ถูกที่ควร ที่เป็นกุศล

ถ้าอกุศลจิตเกิด ประพฤติเป็นไป ในทางที่ถูก ในทางที่ควร ไม่ได้ แม้กับมารดา บิดา อาจารย์ บุตรภรรยา มิตร อำมาตย์ ทาสกรรมกร หรือสมณพราหมณ์

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า กุศลจิตสามารถที่จะเกิด ประพฤติเป็นไปในทางที่ถูก ที่ควรในชีวิตประจำวัน และผู้ที่ขัดเกลาจิตใจ ไม่ใช่จะละเลยสิ่งเหล่านี้ แล้วมุ่งที่จะ เจริญสติเพื่อที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม โดยที่สภาพของกุศลจิตไม่เกิด ไม่เป็นไปในทิศ ทั้งหลายเหล่านี้เลย

แต่ให้ทราบว่ามีกิเลสเล็กน้อย และเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะทำให้ประพฤติในทางที่ถูก ที่ควร กับบุคคลทั้งหลาย ซึ่งเปรียบเสมือนทิศทั้งหลายเหล่านี้ ยิ่งขึ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า บัณฑิตผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นคนละเอียดและมีไหวพริบ จำเป็นมาก ไหวพริบ คือ ความว่องไวในการปฏิบัติต่อทิศทั้ง ๖ ไม่เป็นการ ละเลย หรือว่าเฉยเมยต่อหน้าที่ หรือกิจ ที่พึงกระทำต่อมารดาบิดา เป็นต้น

มีหลายอย่างที่จะกระทำได้ แม้สิ่งเล็กน้อยในขณะหนึ่งขณะใด เพียงชั่วขณะนั้น ถ้าจิตเป็นกุศลกระทำได้แล้ว การช่วยเหลือ การสงเคราะห์ การหยิบ การยก การจัดแจง อุดหนุน การคิดถึงสิ่งที่ควรในขณะนั้น การรู้สึกเกรงใจ หรือว่ามีความเคารพนอบน้อม ไม่มี กายวาจาที่ไม่สมควร แต่ละอย่าง แต่ละขณะ ปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เพราะ ต้องไม่ลืมว่า ชีวิตของแต่ละคน อยู่ในขณะจิตหนึ่ง แต่ละขณะ เท่านั้นเอง ชีวิตทั้งหมด เกิดขึ้นทีละขณะ เพราะฉะนั้น ชีวิตก็อยู่ในขณะหนึ่ง ๆ ของจิต

และขณะหนึ่ง ๆ ก็มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งปรากฏ กายเป็นอย่างใด วาจาเป็น อย่างเป็นอย่างไร สะท้อนถึงสภาพของจิตที่เป็นกุศลหรืออกุศล แม้แต่คำพูด ก็เป็นเครื่องสอบให้ ทราบถึงลักษณะสภาพของจิตในขณะนั้นได้ หรือแม้แต่กายก็เป็นเครื่องที่สะท้อนถึง ลักษณะของจิตใจในขณะนั้นได้ว่า เป็นผู้ที่ยึดมั่นถึงบุคคลอื่นบ้างไหม หรือว่าเป็นผู้เห็น แก่ตนเองตลอดเวลา ไม่ได้คำนึงถึงบุคคลอื่นเลย ไม่มีการช่วยเหลือ ไม่มีการสงเคราะห์ ไม่มีการคิดถึงความสะดวกสบายของบุคคลอื่น ขณะนั้นก็เป็นลักษณะของอกุศลจิต

แต่เพียงชั่วขณะหนึ่ง ซึ่งจะสงเคราะห์คนอื่นได้ โดยการช่วยเหลือ โดยการคิดถึง ความสะดวกสบายของคนอื่น ขณะนั้น ก็เป็นกุศลแล้ว เพราะฉะนั้น บัณฑิตผู้ถึงพร้อม ด้วยศีล เป็นคนละเอียด และมีไหวพริบ ในแต่ละขณะ ในแต่ละเหตุการณ์

นอกจากนั้น มีความประพฤติเรียบร้อย ไม่ดี่อกระด้าง ไม่ยกยอตนเอง และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักเคารพยำเกรง หรือว่าเกรงใจบุคคลอื่น ขณะนั้นก็เป็น ลักษณะของบัณฑิต

คนหมั่นไม่เกียจคร้าน ย่อมไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหลาย

บางคนคิดว่า ในการที่จะประพฤติสิ่งที่ดีนี้ น่าเกียจคร้าน คือ ไม่ขยัน ที่จะทำความดี คิดว่าเสียเวลาเปล่า ๆ หรือว่าไม่มีประโยชน์เลย หรือว่าจะทำความดีไปทำไม คือไม่เห็นคุณค่าของความดี และก็คิดว่าเป็นการเสียเวลา เสียโอกาสที่จะใช้เวลานั้นไปในทางที่จะทำให้ตนเองได้รับความสะดวกสบายต่าง ๆ

แต่ว่าผู้ที่เห็นกิเลสของตนเอง และทราบว่ถ้ากุศลจิตไม่เกิด ย่อมเป็นปัจจัยให้อกุศลจิตเกิด เพียงเท่านั้น ถ้าเห็นจริง ๆ ผู้นั้นจะขยัน ที่จะทำความดี ทุกโอกาส เพราะเหตุว่าการที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉทนี้ ยังอีกแสนไกล ถ้าไม่หมั่นอบรมสะสมเจริญความดีให้ยิ่งขึ้น อกุศลก็จะเพิ่มพูนมากขึ้น ๆ ยากแก่การที่จะดับ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เห็นกิเลสของตนเองว่ามีมาก ก็ย่อมจะเจริญกุศลทุกประการ

คนหมั่นไม่เกียจคร้าน ย่อมไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหลาย คนมีความประพฤติไม่ขาดสาย มีปัญญา ผู้เช่นนั้นย่อมได้ยศ

“ความประพฤติไม่ขาดสาย” ควรจะเป็นความประพฤติในกุศลโดยไม่ขาดสาย เพราะเหตุว่าการประพฤติอย่างอื่น ก็เป็นสิ่งที่ไม่มีสาระสมควรแก่การที่จะสะสมให้มากขึ้น แต่กุศลธรรมแต่ละอย่าง เป็นสิ่งที่ขัดเกลากิเลส ละคลายให้น้อยลง เพราะฉะนั้น จึงควรเป็นผู้ที่มีความประพฤติ ไม่ขาดสายในการเจริญกุศล

บางครั้งกุศลที่ทำ ก็อาจจะหยุดไป ไม่เป็นโอกาสที่จะกระทำต่อไป ทั้ง ๆ ที่คิดว่าจะกระทำเป็นอาจिन คือ โดยสม่ำเสมอโดยไม่ขาดสาย แต่ว่าในบางครั้งก็มีอกุศลจิตคั่น ทำให้หยุดไป ไม่สามารถที่จะเจริญกุศลต่อไปได้

ข้อความในอรรถกถา อุปมาว่า การกระทำ ที่ทำ ๆ หยุด ๆ นี้ เหมือนกับกิ่งก่า ที่วิ่งไปตอนแรก ๆ แล้วก็หยุด ผงกศีรษะอยู่นาน ๆ แล้วก็วิ่งต่อไปอีก ลักษณะของคนที่กระทำกุศลโดยขาดสาย ก็เหมือนลักษณะของกิ่งก่าที่วิ่งไป แล้วก็หยุด ผงกศีรษะอยู่นาน ๆ ถึงจะวิ่งต่อไปได้

เป็นการแสดงถึงลักษณะสภาพของจิตใจว่า บางครั้งก็เป็นโอกาสของกุศลจิต แต่บางครั้งก็มีอกุศลจิตคั่น ทำให้กุศลนั้นหยุดไป เป็นชีวิตจริง ถ้าไม่มีจริง พระผู้มีพระภาคก็คงไม่ทรงแสดงว่าการกระทำกุศลควรจะกระทำ โดยไม่ขาดสาย

คนผู้สงเคราะห์ แสวงหามิตรที่ดี รู้เท่าถ้อยคำที่เขากล่าว ปราศจากตระหนี่ เป็นผู้แนะนำแสดงเหตุผลต่าง ๆ เนื่อง ๆ ผู้เช่นนั้น ย่อมได้ยศ

เหตุผล ในการที่จะให้เจริญกุศลหรือในการที่จะให้ขัดเกลากิเลส มีมาก แสดงเท่าไร ๆ ก็ไม่พอ เพราะเหตุว่า การฟัง จะต้องฟังเรื่อย ๆ และจะต้องพิจารณาอุปมาอุปมัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นการที่จะชี้ให้เห็นถึง สภาพธรรมที่น่ารังเกียจของอกุศล และสภาพธรรมที่ควรเจริญของกุศล

อย่างบางท่านซึ่งเป็นผู้ที่รักความสะอาดทางกาย เป็นผู้ที่รังเกียจความสกปรกทางกายมาก แต่ว่า ลืมคิดว่า ขณะใดที่อกุศลเกิด ขณะนั้น สกปรกหรือว่าน่ารังเกียจยิ่งกว่าความสกปรกทางกาย และอกุศลที่เกิด เกิดอยู่ตลอดเวลา ถ้าไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง เช่น ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าจะอุปมาก็เหมือนกับแผ่นน้ำสกปรก ที่มีน้ำเล็ดน้ำนองไหลอยู่ตลอดเวลา

ขณะที่มีการเห็น ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง อกุศลเปรียบเหมือนสิ่งสกปรกที่ไหลออกมาแล้ว ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง

ในวันหนึ่ง ๆ มีแต่ความสกปรก มีแต่ความน่ารังเกียจสักเท่าไร เพราะเหตุว่าความสกปรกหรือความน่ารังเกียจ ซึ่งเป็นแผ่น ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็ยังสามารถที่จะรักษาให้หาย ให้กลับคืน ให้สะอาดได้ แต่อกุศลจิตที่เกิดขึ้นทันทีที่เห็นแล้วมีความยินดียินร้าย ทางหูที่ได้ยิน แล้วหลงลืมสติ ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่

ปรากฏ ก็เปรียบเหมือนน้ำเลือด น้ำหนอง หรือของสกปรกทั้งหลาย ที่ไหลออกไปแล้ว ผู้
อาภรณ์ที่ปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น ก็จะเห็นได้ว่า แล้วแต่ที่ท่านจะมีความรังเกียจ ในความสกปรก
ทางกาย หรือว่าจะมีความรังเกียจลึกซึ้ง ถึงอกุศลจิต ซึ่งเกิดขึ้นทางใจด้วย เป็นความ
สกปรก หรือ เป็นความความน่ารังเกียจของสภาพของจิต ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัส
กับสิงคาลกคฤหบดีบุตรแล้ว สิงคาลกะก็มีความเข้าใจแจ่มแจ้งในพระธรรม เห็น
ประโยชน์ แล้วก็ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ครั้งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงทิศ ๖ ให้สิงคาลกมาณพฟังจบลงแล้ว ก็เสด็จเข้า
ไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ต่อไป ส่วนสิงคาลกมาณพก็ได้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ ได้
สละทรัพย์ ๔๐ โกฏิออก ทำให้เป็นประโยชน์ในพระพุทธศาสนา เวลาทำกาลกิริยา ก็ได้
ไปเกิดในสวรรค์

สิ่งที่คฤหัสถ์ควรทำ ได้มีอยู่ในพระสูตรนี้ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น พระสูตรนี้จึงได้
นามว่า คิหิวินัย

ผู้ที่ปฏิบัติตามพระสูตรนี้ย่อมมีแต่ความเจริญ หากความเสื่อมมิได้

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา

Dhamma Study And Support Foundation

สังคาลสูตร วินัยของผู้ครองเรือน

๑๑๘

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา

Dhamma Study And Support Foundation

สังคาลสูตร วินัยของผู้ครองเรือน

๑๑๙